

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**LÄHIAMMUNTOJEN VAIKUTUS PSYYKKISEEN TOIMINTAKYKYYN
- ETNOGRAFINEN TAPAUSTUTKIMUS KAARTIN JÄÄKÄRIRYKMENTISSÄ**

Pro gradu-tutkimus

Kadetti
Matti Finnilä

Kadettikurssi 89
Jääkäriopintosuunta

Helmikuu 2006

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi 89. Kadettikurssi	Linja Maavoimalinja
Tekijä Kadetti Matti Finnilä	
Tutkielman nimi Lähiammuntojen vaikutus psyykkiseen toimintakykyyn – Etnografinen tapaustutkimus Kaartin Jääkäriyrykmentissä	
Oppiaine johon liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)
Aika Helmikuu 2006	Tekstisivuja 72 Liitesivuja 3
TIIVISTELMÄ <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää valmentavatko Kaartin Jääkäriyrykmentissä varusmiehille toteutettavat lähiammunnat koulutettavia tappamaan oikeita ja eläviä vihollisia asutuskeskustaisteluympäristössä. Vastausta tutkimuskysymykseen haettiin vertaamalla ampumakoulutustapahtumista kerättyä aineistoa tutkimuksen teoreettisena pohjana toimivaan Dave Grossmanin esittämään kolmijakoiseen malliin siitä kuinka ihminen voidaan valmentaa psykologisesti tappamaan..</p> <p>Tutkimusaineisto kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla, varusmiesten ja kouluttajien haastatteluilla, sekä kirjalliseen materiaaliin kuten harjoitussuunnitelmiin perehtymällä. Tutkija osallistui Syksyn 2005 aikana yhteensä kuuteen päivän mittaiseen lähiammunnakoulutustapahtumaan joiden yhteydessä toteutti yhteensä 24 strukturoitua haastattelua koulutukseen osallistuneille varusmiehille Kaartin Jääkäriyrykmentin 1. JK:sta ja SpolK:sta. Tämän lisäksi haastateltiin kuutta kouluttajaa kyseisistä perusyksiköistä. Haastatteluaineisto litteroitiin ja laadullisin menetelmin teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Tutkimusaineiston perusteella kyettiin myös suorittamaan edellä mainittujen perusyksiköiden vertailu suhteessa teoreettisena pohjana olevaan malliin.</p> <p>Tutkimuksen yleisinä havaintoina on että lähiammunnakoulutuksessa käytettävät maalitaulut eivät ole riittävästi ihmistä muistuttavia, eivätkä siksi riittävästi valmenna asutuskeskuksissa yleisiin lähitaistelutilanteisiin. Myöskään koulutuksessa käytettävässä retoriikassa ei tuoda merkittävästi esiin sitä että ampumakoulutuksessa on kysymys tappamisen harjoittelusta.</p> <p>Tutkimuksen kohteena olleista perusyksiköistä Sotilaspoliisikompaniassa oli tiedostettu taistelukentällä vaikuttavat psykologiset ilmiöt paremmin kouluttajien keskuudessa. Tämä seikka ilmeni muun muassa realistisempien maalilaitteiden suosimisena ampumakoulutuksessa sekä kouluttajien käyttämässä koulutusretoriikassa. Tämän voidaan katsoa johtuvan yhden, aiheeseen perehtyneen kouluttajan yksikössä levittämästä asiantuntijuudesta.</p>	
AVAINSANAT lähitaistelukoulutus, lähiammunta, ammunta, tappaminen, Kaartin Jääkäriyrykmentti	

LÄHIAMMUNTOJEN VAIKUTUS PSYYKKISEEN TOIMINTAKYKYYN

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen viitekehys ja rajaus	8
1.2 Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä	9
2 TAPPAMISEN PSYKOLOGINEN VAIKEUS	11
2.1 Tappamisen historiallinen vaikeus	11
2.2 Stressi ja aggression nelijako	15
2.3 Taantuminen eläimeksi	17
2.4 Miksi tappaminen on vaikeaa?	19
3 TAPPAJAN TEKIJÄT	21
3.1 Johtajat	21
3.2 Ryhmät	23
3.3 Etäisyys	24
3.4 Tappamisen oppiminen ja opettaminen	26
3.4.1 Ehdollistaminen	26
3.4.2 Epäherkistäminen	28
3.4.3 Epäinhimillistäminen	28
3.5 Tappamaan oppimisen sivuvaikutukset	29
3.6 Eettinen näkökulma	30
4 TAISTELUKENTTÄNÄ ASUTUSKESKUS	31
4.1 Haasteet ampumakoulutuksen kannalta	33
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja ongelmat	34
5.2 Tutkimuksen laadulliset lähtökohdat	35
5.3 Tutkimuksen ja tutkijan taustasitoumukset	37
5.4 Tutkimuskohde	38
5.5 Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi	40
5.5.1 Haastatteluaineisto	41
5.5.2 Havainnointiaineisto	43
5.5.3 Kirjallinen aineisto	44

6 TULOKSET	44
6.1 Lähiammunnat	44
6.1.1 Perusammunnat	45
6.1.2 Aseenkäsittelyammunnat	46
6.1.3 Liikeammunnat	48
6.1.4 Asutuskeskusammunnat	49
6.1.5 Aseenvaihtoammunnat	49
6.1.6 Lähiammumataitotesti	50
6.1.7 Voimankäyttöammunnat	50
6.2 Maalitoiminta	50
6.3 Varusmiesten haastattelun tulokset	52
6.3.1 Ehdollistaminen	52
6.3.2 Epäherkistäminen	55
6.3.3 Epäinhimillistäminen	56
6.3.4 Asenne ja koulutuksen vaikutus	58
6.4 Kouluttajien haastattelut	61
7 TARKASTELU	69
7.1 Lähiammuntojen vaikutus psyykkiseen toimintakykyyn	69
7.2 Tutkimuksen luotettavuus	72
7.3 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimushaasteet	74
7.4 Pohdinta	75
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Puolustusvoimien tärkein rauhanajan tehtävä on kouluttaa toimintakykyisiä taistelijoista koostuvia suorituskykyisiä joukkoja reserviin, jota kriisi- tai sotatilanteessa käytetään maamme koskemattomuuden ja itsenäisyyden turvaamiseen. (PEkoul-os 1997, 1) Toimintakykyisyydellä tarkoitetaan tässä tapauksessa sotilaan kyvykkyyttä suorittaa hänelle annetut tehtävät vaativissa ja rasittavissa taistelukentän olosuhteissa. Taistelijan toimintakyky rakentuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja eettisestä osa-alueesta, joihin kaikkiin pyritään koulutuksen avulla vaikuttamaan. (Toiskallio 1998. 161) Fyysinen toimintakyky on epäilemättä helpoimmin mitattavissa ja kehitettävissä ja siksi sotilaskoulutuksessa fyysisten ominaisuuksien ja valmiuksien kehittäminen on ollut korostuneessa asemassa kautta aikojen. On toki kiistämätön tosiasia että taistelukentällä selviytyminen ja menestyksellinen taistelu edellyttävät taistelijalta vahvaa fyysistä kuntoa ja kestävyyttä, mutta useat toisen maailmansodan jälkeen tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet John Steinbeckin sanoin ilmaistuna, että ”mieli on lopullinen ase, kaikki muu on vain täydennystä”.

Sotilaan toimintakykyä ja joukon suorituskykyä tarkasteltaessa keskeiseksi määrääväksi tekijäksi nousee tehtävä ja sen toteuttaminen. Joukkueelle tai komppanialle annettava tehtävä voi olla ”hyökätä”, ”torjua ja pitää” tai jokin muu vastaava ennalta määritelty termi joka antaa joukon johtajalle käsityksen siitä, mitä hänen joukkonsa täytyy tehdä. Yksittäiselle sotilaille kaikki edellä mainitut tehtävät merkitsevät kuitenkin yleensä aina samaa asiaa; kohdata vihollinen ja tappaa hänet. Käytännön erona yksittäiselle sotilaille tehtävissä on vain se, odotetaanko paikallaan vihollisen tuloa vai täytyykö sotilaan itse edetä löytääkseen vihollisen.

Oletuksena on puolestaan ollut, että yksittäiset sotilaat taistelevat ja tappavat vihollisia esimiestensä käskystä tai siksi että heidän isänmaansa tai kansansa sitä heiltä odottaa. Pelokkaimmankin sotilaan on oletettu puolustavan itseään tilanteessa jossa vaihtoehtoina on tappaa vihollinen tai tulla itse tapetuksi. Kyseinen oletus istui sotilasmaailmassa niin vahvasti että asiaa ei juuri pohdittu tarkemmin ennen vuotta toista maailmansotaa, jossa yhdysvaltalainen prikaatikenraali, S.L.A. Marshall suoritti kattavan, etulinjassa taistelleita yhdysvaltalaisia sotilaita tarkastelevan tutkimuksen.

Tutkimuksessaan Marshall pyrki taistelussa äskettäin olleita sotilaita haastatteleamalla selvittämään mitä sotilaat olivat taistelussa tehneet, nähneet tai kokeneet. Järkytys oli suuri kun Marshall raportoi tuloksistaan, joissa noin 75 - 85 % sotilaista oli ilmoittanut, ettei ollut taistelussa käyttänyt asettaan, saatikka ampunut vihollista kohti. (Marshall 1947. 52-54) Tutkimustulosten perusteella Yhdysvaltain asevoimat ryhtyivät vakavasti uudistamaan koulutustapojaan. Koulutusmenetelmillä ryhdyttiin ottamaan aiempaa enemmän kantaa sotilaan toimintakyvyn psyykkiseen osa-alueeseen, joka aiemmin oli jäänyt lähes huomiotta. Uusien koulutusmenetelmien ansiosta Korean sodassa jo noin puolet rintamasotilaista ilmoitti ampuneensa kohti vihollista. Menetelmiä hiottiin edelleen ja Vietnamin sotaan tultaessa vain 5-10 prosenttia taisteluun osallistuneista sotilaista ilmoitti jättäneensä ampumatta. (Grossman 1996. 249) Uusien koulutusmenetelmien avulla kyettiin siis vaikuttamaan tehokkaammin sotilaiden käyttäytymiseen taistelussa ja kehittämään sotilaiden psyykkistä toimintakykyä tavoitetasolle.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, käytetäänkö asutuskeskustaisteluun erikoistuvia taistelijoita kouluttavassa Kaartin Jääkärirykmentissä koulutusmenetelmiä, joilla kyetään kehittämään taistelijoiden psyykkistä toimintakykyä sille tasolle jota heidän sodanaikainen toimintaympäristönsä edellyttää. Yksinkertaisemmin ilmaistuna, opettaako rykmentissä toteutettava lähiampumakoulutus taistelijoita tappamaan vihollisen epäröimättä, eli toteuttamaan tehtävänsä myös toimintakyvyn psyykkisellä tasolla. Tutkimuksella pyritään näin ollen tukemaan lähiampumakoulutuksen kehittämistä Kaartin Jääkärirykmentissä.

Tutkimus käsittelee aihetta josta olisi epäeettistä ja käytännössä mahdotonta järjestää empiiristä koetta. Koska aiheesta on myös lähes mahdotonta kerätä aineistoa rauhan ajan olosuhteissa, on sitä lähestyttävä välillisesti. Vertailemalla tutkimuskohteessa käytettyjä koulutusmenetelmiä niihin menetelmiin joilla sotaa käyvät asevoimat ovat kokeneet saavansa hyviä tuloksia, voidaan arvioida myös tutkimuskohteessa käytettävien koulutusmenetelmien tehokkuutta.

Tutkimuksessani siis selvitän millaisilla menetelmillä asutuskeskustaistelijoiksi koulutettaville varusmiehille opetetaan käyttämään henkilökohtaista asettaan lähietäisyyksillä ja vertaan niitä professori D Grossmanin kirjassaan ”On killing” (1996) esittämään malliin tappamisen kouluttamisesta länsimaisissa asevoimissa.

Kiinnostukseni tutkimusaiheeseen heräsi perehdyttyäni kyseiseen, Pulitzer-ehdokkaaksikin nimettyyn teokseen, joka tarkastelee tappamisen psykologisia esteitä ja vaikutuksia sekä menetelmiä joilla kyseiset esteet pyritään kumoamaan sotilaskoulutuksessa. Koen ampumakoulutuksen olevan ainakin jalkaväen varusmieskoulutuksen yksi tärkeimmistä osaluista, ja sen kehittäminen taisteluentän olosuhteisiin paremmin valmentavaksi on mielestäni erityisen tärkeää. Uskon että tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää juuri tähän tarkoitukseen Kaartin Jääkärirykmentissä sekä osittain myös muissa joukko-osastoissa.

Tutkimuksen kohteeksi olen valinnut Kaartin Jääkärirykmentin muutamastakin syystä: Kaartin Jääkärirykmentti kouluttaa varusmiehiä taistelemaan asutuskeskusympäristössä jonka erityispiirteet asettavat tavallista kovempia vaatimuksia yksittäisen taistelijan toimintakyvylle. Koska toimintaympäristö on erityisen haastava, on mielenkiintoista selvittää pystytäänkö koulutuksella vastaamaan näihin haasteisiin. Rykmentti sijaitsee myös samalla Santahaminan saarella kuin Maanpuolustuskorkeakoulu, ja tämä helpottaa tutkimuksen käytännön toteutusta.

Sotilaspsykologia ja -psykiatria näki päivänvalon tieteenalana 1900-luvun alkuvuosina ja on siitä lähtien keskittynyt tutkimaan ja hoitamaan lähinnä taistelustressin oireita. Sotatoimiin liittyviä psykologisia ilmiöitä on tutkittu suurimpien länsimaalaisten asevoimien toimesta vasta toisen maailmansodan jälkeen. Sotilaspsykologinen tutkimus on keskittynyt lähinnä taistelutoiminnasta aiheutuneiden psykologisten traumojen tunnistamiseen ja hoitoon. Alan johtavaa tutkimusta toteutetaan pääasiassa aktiivisesti sotaa käyvissä maissa kuten Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa sekä Israelissa. Alan tunnetuin ja todennäköisesti myös kiistellyin teos on jo aiemmin mainittu S.L.A. Marshallin tutkimus ”Men Against Fire” vuodelta 1947 joka esitteli niin sanotun ”ampumaprosentin” (ratio of fire) ja herätti toisen maailmansodan jälkeen sotilasorganisaatiot tutkimaan ja kehittämään koulutustapojaan. Ihmisten ja eläinten aggressioiden tutkimuksen perusteoksia ovat puolestaan Nobel-voittaja, Konrad Lorenzin kohua herättänyt ”On Aggression” vuodelta 1963, sekä antropologi Ashley Montagun ”The nature of human aggression” vuodelta 1976. Lorenz esittää kirjassaan aggression olevan ihmisillä ja eläimillä sisäsyntyinen piirre joka ilmenee tutkimuksessa jäljempänä esiteltävänä nelijakoisena toimintamallina. Suomalaisena

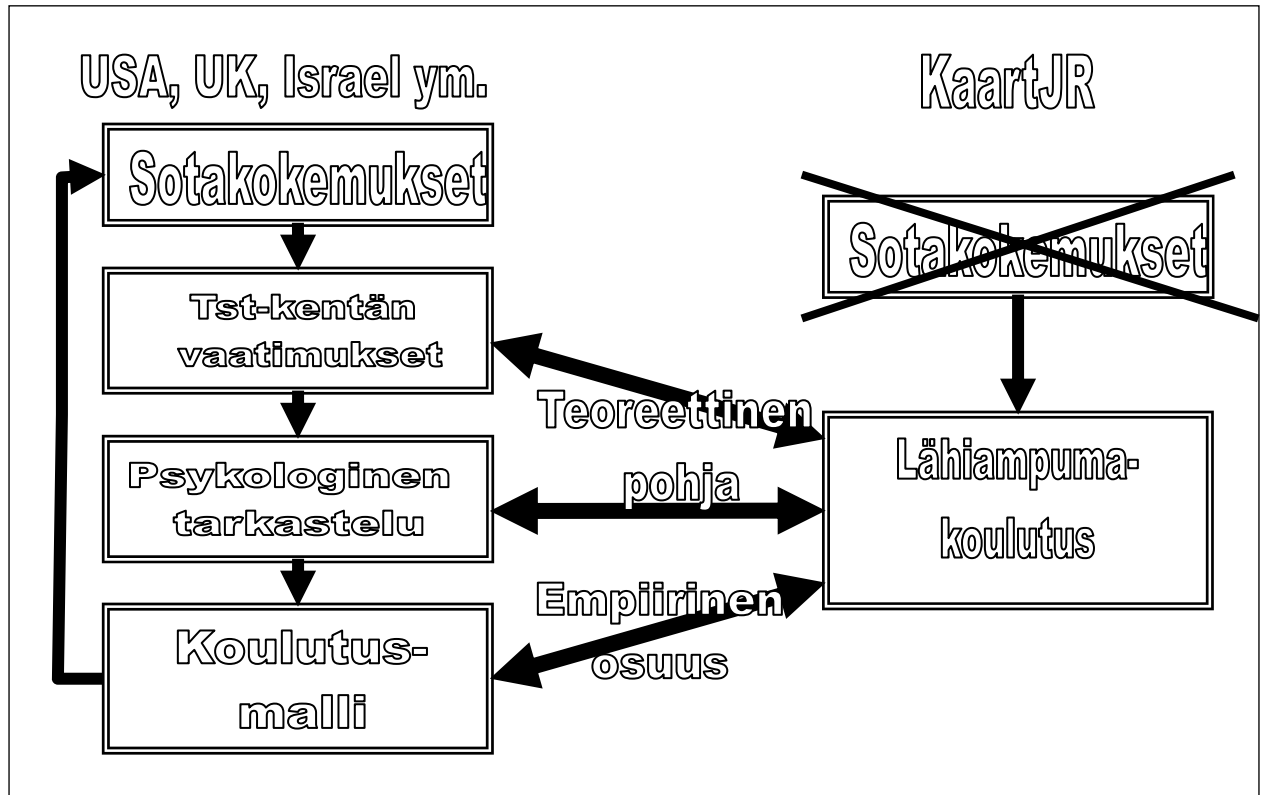
perusteoksena voidaan pitää Knut Pippingin sotilassosiologista teosta ”Komppania pienoisysteiskuntana”, vuodelta 1978 jossa tarkastellaan suomalaista konekiväärikomppaniaa jatkosodan aikana.

Tutkimusraportin toisessa luvussa lukija perehdytetään tarkemmin tutkimuksen historialliseen taustaan ja S. L. A. Marshallin tutkimuksessaan tekemiin havaintoihin. Kolmannessa luvussa esitellään tappamiseen liittyviä psykologisia tekijöitä sekä Grossmanin laatima teoreettinen malli siitä, kuinka kasvatustieteellisiä menetelmiä voidaan hyödyntää tappamisen opettamiseksi sotilaille. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuskohtemme sodanaikaisen toimintaympäristön; asutuskeskuksen, ja millaisia piirteitä liittyy taisteleamiseen rakennetulla alueella. Viidennessä luvussa esitellään tutkimuskohteenä oleva Kaartin Jääkärirykmentti sekä tutkimusongelma ja tutkimuksen metodologiset valinnat. Tutkimuksen kuudennessa luvussa esitellään tutkimuksen tuloksia. Seitsemännessä luvussa tutkimuksen tuloksista laaditaan johtopäätökset sekä arvioidaan tutkimuksen onnistumista ja tulosten luotettavuutta. Luvun päätteeksi tarkastellaan vielä tutkimustulosten hyödynnettävyyttä sekä jatkotutkimushaasteita.

1.1 Tutkimuksen viitekehys ja rajaus

Tutkimus on luonteeltaan teorialähtöinen ja vertaileva. Tutkimuksen teoreettinen osuus rakentuu kahdesta osiosta: Ensimmäisessä osiossa tarkastellaan useiden länsimaiden sotakokemuksista kerättyä tietoa asutuskeskustaistelun erityispiirteistä ja erityisesti taistelukentän psykologisista ilmiöistä. Toisessa osiossa esitellään näiden havaintojen ja psykologisen tarkastelun perusteella syntynyt koulutusmalli, jolla länsimaissa pyritään valmentamaan sotilaita taistelukentän haasteisiin. Tutkimuksen empiirisessä osuudessa pyritään muodostamaan kuva Kaartin Jääkärirykmentissä toteutettavasta lähiampumakoulutuksesta, jota verrataan teoriaosuudessa käsiteltyyn koulutusmalliin. Yksinkertaistettuna tutkimuksella siis pyritään poimimaan kehityksen hedelmät hermeneuttiselta kehältä, jolla sotaa käyvissä länsimaissa sotilaskoulutusta pyritään kehittämään.

Syy, miksi vertailukohteeksi on otettu juuri länsimaalaisissa asevoimissa vallitseva koulutusmalli, on kulttuurillinen; suomalainen yhteiskunta kuuluu vahvasti länsimaalaiseen, kristilliseen kulttuuriperinteeseen jossa ihmishengen arvostus on verrattain korkea. Orientaaliset koulutusmenetelmät eivät välttämättä soveltuisi suomalaiseen mentaliteettiin tai kulttuuriin.

Kuva 1. Tutkimuksen viitekehys.

Tutkimus on rajattu koskemaan lähiampumakoulutusta, sillä kyseisessä koulutuksessa tulevat parhaiten ilmi tutkimusongelman keskeiset osa-alueet. Lähiammunnat ovat asutuskeskustaisteluun erikoistuvien joukkojen ase- ja ampumakoulutuksen harjoittava vaihe jossa runsailla toistomäärillä pyritään aikaan saamaan taistelukentän olosuhteiden edellyttämä taito ja rutiini. Ammunnoissa joukot harjoittelevat oikeilla aseilla ja ampumatarvikkeilla taistelun keskeisintä tehtäväänsä eli vihollisen tappamista tai eliminoimista. Tutkimuksessa haluttiin tarkastella juuri harjoittavaa vaihetta sillä myös tutkimuksen teoreettinen osuus tarkastelee lähinnä tämän vaiheen toteutusta. Toisena vaihtoehtona olisi ollut tarkastella taisteluammuntoja eli koulutuksen soveltavaa vaihetta, mutta koska soveltavan vaiheen tarkoitus on pikemminkin tarkastaa harjoittelun tuloksia kuin luoda uusia valmiuksia, ei tätä nähty tarkoituksenmukaiseksi.

1.2 Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä

Lähiammunta

Lähiammunnalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ampumaharjoitusta, jossa käsiaseilla kuten rynnäkkökiväärillä, konepistoolilla tai haulikolla harjoitellaan ampumaan alle

kahdenkymmenenviiden metrin etäisyyksillä. Puolustusvoimissa lähiammunnat kuuluvat pääasiassa sotilaspoliisien, erikoisjääkärien ja kaupunkijääkärien koulutukseen.

Toimintakyky

Toimintakyky (*action competence*) on yksilön henkilökohtaista valmiutta toimintaan yksilöllisesti tai yhteisöllisesti. Toiminnalla puolestaan tarkoitetaan tavoitteellista vaikuttamista ympäristöön ja/tai itseen. Toimintakyvyn perusajatus on siis sidoksissa toimintaympäristöön tai tilanteeseen. Sotilaan toimintakyky on siis periaatteellisesti sidoksissa sotilaalliseen kontekstiin eli useimmiten taistelukenttään. Toimintakyky kuvataan neljän peruselementin järjestelmänä. Peruselementit ovat fyysinen, sosiaalinen, eettis-moraalinen ja psyykkinen toimintakyky. Fyysisen elementin sisältöjä ovat esimerkiksi ruumiinkuva, fyysinen kunto ja motoriset taidot. Sosiaaliseen toimintakykyyn kuuluvat sosiaalinen minäkuva, ihmissuhteet ja vuorovaikutustaidot. Eettis-moraalinen toimintakyky koostuu moraalitietoisuudesta, oikeustajusta ja vastuuntunteesta. Psyykkiseen elementtiin kuuluvat esimerkiksi yksilön minäkuva, havaintojen teko, informaation käsittely, muisti ja tunteet. (Toiskallio 1998. 177) Tässä tutkimuksessa erityinen kiinnostus kohdistuu juuri toimintakyvyn psyykkiseen elementtiin.

2 TAPPAMISEN PSYKOLOGINEN VAIKEUS

Lähestyn tutkimustehtävää oppimispsykologisesta näkökulmasta jossa keskeisessä roolissa ovat Yhdysvaltalaisen everstiluutnantti (evp.) Dave Grossmanin esittämä malli tappamisen psykologisista haasteista ja opetusmenetelmistä joilla sotilaita ja poliiseja koulutetaan kohtaamaan ja voittamaan nämä makaaberit haasteet. Grossman on entinen Yhdysvaltain armeijan laskuvarjojääkäri (ranger) ja toimii nykyisin West Pointin sotilasakatemian psykologian professorina sekä sotatieteiden professorina Arkansasin yliopistossa. Hän toimii myös luennoitsijana ja konsulttina eri viranomaisorganisaatioille sekä asevoimille. (Grossman 2006)

2.1 Tappamisen historiallinen vaikeus

Sotilasjohtajien ja kouluttajien keskuudessa on kautta sodankäynnin historian vallinnut vahva oletus, että ihmisen tappaminen ei sotilaille ole muuta kuin käskytyksiasia. Vielä toisen maailmansodan aikana sotilaiden oletettiin kykenevän tappamaan taistelussa vihollisia koska heidän isänmaansa ja esimiehensä sitä heiltä vaativat. Jokaisen sotilaan on oletettu pystyvän tappamaan viimeistään siinä vaiheessa kun se on välttämätöntä oman tai tovereiden hengen suojelemiseksi. Oletusarvona on ollut että taistelija osaa ja pystyy tappamaan vihollisia aseellaan jos hän osaa sitä käyttää, eikä sen kummempaa valmennusta asiaan nähty tarpeelliseksi. Riittävänä koulutuksena pidettiin ampumaradalla, jossa kiväärimies opetetaan lataamaan aseensa nopeasti sekä ampumaan tarkasti staattiseen maaliinsa. (Grossman 1996. 5)

Tämä perustavanlaatuisen oletus joutui kriittisen tarkastelun kohteeksi vuonna 1947, kun S.L.A. Marshall julkaisi teoksensa ”Men Against Fire”. Tämä yhdysvaltalaisjoukkojen Euroopan sotänäyttämön viralliseksi historioitsijaksi nimetty prikaatikenraali toteutti toisen maailmansodan loppupuolella kymmenine apulaisineen tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli selvittää kattavasti mitä sotilaat tosiasiaissa tekivät taistelussa. Tässä alansa edelleen laajimmassa tutkimuksessa Marshall kertoo haastalleensa tuhansia sotilaita yli neljästä sadasta eri taisteluihin osallistuneista jalkaväkikomppaniasta sekä Euroopan että Tyynenvaltameren näyttämöillä. Marshall käytti aineistonkeruumenetelmänään yksilö- ja ryhmähaastatteluita joissa hän haastatteli vapaamuotoisesti miehistöön ja aliupseeristoon kuuluvia sotilaita jotka olivat olleet mahdollisimman äskettäin taistelussa vihollisen kanssa. Parhaimmillaan haastattelut saatettiin

suorittaa välittömästi taistelun päätyttyä, kuten Makin-saaren taistelussa Tyynellä Valtamerellä marraskuussa 1943. Toisinaan haastattelut kyettiin toteuttamaan vasta useampien viikkojen kuluttua taisteluista kuten Normandian maihinnousun jälkeen kesäkuussa 1944. (Chambers 2003)

Tutkimuksensa yhtenä keskeisenä tuloksena Marshall esitti asevoimien silloista johtoa kuohuttaneen väitteensä, että taistelussa olleista sotilaista keskimäärin vain 15 - 25 prosenttia oli käyttänyt aseitaan vihollista vastaan, muiden piileskellessä poteroissaan tai toimittaessa tukitehtäviä kuten viestin välitystä, ammustäydennyksiä, ensiapua ja tähystystä. Parhaissakaan yksiköissä ei ampumaprosentti, ”ratio of fire”, Marshallin mukaan noussut yli kahdenkymmenenviiden riippumatta siitä kestäkö taistelu minuutteja, tunteja vai useampia vuorokausia. (Marshall 1947. 55)

Suurin osa sotilaista suostui ampumaan ja taistelemaan vain kun heidän johtajansa aktiivisesti kiersivät asemissa käskien heitä taistelemaan. Ilman johtajien valvontaa ja käskemistä sotilaat eivät suostuneet käyttämään aseitaan vihollista vastaan vaikka heidän aseimiinsa oli kohdistunut useita peräkkäisiä vihollisen rynnäköitä ja heidän oma henkensä olisi ollut suoraan uhattuna. Tästä Marshall esittää esimerkin kirjassaan:

(Gilbert-saariin kuuluvassa) Makin-saaren taistelussa, marraskuussa 1943, 165.

JvR:n yksi pataljoona oli taistelussa vihollisen kanssa läpi kolmannen yön.

Riisiviinasta sekaisin oleva vihollinen aloitti auringon laskettua

itsemurharynnäköiden sarjan joka jatkui aamuun saakka. Etulinjaan rynnäköitiin

suoraan edestä pistimin ja miekoin, ja tappaminen tapahtui pääasiassa alle

kymmenen jaardin etäisyydellä. Puolet amerikkalaisten etulinjassa olleista tykeistä

tuhottiin ja etulinjan poteroissa olleista sotilaista oli kuollut.

...Vaikka kuolleet otettiin huomioon, vain 36 sotilaan voitiin todeta ampuneen kohti

vihollista. Suurin osa heistä oli raskasase miehiä. Todella aktiiviset ampujat olivat

pienissä ryhmissä tehden yhteistyötä. Jotkut miehet eivät ampuneet vaikka heidän

asemansa jyrättiin

(Marshall 1947. 55-56)

Poikkeuksen muodostivat siis ryhmäaseita käyttäneet sotilaat kuten konekivääri- tai sinkomiehet joiden ampumaprosentti oli lähes poikkeuksetta miltei sata. (Marshall 1947. 56)

Pelkkä ampuminen ei kuitenkaan kerro vielä aikomuksesta tappaa. Jopa ampumaradalla on vaikeaa, ellei mahdotonta sivusta havaita, mihin ampuja tosiasiallisesti tähtää aseellaan. Vaikka ryhmänjohtaja saisikin sotilaansa käyttämään aseitaan, on hänen mahdotonta valvoa taistelussa että he tosiasiallisesti tähtäävät vihollista ampuessaan. Richard Holmes käsittelee taistelukentän ilmiöitä lukuisien historiallisten taisteluiden avulla kirjassaan ”Acts of war” (1986.). Hän kertoo muun muassa taistelusta Rorkes Driftin lähetysasemalla Afrikassa vuonna 1897 jossa muuan brittiläinen komppania oli joutunut huomattavasti suuremman zulu-joukon saartamaksi. Komppania ampui puolustautuakseen yli 20000 laukausta tiiviissä muodostelmassa hyökkäävään Zulu-joukkoon, joista suuren osan lähes kosketusetäisyydeltä. Vaikka näissä olosuhteissa vaikuttaisi epätodennäköiseltä että edes joka toinen laukaus olisi ammuttu ohi, arvioitiin löydettyjen ruumiiden perusteella zulujen tappioiksi noin 470 kaatunutta. Vaikka arvio kolminkertaistettaisiin vaikuttaa siltä että yhden tappion aiheuttamiseksi jouduttiin varsin tarkoilla Martini-Henry kertalaukeavilla kivääreillä ampumaan vähintään kolmetoista laukausta olettaen että kaikki tappiot aikaansaatiin luotiasein. (Holmes 1986. 168)

Grossman puolestaan siteeraa kirjassaan Benjamin McIntyreä joka muistelee havaintojaan Vicksburgin taistelussa vuonna 1863:

”Vaikuttaa omituiselta että komppaniallinen miehiä tulittaa samankokoista osastoa toistuvien yhteislaukauksin alle viidentoista askeleen etäisyydeltä mutta ei aiheuta yhtäkään tappiota. Näin kuitenkin tapahtui tässä tapauksessa.”

B. McIntyre, Teoksessa On Killing (Grossman 1996. 11)

Vastaavan kaltaisia havaintoja on testattu myös käytännössä hyödyntämällä nykyaikaista laser-simulaatio tekniikkaa. Vuonna 1986 British Defence Operational Analysis Establishment lavasti useita historiallisia taisteluja siten että molemmat osapuolet varustettiin simulaattori järjestelmin. Lavastetut taistelut toteutettiin historiallisissa lähteissä olleiden aikalaiskuvausten mukaisesti ja tulosten johtopäätös oli, ettei historiallisten joukkojen tulen teho vastannut läheskään niiden potentiaalista tulivoimaa. (Grossman 1996. 16.)

Tuloksillaan Marshall herätti paitsi historioitsijat tarkastelemaan lähemmin menneisyyden sotia ja taisteluja, myös asevoimat kehittämään omia koulutusmenetelmiään. Yhdysvaltain armeijassa koulutuksesta pyrittiin tekemään entistä realistisempaa ja siihen lisättiin uudenlaisia psykologisen vaikuttamisen elementtejä. Marshall toteutettua Korean sodassa samankaltaisen tutkimuksen kuin

aiemmin toisessa maailmansodassa, havaittiin että jalkaväkisotilaista jo 55 prosenttia käytti taistelussa aseitaan. Joissain siilipuolustustilanteissa lähes kaikki sotilaat ampuivat tappaakseen. Koulutusmenetelmiä kehitettiin edelleen ja seuraavalla vuosikymmenellä Vietnamin sodassa jopa 95 prosenttia taistelussa olleista sotilasta oli osallistunut aseillaan taisteluun. (Grossman 1996. 251)

Realistiset koulutusmenetelmät levisivät nopeasti myös muihin kehittyneiden maiden asevoimiin. Kirjassaan ”Acts of war” Richard Holmes kertoo haastattelusta jonka hän teki brittisotilaille Falklandeilta vuonna 1982, muutaman viikon kuluttua taisteluista. Kertoessaan heille Marshallin havainnoista, sotilaat tyrmäsivät ne täysin omien joukkojensa osalta. Samalla he kuitenkin tunnistivat piirteet argentiinalaisista sotilaista jotka oli koulutettu toisen maailmansodan aikaisilla koulutusmenetelmillä. Argentiinalaisjoukkojen tarkka-ampujat ja konekivääriampujat olivat osoittautuneet tehokkaiksi, samalla kun yksittäiset kiväärimiehet olivat käytännössä vain piileskelleet poteroissaan. (Holmes 1986. 325) Tämänkaltaisten havaintojen takia Falklandin sotaa pidetään yleisesti malliesimerkkinä siitä kuinka nykyaikaisin menetelmin koulutettu sotilasosasto kykenee lyömään ylivoimaisemman mutta heikommin koulutetun vihollisen vaikka joukkojen varustetaso olisi identtinen.

Marshallin tutkimustyötä ei tiedeyhteisössä ole kuitenkaan nieltä pureskelematta. Erityisesti ampumaprosenttia käsittelevä tutkimus on joutunut varsin ankaran, joskin myös luultavasti oikeutetun kritiikin kohteeksi, erityisesti tutkijan kuoleman jälkeen. Marshallin tutkimuksen sisäistä validiteettia on arvosteltu ankarasti siitä, etteivät käytetyt tutkimusmenetelmät vastanneet nykyaikaisen sen paremmin kuin aikalaisenkaan tieteellisen tutkimuksen vaatimuksia. Hänen ryhmähaastattelu-menetelmänsä on kritisoitu muun muassa siitä, että haastatteluihin eivät osallistuneet taisteluissa haavoittuneet jotka oli yleensä ehditty evakuoida ennen haastatteluja. Kaikki Marshallin haastattelemat sotilaat eivät myöskään muista hänen kysyneen heiltä suoraan: ”olivatko he ampuneet aseillaan?” Marshallin kuolinpesän jäljiltä ei myöskään ole löydetty merkittäviä määriä muistiinpanoja joita epäilemättä suuresta haastattelumäärästä kertyisi. Onkin varsin perustellusti väitetty että Marshallin väitteet perustuisivat pikemmin hänen omiin havaintoihinsa ja kokemuksiinsa kuin todelliseen empiiriseen haastatteluaineistoon. (Spiller 1988, 63-71)

Silti, vaikka tapa, jolla Marshall keräsi aineistoaan väitteensä tueksi, ei välttämättä kestäkään tieteellistä luotettavuus arviointia, ei hänen esittämänsä teoria kuitenkaan ole välttämättä väärä.

Niin monen sotilaan ja sotahistorioitsijan havainnot ja laskelmat tukevat käsitystä siitä ettei ihminen ole luonnostaan tappaja. Marshallin havainnot allekirjoitetaan jopa kahdentuhannen viidensadan vuoden takaa kreikkalaisen runoilijan ja filosofin, Heraklituksen sanoissa taistelusta:

*Sadasta miehestä kymmenen ei sinne kuulu, kahdeksankymmentä on vain maaleja,
yhdeksällä taistelijalla olemme siunattuja, sillä he tekevät taistelun, mutta vain yksi
on heistä soturi joka toiset tuo kotiin*

-Heraklitus 500EAA

Mikseivät ihmiset ilman erityistä koulutusta suostu käyttämään asettaan tappaakseen vihollisia vaikka heidän oma henkensä on uhattuna? Mikä on se ihmismielen mekanismi joka estää ihmistä tappamasta lajitovereitaan taistelussa?

2.2 Stressi ja aggression nelijako

Kirjassaan ”On Killing” (1996), everstiluutnantti Dave Grossman esittää, että suurin virhe ihmisen taistelukentällä toiminnan ymmärtämisessä on niin sanotun ’taistele tai pakene’-mallin yksioikoinen soveltaminen taistelustressin tulkitsemisessa. Yleisesti ajatellaan että kohdatessamme hengenvaarallisen uhan, fysiologisten ja psykologisten tapahtumien sarja valmistaa meidät joko pakenemaan tai taistelemaan henkemme edestä.

Biologisesti tarkasteltuna keho toimii seuraavalla tavalla vaaratilanteessa, jossa esimerkiksi jokin villieläin uhkaa henkeämme ja terveyttämme: Autonomiseen hermostoon kuuluva sympaattinen hermosto aktivoi varsinaisten munuaisten yläpuolella sijaitsevan lisämunuaisen (glandula adrenalıs) ytimen. Vereen erittyy niistä epinefriiniä (adrenaliini) ja norepinefriiniä (noradrenaliini), joiden vaikutuksesta syke ja verenpaine nousevat. Verta siirtyy sisäelimistä lihaksiin ja maksa purkaa energiavarastojaan sillä seurauksella, että veren sokeripitoisuus nousee. Vereen vapautuvat endorfiinit estävät välitöntä kivun tunnetta. (Cotman & McCaugh 1980. 204-206.). Näistä tapahtumista johtuvia fyysisiä sivuoireita ovat lihasvapina, hienomotoriikan heikkeneminen, pintaverisuonien supistumisesta johtuva kalpeus, aistien keskittyminen uhan aiheuttajaan (”putkinäkö”) ja loogisen ajattelun sumeneminen. Keho on näin valmistautunut pakenemaan tai taistelemaan

Konrad Lorenzin (1966) eläinten sosiaalista aggressiivisuutta käsitelleiden tutkimusten mukaan kyseinen toimintavaihtoehtojen dikotomia soveltuu tilanteisiin joissa olentoa uhkaa oman lajinsa ulkopuolinen uhka. Toisin sanoen, jos hiiren uhkana on joutua esimerkiksi kissan syömäksi, on hiiren reaktiona taistella tai paeta. Tässä asetelmassa kumpikaan, saalistaja eikä saalis tunne aggressioon liittyvää turhautumista tai ärtymystä saalistustilanteessa. Varsinaisessa aggressiotilanteessa, jossa vastakkain ovat kaksi saman lajin edustajaa, on tilanteen luonne täysin erilainen. Kyseessä on yksilöiden ristiriita jossa reaktioiden kenttä laajentuu neljään vaihtoehtoon joita ovat alistuminen, pakeneminen, voimannäyttö ja vasta äärimmäisenä ja harvinaisena vaihtoehtona kuolemaan johtava kamppailu. (Lorenz 1966. 93-118)

Lorenzin mukaan lajin sisäisen aggression evolutiivinen merkitys on perimmiltään lajin jalostuminen. Hän esittelee kirjassaan useita esimerkkejä lajien sisäisestä aggressiosta käyttäen esimerkkeinä muun muassa susia, hanhia sekä kaloja. Esimerkkiasetelmina on useimmiten tilanne jossa kaksi yhtä vahvaa urosta haluaa paritella kiimassa olevan naaraan kanssa. Yleensä tilanne ratkeaa jo lauman sisällä vallitsevan hierarkian mukaisesti mutta jos molemmat päättävät kilpailla naaraasta, on seurauksena molemminpuolinen uhkaava, mutta aina vaaraton voimannäyttö jolla pyritään vakuuttamaan vastustaja omasta ylivoimaisuudesta. Tällaisia eleitä ovat susien tapauksessa hampaiden näyttö, muriseminen, valehyökkäykset ja karvojen nouseminen pystyyn. Jos toinen osapuoli vakuuttuu voimannäytöstä, poistuu tämä paikalta eli pakenee. Jos voimannäyttö ei riitä vakuuttamaan osapuolia, seuraa voimien mitteleminen taistelemalla. Tässä tapauksessa päättyy se kuitenkin äärimmäisen harvoin jommankumman osapuolen kuolemaan. Yleensä taistelu päättyy heikomman osapuolen alistumiseen ja antautumiseen. Tällöinkään voittaja ei kuitenkaan yleensä tapa antautunutta osapuolta vaan antaa tämän paeta. (Lorenz 1966). Tämän käyttäytymismekanismen tarkoituksena oletetaan olevan itsesuojeluvietin laajentuma ”lajinsuojeluvietti”, eli oman populaation suojaaminen turhilta kuolemilta ja siten geenistön pienentymiseltä joka johtaisi lopulta lajin sukupuuttoon jokaisen konfliktitilanteen päättyessä heikomman osapuolen kuolemaan.

Tunnettu etologi ja kirjailija, Richard Dawkins ulottaa Lorenzin teorian lajin säilytysvietistä geneettiselle tasolle. Kirjassaan ”The selfish gene” (1976) Dawkins vertaa luvussa 2.1 esitellyn kaltaisia tapahtumia Lorenzin esimerkkien haluttomuuteen tappaa kilpailijaansa ja esittää että myös sotilaiden haluttomuus tappaa toisiaan perustuu peräti geneettisen tason itsesäilytysviettiin. (Dawkins 1976)

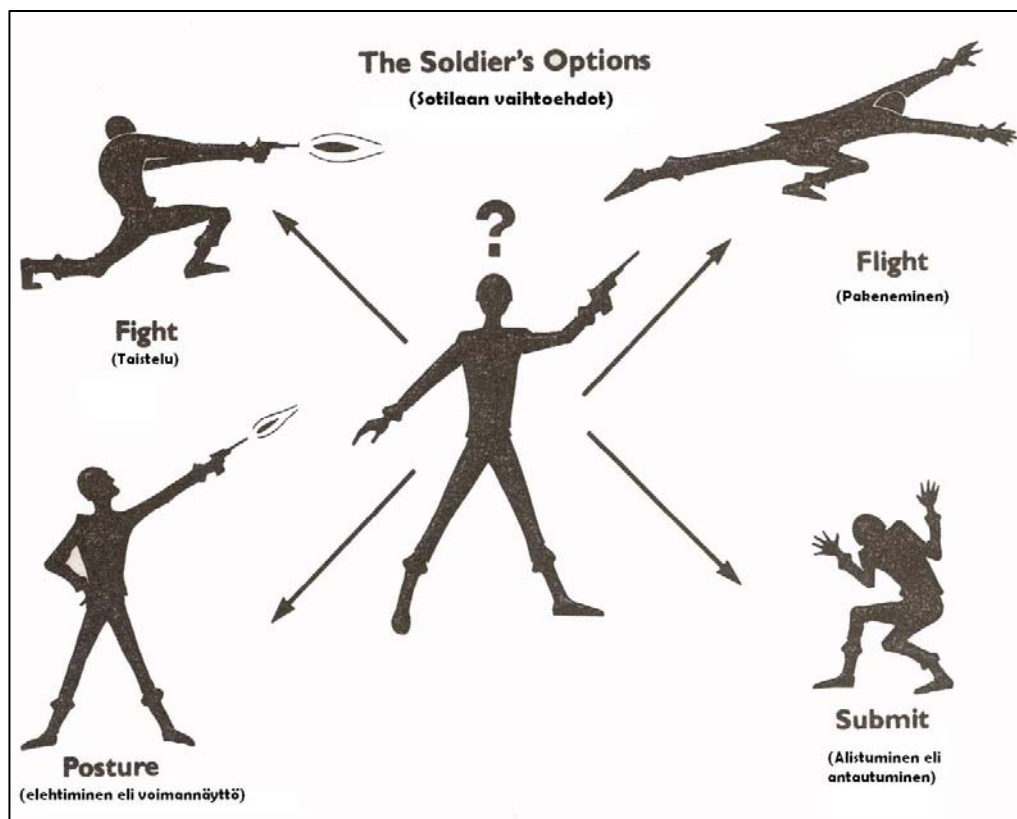
Samankaltaisia käyttäytymispiirteitä voidaan havaita alkuasukasheimojen, nuorisojengien tai vaikkapa viranomaisorganisaatioiden toimintatapoja tarkastelemalla. Aggressiiviset yhteenotot noudattavat pääsääntöisesti samanlaista kaavaa kuin edellä mainituilla susilla. Vastustaja pyritään vakuuttamaan heikkomuudestaan uhkaavilla asennoilla, uhkaavalla retoriikalla ja äänenkäytöllä, aseiden näyttävällä esittämisellä ja lievällä tai teeskennellyllä väkivallalla. Varsinaista tappavan voiman käyttöä pyritään välttämään viimeiseen asti. Poikkeuksen sääntöön muodostavat päihneiden vaikutuksen alaisena tehdyt väkivallan teot sekä muutama prosentti populaatiosta jotka nauttivat väkivallasta. – Kansanosa joka tunnetaan populaariviihteen parissa ”psykopaatteina” tai ”sosiopaatteina”. (Aggressio sosiaalipsykologian näkökulmasta 2006)

2.3 Taantuminen eläimeksi

Miksi sitten kognitiivisilta kyvyiltään kehittynyt ihminen on konflikti- ja taistelutilanteissa samojen käyttäytymispiirteiden alainen kuin alkukantainen susi tai paviaani? Vastaus piilee Grossmanin mukaan taistelukentän aiheuttamassa stressissä ja sen aiheuttamissa fysiologisissa reaktioissa. Altistuneena useille kasautuville stressitekijöille kuten pelolle, väsymykselle, koville äänille, johtajien vaatimuksille, kivulle ja lukemattomille muille taistelukentän ilmiöille, ihmisen valtaa sympaattinen stressireaktio jonka aiemmin mainittujen mekanismien seurauksesta ihmisen aivotoiminnassa tapahtuu hetkellisiä muutoksia. Verenkierron keskittyessä sisäelimiin ja lihaksiin, aivotoiminta vähenee etuaivoissa, jonka osat ovat vastuussa oppimisesta, aisteista ja loogisesta ajattelusta. Aivotoiminta keskittyy alkukantaiseen keskiaivoon joka vastaa yksinkertaisista reflekseistä ja vaistonvaraisista toiminnoista kuten pään suojaamisesta käsillä tai silmien räpäyttämisestä. (Gleitman 1995. 83) Grossman (1996) esittääkin että sympaattisen stressireaktion takia ihmisen luontaiseksi käyttäytymismalliksi taistelussa astuu satojen tuhansien vuosien evoluution aikaansaama aggression nelijako.

Ihmisten välisessä sodankäynnissä aggression nelijako konkretisoituu seuraavasti: Nähdessään aseensa tähtäimissä ihmisen, taistelija joutuu valitsemaan aggression nelikentästä toimintamallin. Useimmat ihmiset kohtaavat ilmeisesti tässä vaiheessa liipaisimen painamisen vastenmieliseksi ja epäröivät tappaa ja taistella. Itsesäilytystarve kehottaa sotilasta pakenemaan, mutta sosiaalinen ympäristö ja itsetehostustarve, eli tovereihin kohdistuva velvollisuuden tunto ja koulutuksessa ehdollistettu kuri tekevät kuitenkin pakenemisesta useimmille sietämättömän vaihtoehdon. (Mielonen 1968. 42) Poteroihin jääneistä taistelijoista jotkin hyväksyvät tovereidensa halveksunnan ja muut alistumisen aiheuttamat sosiaaliset sanktiot ja kyyristyvät poteronsa

pohjalle kieltäytyen taistelemasta. Loput taistelijat kohtaavat viimeiset kaksi vaihtoehtoa: voimannäyttö tai taisteleminen. Vaikka poikkeuksellinen ympäristö kannustaa ja suorastaan vaatii tappamaan, on evoluution ja kasvatuksen tuloksena syntynyt vaisto useimmille ensimmäinen ja viimeinen reaktio. Voimannäytöllä, kuten tähtäämättömien laukausten ampumisella, pyritään vihollinen saada pelästymään ja lopettamaan toimintansa. Kuten Marshallin ja muiden sotahistorioitsijoiden esimerkit osoittavat, sotilaiden enemmistö ei ole menneissä sodissa luopunut tästä toimintamallista edes oman henkensä ollessa uhattuna. (Grossman 1996.) Sotahistorian taistelukentillä voimannäyttö ja teeskennelty aggressio on ilmentynyt tönimiskilpailuina, aseiden hylkäämisinä, ampumattomuutena tai ohiampumisena.

Kuva 2. Aggression nelikenttä taistelussa

Ruutiaseiden nopean käyttöönoton voidaan arvella johtuneen voimannäytön tarpeen takia. Pelkkää tulivoimaa, kantamaa ja tulinopeutta vertaillen olisivat jousiaseet kuten pitkäjouset tai jalkajouset olleet teholtaan moninkertaisia 1600- ja 1700-luvun suustaladattaviin musketteihin verrattuna. Tästä huolimatta ruutiaseet syrjäyttivät tehokkaammat jousiaseet taistelukentällä käytännössä alle sadassa vuodessa. Ainoana syynä tähän voidaan katsoa olevan ruutiaseiden tulen ja äänen aiheuttama psykologinen voimannäytön ylivoima jousiaseiden mitätöntä "ploink" ääntä vastaan. (Grossman 1996. 9)

2.4 Miksi tappaminen on vaikeaa?

Koska lajitoverin tappamista kohtaan koettu inho vaikuttaa kumpuavan niin syvältä alkukantaisista vaistoista, on sen syytä vaikea määrittää psykologian avulla.

Ilmiönä tappamisen inhoa voidaan psykologiassa lähestyä monelta kannalta. Psykoanalyttisessä koulukunnassa ihmismielen eli psyyken katsotaan rakentuvan kolmesta osasta: Sisäsyntyisestä, alkukantaisia himoja, viettejä ja tarpeita edustavasta *id*:istä (Se), lapsuuden aikana vanhempien kasvatuksen ja ympäristön aikaansaamasta *yliminästä* (superego) sekä näiden kahden vastavoiman ”sovittelijasta”, *minästä* (egosta). Vauvojen ja pienten lasten käyttäytymisessä Id on vallitseva ja se ilmenee halujen ja himojen vaimentamattomana ja suorana ilmaisuna. Vanhempien kasvatuksen myötä lapselle alkaa kehittyä yliminä jota joissain tapauksissa voitaisiin kutsua myös omaksitunnoksi. Yliminä on siis alitajuntaan rakentuva käsitys eettisistä, sosiaalisista ja yhteiskunnallisista normeista joka toimii Id:in vastavoimana. Minä, joka kehittyy yhtä aikaa yliminän kanssa, vastaa näiden kahden tahdon sovittelusta siten että niistä saavutetaan molempia tyydyttävä kompromissi jota voidaan soveltaa todellisuuden rajoitusten puitteissa. Minä on siis psyyken ainoa tietoinen osa joka on kosketuksissa todellisuuden kanssa. (Gleitmann 1996. 672)

Psykoanalyttisen teorian mukaan Idillä on halujensa ohjenuorana kaksi viettiä, Libidosta kumpuava seksuaalinen elämänvietti *Eros*, ja tiedeyhteisössä kiistellympi aggressiivinen kuolemanvietti, *Thanatos*, molemmat nimettynä kreikkalaisen taruston mukaan. Teorian mukaan Eros on seksuaalisuuden ja luovuuden voima joka ilmenee käyttäytymisessämme halunamme elää ja rakastaa. Thanatos on puolestaan Eroksen synkkä vastavoima joka vastuussa alitajuisesta viehtymyksestämme rikkoa, hajottaa, tuhota ja tappaa. (Gleitman 1996. 674)

Taistelutilanteessa Id voi vapauttaa kuolemanvietin valloilleen ja lietsoa sillä Minää tappamaan, sillä koska ympäristö sen hyväksyy ja jopa kannustaa, ei yliminällä periaatteessa tulisi olla siihen sanottavaa. Lieneekö kuitenkin niin että Eros on viettinä niin vahva että se kykenee suitsimaan kuolemanvietin jopa tilanteessa jossa tappaminen olisi olennaista jopa henkiinjäämiselle? Toinen vaihtoehto on, että yliminä ei vaikene psyykessä vaikka tilanne ja olosuhteet opittujen normien vastaisen toiminnan sen sallisivatkin. (Grossman 1996. 37)

Toinen tapa selittää, miksi suurin osa ihmisistä kokee tappamisen vastenmieliseksi, on lähestyä aihetta kuolemanpelon ja itsesäilytysvietin kautta. Itsesäilytysvietin tuottama kuolemanpelko on kaikkien muiden pelkojen ja fobioiden perusta ja lähde. Esimerkiksi hämähäkkien tai käärmeiden pelko on helposti yhdistettävissä niiden todelliseen tai kuviteltuun mahdollisuuteen aiheuttaa kuolettava myrkytys. Korkeita paikkoja pelkäävät kammoksuvat mahdollisuutta pudota ja kuolla. Esiintymispelkoiset pelkäävät häpeää ja sosiaalista eristämistä joka saattaisi luonnossa aiheuttaa nälkään nääntymisen. Kuolemanpelko ei kuitenkaan sellaisenaan vaivaa suurinta osaa väestöstä sillä ihmismielen puolustusmekanismit pyrkivät kieltämään koko kuolevaisuuden olemassaolon ja ylläpitämään alitajuista ja emotionaalista illuusiota omasta kuolemattomuudesta. (Kastenbaum & Aisenberg 1976. 144.) Tämän mekanismin kulttuurillisiksi ilmentymiksi voitaneen tulkita esimerkiksi uskontojen lupaukset iankaikkisesta elämästä ja kuolemattomuudesta. Modernin lääketieteen avulla kuolevaisuus pyritään työntämään pois arkipäivän tietoisuudesta esimerkiksi nuorennusleikkauksilla tai eristämällä se sairaaloihin ja vanhainkoteihin.

Kuolemanpelon kannalta tarkasteltuna tappamisen traumatisoivuus on varsin loogisesti selitettävissä. Itsensä kaltaisen ihmisen tappaminen osoittaa tappajalle varsin käsin kosketeltavalla tavalla myös tämän oman kuolevaisuuden. Mitä enemmän tapettu ihminen muistuttaa tappajaa itseään, sitä selkeämpi osoitus se on tappajalle tämän omasta kuolevaisuudestaan. Tätä ajatusta tukevat lähes kliseen omaiset lukemattomien sotilaiden ja veteraanien antamat lausunnot joissa todetaan että ”tappaessaan ihmisen, tuntuu kuin osa itsestäkin kuolisi”. Tämänkaltaisen lähestymistapa antaa myös aivan uuden merkityksen 1500- ja 1600-vuosisadoilla eläneen samurai-runoilija Miyamoto Musashin (1993. 35) lauseelle: ”soturin tie on päättäväisesti hyväksyä kuolema”.

Kognitiivinen psykologia ei tarjoa lisää vastauksia siihen miksi tappaminen koetaan yleisesti vastenmieliseksi. Tämä, myös kognitivismina tunnettu psykologian koulukunta tutkii nimensä mukaisesti kognitiota, eli tietoisuutta, ja sen eri prosesseja jotka vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen. Tähän erittäin laajaan tutkimuksen kenttään kuuluvat muun muassa ajattelu, päätöksen teko, muisti, päättely, huomiokyky, luovuus, tunteet ja motivaatio. Toisin kuin klassisessa behavioristisessa psykologiassa, yksilön henkiset prosessit mielletään kognitivismissa käyttäytymisen keskeiseksi määrittäjäksi. Oppiminen perustuu kognitivistisen paradigman mukaan skeemojen eli toimintamallien omaksumiseen. (Halonen 2002. 34) Tappamisen vastustus

on siis lähinnä sosiaalisen ympäristön luoma malli joka heijastuu sotilaan käyttäytymiseen ja tunteisiin jopa taistelukentällä jossa se muuten olisi suotavaa.

Tappamisen pelon psykologinen lähde jäänee teoreettiseksi arvailuksi, mutta selvää on että koulutuksen avulla se voidaan todistettavasti tukahduttaa.

3 TAPPAJAN TEKIJÄT

Niin vaikealta kuin lajitoverin tappaminen tavallisesta ihmistä vaikuttaakin, ei ihmiskunnan tunnettu historia tunne hetkeäkään jolloin jossain maailman kolkassa ei olisi ollut käynnissä sota jossa ihmiset ovat olleet täysin valmiita riistämään hengen viholliseltaan. Samaisilla historian taistelukentillä on onnistuttu surmaamaan miljoonia ja taas miljoonia miehiä ja naisia vaikka vaikuttaisikin siltä että kaltaistensa tappaminen on vastoin ihmisen luontaisia vaistoja. Tässä luvussa tarkastellaan eri tekijöitä jotka ovat mahdollistaneet verenvuodatuksen menneisyydessä ja jotka tulevat mahdollistamaan sen myös tulevaisuudessa.

3.1 Johtajat

Johtajuuden merkitystä sodankäynnissä ja taistelussa tuskin voidaan ylikorostaa, mutta mikä on johtajan merkitys tappamisen ja tuhoamisen kapellimestarina? Kenties kuuluisin ja selkein esimerkki johtajan ja auktoriteetin merkityksestä aggression mahdollistajana on Stanley Milgramin, vuonna 1963 suorittama koe, jonka tarkoituksena oli mitata koehenkilön suostuvaisuutta totella auktoriteettia jonka käskyt sotivat koehenkilön omatuntoa vastaan. Milgram kokosi lehti-ilmoituksella suuren joukon eri-ikäisiä, erilaisia koulutus- ja ammattiryhmiä edustavia miehiä. Myöhemmin koehenkilöinä käytettiin myös naisia. Kaikkiaan koehenkilöitä oli kokeessa yli tuhat. Koehenkilöille oli kokeessa kerrottu tutkittavan sitä, miten muistamista ja oppimista voitaisiin kehittää löytämällä sopiva tasapaino palkinnon ja rangaistuksen välille. Milgram kokosi lehti-ilmoituksella suuren joukon eri-ikäisiä, erilaisia koulutus- ja ammattiryhmiä edustavia miehiä. Myöhemmin koehenkilöinä käytettiin myös naisia. Kaikkiaan koehenkilöitä oli kokeessa yli tuhat. Koehenkilöille oli kokeessa kerrottu tutkittavan sitä, miten muistamista ja oppimista voitaisiin kehittää löytämällä sopiva tasapaino palkinnon ja rangaistuksen välille. (Gross 2003.103-104)

Koehenkilölle kerrottiin, että hän toimisi opettajana, kun toinen "koehenkilö" joutuisi oppijaksi, joka sidottiin eräänlaiseen "sähkötuoliin". Oikealle koehenkilölle annettiin siinä yhteydessä demonstraatio 75 voltin sähköiskun kivuliaisuudesta. Koehenkilön piti lukea sisäpuhelimen kautta viereisessä huoneessa olevalle oppijalle pieniä tehtäviä ja antaa väärästä vastauksesta sähköisku, jonka tuli olla jokaisen virheen jälkeen aikaisempaa suurempi. Iskugeneraattorin asteikko oli merkitty ulottuvaksi 15:sta 450 volttiin. Koehenkilön suorittaessa tehtävää ja nostaessa iskutasoa, alkoi sisäpuhelimesta kuulua ensin (nauhoitettuja) ähkäisyjä, sitten voihkimista, lopulta kirkumista ja 150 voltista alkaen vaatimuksia poispääsystä ja viittauksia sydänvikaan. Mikäli varsinainen koehenkilö halusi keskeyttää tehtävän, tiukkailmeinen tutkija vaati henkilöä jatkamaan sähköiskujen antamista sitä ehdottomammin, mitä enemmän koehenkilö epäröi. Lopulta koehenkilö vaiken i kää kuin taintuneena, jolloin eräät koehenkilöt anelivat oppijalta oikeaa vastausta, ettei heidän tarvitsisi antaa seuraavaa iskua, jota kokeenjohtaja vaati hiljaisuudesta huolimatta. Koe päättyi, kun koehenkilö joko kertakaikkisesti sanoutui irti tehtävästä tai kun hän oli jatkanut iskuasteikon loppuun. (Gross 2003. 105-110)

Kun ennen koetulosten julkaisemista neljäntäkymmeneltä psykiatrialta kysyttiin, kuinka suuri osuus jatkaisi kuvailussa tilanteessa sähköiskujen antamista loppuun saakka, he keskimäärin arvioivat sellaisia henkilöitä olevan yksi tuhannesta perustaen arvionsa ilmeisesti patologisen persoonallisuuden omaavien henkilöiden esiintyvyyteen populaatiosta. Loppujen lopuksi kaksi kolmesta (66%) koehenkilöistä jatkoi iskujen antamista 450 volttiin ja keskimääräinen lopetustaso oli 300 volttia. (Gross 2003. 110-115)

Johtajan pelkkä olemassa olo ei kuitenkaan ole tae joukkojen taistelu- tai tappamiskyvystä. Milgramin kokeessa auktoriteetti istui koehenkilön vieressä. Jos auktoriteetti soitti koehenkilölle puhelimitse, koehenkilöiden tottelevaisuus romahti. Kokeesta tehtyjen havaintojen perusteella on voitu päätellä että auktoriteetin vaikutus alaisten tottelevaisuuteen riippuu neljästä tekijästä:

- Auktoriteetin fyysinen läheisyys käskettävään
- Käskettävän kunnioitus auktoriteettia kohtaan
- Auktoriteetin käskyjen intensiteetti
- Auktoriteetin käskyjen legitimitetti ja oikeellisuus

Marshall teki samansuuntaisia havaintoja omassa tutkimuksessaan havaitessaan että johtajien ollessa fyysisesti lähellä alaisia, nämä suostuivat lähes poikkeuksetta taistelemaan ja ampumaan mutta johtajien poistuttua ampumaprosentti putosi alle kahdenkymmenen. (Marshall 1947. 52) Johtajan läsnäolo vaikuttaa vapauttavan alaiset tietoisella tasolla tappamiseen liittyvästä vastuuntunnosta mahdollistaen teon rationalisoinnin kuuluisalla lauseella: ”minä vain noudatin käskyjä”.

3.2 Ryhmät

Kirjassaan ”On Aggression” (1966) Konrad Lorenz toteaa ryhmän merkityksestä varsin yksiselitteisesti: ”mies ei ole tappaja, ryhmä on”. Israelilainen Ben Shalit puolestaan kuvaa kirjassaan ”Psychology of conflict and combat” (1988. 75) ryhmän merkitystä seuraavasti:

Ryhmällä on vahvistava vaikutus. Jos ilmapiirissä on aggressiota, se vahvistuu joukon myötä; jos iloa, myös se vahvistuu ryhmässä. Useissa tutkimuksissa on havaittu -- että aggressiivisen henkilön edessä oleva peili lisää tämän aggressiivisuutta -- toisaalta, jos henkilö ei ole aggressiivinen, peili vahvistaa hänen ei-aggressiivisuuttaan. Ryhmällä vaikuttaa olevan peilin kaltainen vaikutus, heijastaen jokaisen yksilön tunteita ja vahvistaen niitä.

Kattavassa tutkimuksessaan myös Marshall havaitsi, että ryhmän tai taistelijaparin käyttämien aseiden kuten kranaatinheittimien, konekivääreiden tai tykkien ampumaprosentti oli käytännössä poikkeuksetta sata. Saman havainnon tekivät Richard Holmesin haastattelemat, Falkland-saarilla muuten varsin tehottomiksi osoittautuneita Argentiinalaisia vastaan taistelleet sotilaat. (1986). Voidaankin siis suhteellisella varmuudella todeta että ihminen on tiiviissä ryhmässä toimiessaan huomattavasti kykenevämpi aggressioon ja väkivaltaan kuin toimiessaan yksin.

Syy joukon ja ryhmän vaikutukseen aggression mahdollistajana vaikuttaa olevan kaksijakoinen. Yksilöiden välille syntynyt ryhmäkiinteys pakottaa ja velvoittaa toimimaan muun ryhmän mukaisesti. Kiinteässä ja läheisessä yhteistyössä toimittaessa, kuten käytettäessä konekivääriä tai tykkiä, ryhmän jäsenet ovat jatkuvasti toistensa tarkkailun alaisina. Kenelläkään ei ole varaa olla tekemättä osuuttaan, koska kieltäytyminen aiheuttaisi välittömästi sosiaalisia ja kenties myös fyysisiä sanktioita. (Festinger, Pepitone & Newcombe 1952; Zimbardo 1969; Diener 1979. Teoksessa Gleitman 1995. 484)

Toinen ryhmän vaikutus on vastuun jakautuminen. Kokiessaan olevansa osa ryhmää, yksilön vastuu väkivallanteosta ja aggressiosta jakautuu ryhmän muiden jäsenten kanssa. Ryhmään samaistuminen aiheuttaa yksilössä myös tunteen anonymiteetistä. Yksilö ei enää tunne edustavansa itseään vaan ryhmäänsä jonka nimetön osa on. Tapahtuu niin sanottu epäyksilöllistyminen (deindividualisaatio), jonka seurauksena yksilö kadottaa käsityksen itsestään yksilönä. Tämä tila on todennäköisin tilanteessa jossa yleinen ilmapiiri on kiihtynyt ja anonyymi. Epäyksilöllistyminen vapauttaa yksilön estoista jotka yleensä rajoittavat impulsiivisia toimintoja jotka riippuvat tilanteesta ja ryhmästä. (Festinger, Pepitone & Newcombe 1952; Zimbardo 1969; Diener 1979. Teoksessa Gleitman 1995. 483)

3.3 Etäisyys

Se, että tappaminen on psykologisesti sitä helpompaa mitä etäämpänä kohteesta ollaan, ei liene yllättävää. Etäisyydessä on käytännössä kysymys yksilön mahdollisuudesta ja kyvystä samaistua tunnetasolla aggression eli tappamisen kohteeseen. Perussääntönä voidaan todeta, että mitä kauempana yksilö on kohteesta tunnetasolla, sitä helpompaa kohteen tappaminen on. On kuitenkin olemassa monenlaisia etäisyyksiä pelkän fyysisen etäisyyden lisäksi, ja ne kaikki vaikuttavat tappamisen ja aggression psykologiseen haastavuuteen. (Grossman 1996. 99)

- Kulttuurillisella etäisyydellä tarkoitetaan etnisiä tai rodullisia eroja joiden perusteella uhri voidaan epäinhimillistää ja demonisoida. Esimerkkinä Natsi-Saksan juutalaisvainot.
- Moraalinen etäisyys perustuu oletukseen hyvästä ja pahasta ja siitä että kohteen tappaminen on oikeutettua koska hän taistelee vääryyden puolesta. Esimerkkinä terrorismin vastainen sota.
- Sosiaalinen etäisyys perustuu luokkayhteiskunnan aiheuttamaan vieraantumiseen muihin sosiaalisiin luokkiin kuuluvien ihmisten inhimillisyydestä. Esimerkkinä Ranskan vallankumous.
- Mekaaninen etäisyys on teknisten apuvälineiden luoma etäisyyden tuntemus kohteeseen. Esimerkkinä tappaminen risteilyohjuksella verrattuna tappamiseen kuristamalla.

Suurin merkitys on kuitenkin fyysisellä etäisyydellä sillä sen kasvaessa vähenevät konkreettiset aistihavaintomme tappamisen kohteesta. Tarkasteltaessa tappamiseen liittyviä psykologisten tappioiden tilastoja käytännössä mistä tahansa sodasta, voidaan päätellä että fyysisellä ja empaattisella etäisyydellä on käänteinen korrelaatio. Vihollisen kanssa lähitaistelussa olleiden jalkaväkimiesten keskuudessa akuutteja ja post-traumaattisia stressihäiriöitä esiintyy huomattavan usein, kun puolestaan tykkimiehillä tai pommittajalentäjillä vastaavaa ilmiötä ei esiinny käytännössä lainkaan. (Stellman & Stellmann 1988.175-210) Syynä tähän lienee se että on huomattavasti vaikeampaa samaistua tunnetasolla usean kilometrin päässä olevaan, näkymättömissä olevaan viholliseen kuin vieressämme seisovaan ihmiseen jonka erottaa itsestämme parhaimmillaan vain univormu.

Keskeisenä syynä tähän on mahdollisuus hyödyntää useampia psykologisia puolustusmekanismeja. Lentäjät tai tykkimiehet voivat rationalisoida itselleen tuhoavansa kilometrien etäisyydeltä vain koordinaattipisteitä tai rakennuksia miettimättä sen sisällä mahdollisesti olevia ihmisiä. Sukellusveneen miehistö voi rationalisoida tuhonneensa torpedolla vain laivan miettimättä sen tarkemmin merisotilaita jotka kärsivät hukkumiskuoleman. Etäisyyden ja vihollisen näkymättömyyden lisäksi tykkimiehistöt, pommittajalentäjät ja muiden kauaskantoisten aseiden käyttäjät hyötyvät myös edellisessä luvussa käsitellystä tiiviin ryhmän tuesta. (Grossman 1996. 108)

Käsiaseiden normaalilla, noin sadan metrin ampumaetäisyydellä, on tappaminen huomattavasti henkilökohtaisempaa sillä voimme jo konkreettisesti nähdä vihollisemme inhimillisen ulkomuodon ja hahmon. Tällä etäisyydellä taistelija näkee vihollisen, katsoo häntä tähtäimiensä läpi ja painaa liipaisinta. Tällöinkään vastuu tappamisesta ei ole vielä täysin jakamaton sillä periaatteessa on mahdollista että joku muukin ampui häntä samaan aikaan. Taisteluetäisyyden edelleen lyhentyessä tarkentuvat myös taistelijan aistihavainnot ja siten myös tietoisuus ja vastuu toimintansa seurauksista. Alle viidenkymmenen metrin etäisyyksillä taistelija pystyy jo näkemään vastustajansa kasvot ja muut inhimilliset piirteet. Tällä etäisyydellä taistelija näkee myös selvästi toimintansa vaikutuksen kohteessaan ja vastuu tappamisesta on jakamaton ja kiistämätön. Lähietäisyydellä myös näemme mitä toimintamme sai aikaan ja kuinka toimintamme tuloksena elämä pakenee uhrista. Lähietäisyydellä uhrin tuska ja kuolema on kiistämätön ja vastuu siitä on henkilökohtainen ja siksi traumaattinen. (Grossman 1996. 121)

3.4 Tappamisen oppiminen ja opettaminen

Kuten edellä on käsitelty, Yhdysvaltain asevoimille valkeni Marshallin tutkimuksen myötä että suuri osa heidän sotilaistaan on kykenemättömiä tappamaan itsenäisesti vihollisia vaikka he osaisivatkin ampua tarkasti ampumaradalla. Marshallin johtopäätökset johtivat syvälliseen koulutusmenetelmien uudelleenarviointiin keskeisimpänä kysymyksen ollen: kuinka kouluttaa sotilaat tappamaan? Arvioinnin perusteella koulutusta uudistettiin perusteellisesti, ampumarjoittelussa käytetyistä maalitauluista alkaen aina marssilauluihin saakka. Jo Korean sodassa, vain kolme vuotta Marshallin tulosten julkaisemisen jälkeen, kiväärimiesten ampumaprosentti oli noussut viiteenkymmeneen. Vietnamin sotaan tultaessa jopa 95% yhdysvaltalaisista taistelutoimiin osallistuneista kiväärimiehistä oli ampunut taistelussa kohti vihollista. (Grossman 1996)

Kirjassaan ”On killing”, professori Grossman esittää teorian, että Yhdysvaltain ja useimpien kehittyneiden maiden asevoimien soveltama, sotilaita tappamaan valmentava koulutus rakentuu kolmesta osa-alueesta jotka ovat ehdollistaminen, epäherkistäminen ja epäinhimillistäminen.

3.4.1 Ehdollistaminen

Psykologiassa ja käyttäytymistieteissä ehdollistamisella viitataan kahden tyyppiseen oppimiseen, joita ovat klassinen ja välineellinen (operantti-) ehdollistaminen. Klassisella ehdollistamisella tarkoitetaan oppimista jossa jonkin refleksin tuottavaan, ehdollistamattomaan ärsykkeeseen liitetään ärsyke joka halutaan ehdollistaa. Riittävän monta kertaa toistettuna opetuksen kohde oppii yhdistämään nämä ärsykkeet niin, että ehdollistettava ärsyke tuottaa alkuperäisen refleksin ilman ehdollistamatonta ärsykettä¹. Välineellisellä ehdollistamisella tarkoitetaan puolestaan oppimista jossa palkintojen ja rangaistusten avulla pyritään vahvistamaan toivottuja ja tukahduttamaan epätoivottuja ärsyke-reaktio yhteyksiä. (Järvilehto 1994. 41-49)

Grossman (1996. 252-254) esittää että koska ihmisen kognitiivinen kyky on stressireaktioiden myötä taistelutilanteessa erittäin rajoittunutta ja toiminta perustuu lähinnä yliopittuihin rutiineihin

¹ Kuuluisin esimerkki klassisesta ehdollistamisesta on I.P.Pavlovin suorittama koe jossa koirien vieressä soitetiin kelloa (ehdollistettava ärsyke) ja samaan aikaan näiden kielelle siroteltiin lihajauhetta (ehdollistamaton ärsyke) joka sai koirat kuolaamaan (refleksi). Kun tätä oli toistettu riittävän kauan, koirat oppivat yhdistämään lihajauheen ja kellon äänen siten että koirat ryhtyivät kuolaamaan pelkäästä kellon äänestä (ehdollistettu refleksi). (Gleitman 1995. 108)

ja reaktioihin, on koulutuksella pyrittävä vaikuttamaan siten, että vaistoihin perustuva nelijakoinen käyttäytymismalli korvataan tarkoituksenmukaisemmalla ärsyke-reaktio yhdistelmällä.

Koulutuksessa tulisi siis mallintaa taistelussa esiintyviä tilanteita ikään kuin behaviorismin hengessä. Sotilaille, joille pyritään ehdollistamalla tuottamaan haluttu reaktio, esitetään ärsyke joka vastaa mahdollisimman tarkasti todenmukaista tilannetta tai ärsykettä. Sotilaille opetetaan haluttu reaktio jonka oikeanlaisesta ja nopeasta toistamisesta seuraa sotilaalle välitön palaute maalilaitteen kaatumisen ja mahdollisesti kouluttajan ja vertaisten antamien kehujen muodossa. Väärästä tai liian hitaasta toiminnasta seuraa rangaistus ulkoisen (kouluttaja ja vertaiset) ja sisäisen palautteen (epäonnistumisen tunne) muodossa. Koska taistelukentällä kohdattava vihollinen ei ole pyöreä maalitaulu tai neliön muotoinen levy, on tarkoituksenmukaisinta käyttää maaleina mahdollisimman paljon todellista vihollista muistuttavia maaleja.

Kuva 3. Realistista maalitoimintaa

Jotta reaktiosta tulisi mahdollisimman automaattinen, tulisi ärsyke eli maalitaulu esittää yhtä yksityiskohtaisena kuin ehdollistettava sen todellisuudessa kohtaisi. Yhdistämällä maalitoimintaan myös aseettomia, siviilejä edustavia maalikuvioita voidaan harjoituttaa myös maalintunnistusta ja sivullisten uhrien välttämistä. (Grossman 2004. 68)

3.4.2 Epäherkistäminen

Pelkkä ehdollistaminen ei kuitenkaan ole esimerkiksi Vietnamin sodassa taistelleiden sotilaiden korkean ampumisprosentin (noin 90%) takana. Ehdollistamisen tulosten tukemiseksi sotilaiden mieleen iskostettiin kaikessa toiminnassa tappamista. Tappaminen ja kuolema käsitteinä ja ideoina arkipäiväistettiin koulutettaville jatkuvan toiston keinoin. (Grossman 1996. 251) Tappamisesta pyrittiin koulutuksessa käytettävässä provosoivassa retoriikassa tekemään tavallinen, hyväksyttävä ajatus ja toiminta, ja siten vähentämään sotilaan estoja tappamista kohtaan kuten eräs merijalkaväen kersantti elävästi kertoo Gwynne Dyerin kirjassa, War (1985. 185):

”Vietnamin sodan aikoihin, tiedäthän, se tappohomma oli huipussaan. Juoksimme aamulenkkiä ja joka kerta kun vasen jalka kosketti maata, huusimme kuorossa: ”tapa, tapa, tapa, tapa.” Sitä paukutettiin meidän päähän niin paljon että kun sen hetki oikeasti tuli, niin ei se oikeastaan vaivannut yhtään. Ensimmäinen nyt tietysti vähän, mutta se helpottui sitten – tai no, ei oikeastaan helpottunut koska kuitenkin jokainen tappo jää kuitenkin vaivaamaan.”

Psykologiassa epäherkistämistä käytetään hoitomenetelmänä fobioiden ja pelkotilojen lievittämiseen. Tässä tehokkaassa terapiamuodossa fobiasta kärsivän potilaan hoito aloitetaan esimerkiksi mielikuvaharjoittelulla jossa käsitellään fobian aiheuttajaa. Potilaan altistumista pelon kohteelle lisätään ajan kuluessa vähän kerrallaan, kunnes potilas lopulta pystyy kohtaamaan alkuperäisen fobian kohteen ilman ahdistuneisuutta tai pelon tunnetta. (Gleitman 1996. 778.)

3.4.3 Epäinhimillistäminen

Kolmas tappamisen valmennuksen osio on vihollisen ja tapettavan epäinhimillistäminen jossa todennäköiseltä viholliselta riistetään kielenkäytössä ja koulutuksen kohteen ajatuksissa kaikki inhimilliset ja hyvät piirteet jotka saattaisivat aiheuttaa sääliä tai empatiaa tätä kohtaan. Vihollista kutsutaan halventavilla nimillä ja häneen liitetään epätoivottavia ja iljettäviä asioita jotta hänen tappamisensa olisi hyväksyttävämpää. Koulutettavan mielelle tarjotaan siis työkaluja tappamisen rationalisointia varten. Koulutuksen ja suoranaisen propagandan avulla pyritään viholliseen muodostamaan mahdollisimman pitkä moraalinen, sosiaalinen ja kulttuurillinen etäisyys. Tämän tyyppinen asennekasvatus oli asevoimissa varsin yleistä aina kylmän sodan loppuun saakka.

Samassa tarkoituksessa, mutta poliittisesti korrektemmin voidaan sotilaille ja viranomaisille opettaa ajattelemaan vihollista pelkkinä maalitauluina vailla inhimillisyyttä. Mielikuvaharjoittelulla sotilas voi taistelussa kuvitella olevansa ampumarjoituksessa ja ampuvansa vain nukkeja tai maalilaitteen levyjä. Tällaisella kognitiivisella valmistautumisella sotilas voi sysätä taistelun ajaksi syrjään tappamisen tuottaman henkisen pahoinvoinnin ja stressin. (Grossman 1996. 252)

3.8 Tappamaan oppimisen sivuvaikutukset

Tappamaan oppimisella on hintansa. Kuten edellä on käsitelty, jotta tavallinen ihminen ilman luontaista taipumusta tai ”lahjakkuutta” tappamiseen, saataisiin koulutettua tuhoamaan vihollinen epäröimättä, on koulutuksen avulla kumottava varsin perustavanlaatuisia, jopa geneettiseltä tasolta kumpuavia vaistoja; psykologisia suoja mekanismeja jotka suojaavat ihmisen psyykettä traumaailta.

Kun sotilas toimii tehokkaan koulutuksen ansiosta taistelukentällä täysin samoin kuin harjoituksissa, tämä tulee ampuneeksi eteensä ilmestyneen vihollisen ennen kuin tajuaa vihollisen edes olevan oikea ihminen. Tämä voimakas ohjelmointi auttaa sotilasta selviytymään hengissä taistelusta, mutta sotilaat jotka eivät luonnostaan kuulu siihen noin kolmen prosentin vähemmistöön väestöstä joka kykenee aggressioon ja tappamiseen ilman katumusta², todennäköisesti traumatisoituvat tapauksesta ja altistuvat post-traumaattiselle stressihäiriölle (PTSD) tulevassa elämässään. (Psychology textbook of military medicine 2006. 45)

Suoraa kausaalista yhteyttä koulutusmenetelmien ja post-traumaattisten stressihäiriöiden välille ei kuitenkaan voida vetää sillä niiden muodostuminen riippuu voimakkaasti siitä kuinka onnistuneesti trauman kokenut yksilö kykenee käsittelemään ja rationalisoimaan tapauksen. Vietnamin sodan jälkeen tehtyjen tutkimusten mukaan käsittelyprosessin onnistumisessa olennaisia tekijöitä ovat vertaisten ja esimiesten tuki ja hyväksyntä, mahdollisuus rentoutua ja käsitellä tapahtunutta kohtalotovereiden kanssa, tieto teon ja taistelun oikeutuksesta sekä yhteiskunnan tuki ja palkitseminen. Mikäli trauman rationalisointi ja käsitteleminen epäonnistuu, trauma vaimennetaan alitajuntaan kunnes se aiheuttaa myöhemmin post-traumaattisen stressihäiriön. Tappamista ehdollistavat koulutusmenetelmät siis toisaalta parantavat sotilaan

² Antisosiaalinen persoonallisuus häiriö (Gleitmann, Psychology)

toimintakykyä ja mahdollisuuksia selvittää taistelusta hengissä, mutta lisäävät sotilaan altistumista traumoille. Psykologisten tappioiden välttämiseksi onkin siis tarpeellista kiinnittää huomiota traumojen jälkihoitoon. (Psychology textbook of military medicine 2006. 116-140)

3.9 Eettinen näkökulma

Koska Kaartin jääkäriyrykmentissä tuotettavat sodanajan joukot koostuvat varusmiehistä jotka palvelevat puolustusvoimissa yleensä korkeintaan 12 kuukautta ennen paluutaan siviiliyhteiskuntaan, on paikallaan tarkastella Grossmanin esittelemää koulutusmallia myös suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevien eettisten normien kannalta. Kuten muutkin länsimaat, myös suomalainen yhteiskunta perustuu judeo-kristilliseen kulttuuriperinteeseen jonka keskeiset moraalinormit määritetään raamatun kymmenessä käskyssä. Evankelis-luterilaisen katekismuksen käskyistä viides toteaa varsin yksiselitteisesti: ”älä tapa”. Tätä käskyä voidaan tulkita Kantin tapaan kategorisena imperatiivina joka tuomitsee tappamisen kaikissa tapauksissa ja olosuhteissa, tai useiden muiden filosofisten suuntausten mukaan jolloin teon pahuutta ja rangaistavuutta lieventävät asianhaarat saatetaan ottaa huomioon; kuten esimerkiksi suomalaisessa lainsäädännössä menetellään. Yleisiksi lieventäviksi tai jopa oikeuttaviksi perusteiksi riittää itsepuolustus eli hätävarjelu joka tehdään joko oman tai vieraan hengen tai terveyden suojelemiseksi. Tätä eettistä periaatetta sovelletaan laajemmassa mittakaavassa myös puolustuksellisen sodankäynnin oikeutukseen. Jos siis oletetaan että puolustuksellinen sodankäynti on eettisesti hyväksyttävää, on myös siihen liittyvän tappamisen oltava hyväksyttävää. Näin ollen on myös tappamisen harjoittelun oltava hyväksyttävää puolustautumisvalmistelujen osana. Tämä luo perustan koko puolustusvoimien olemassaololle ja toiminnalle rauhanaikana.

Jotkin ihmisryhmät voivat pitää eettisesti arveluttavana sitä että ampumaharjoituksissa käytettäisiin läheisesti ihmistä muistuttavia maalitauluja ja siten simuloitaisiin realistisesti todellisia tilanteita. Olisi kuitenkin erikoinen tilanne jos eettisesti hyväksytyyn puolustussodankäyntiin valmistautuva organisaatio arastelee käyttää täysi-ikäisten varusmiesten koulutuksessa realistisia maalitauluja, samalla kun ympäröivässä yhteiskunnassa on hyväksyttyä, että jopa alle kymmenvuotiaat lapset harjoittelevat ihmisten tappamista varsin tarkasti todellisuutta mallintavien videopelien kautta. Useat viimeaikaiset tutkimukset (esim. Anderson, & Dill. 2000) osoittavat, että aggressiivisten tietokone- ja videopelien pelaaminen lisää sekä aggressiivisiä ajatuksia että kehittää aggressiivisiä käyttäytymismalleja pelaajissa. Videopelien

tehokkuus taisteluun psyykkisesti valmentavana koulutusmenetelmänä on havaittu myös yhdysvaltain armeijassa jossa videopelisisimulaattoreita käytetään jopa jalkaväessä esimerkiksi ampumaharjoitteluun sekä taistelutekniikan kehittämiseen.

Videopelit ja elokuvat toimivat myös epäherkistämisen visuaalisina ja verbaalisina välineinä, eikä koulutuksessa epäherkistämiseen käytettävä retoriikka liene koulutettavista enää kovin järkyttävää. Suurin osa lienee ennen varusmiespalvelustaan ehtinyt samaistua jo satoihin tappajiin elokuvissa ja muussa viihteessä. Koulutuksessa tapahtuvalla epäherkistämällä aihe voidaan tuoda vain hieman henkilökohtaisemmalle tasolle. Kuitenkin, koska koulutuksen kohteena ovat varusmiehet eivätkä ammattisotilaat, vaikuttaisi painokas aivopesun omainen epäherkistäminen hieman vieraalta käytännöltä.

Erityisen problemaattista on kuitenkin vihollista demonisoiva epäinhimillistäminen. Koska selkeää ja todellista vihollista ei ole tällä hetkellä olemassa, on häntä hankalaa myöskään epäinhimillistää. Olisi myös eettisesti arveluttavaa ryhtyä kouluttajien taholta arvailemaan mahdollista vihollista johon liittää negatiivisia mielikuvia. Sama ”ongelma” on havaittu kylmän sodan päätyttyä myös muissa asevoimissa ja yleinen epäinhimillistämiskäytäntö lieneekin nykyään pyrkiä luomaan vihollisesta mahdollisimman neutraali ja sieluttoman esineen kaltainen.

4 TAISTELUKENTTÄNÄ ASUTUSKESKUS

Kaupunkien ja asutuskeskusten merkitys sodankäynnissä on kasvanut samaa tahtia, kuin maapallon väestö on siirtynyt asumaan maaseudulta kaupunkiin. Asutuskeskukset ovat luontaisia teollisuuden, liike-elämän ja hallinnon keskuksia joilla voi olla jopa strateginen merkitys sekä konkreettisesti että henkisesti. Asutuskeskukset ovat usein lähialueensa liikenteen solmukohtia, sillä kaupungit ovat usein kehittyneet liikennöitävien vesiväylien varrelle ja rautatiet ja valtatie on rakennettu yhdistämään asutuskeskuksia. Taktisen ja strategisen merkityksensä vuoksi asutuskeskusten valtaaminen ja hallinta on korostunut modernissa sodankäynnissä jossa suhteellisen pienillä joukoilla toteutettavilla taktisilla operaatioilla pyritään saavuttamaan strategisia voittoja. (FM 3-10. 2003. 1-3 kts. myös MCWP 3-35.3, 1-1).

Taistelemisen asutuskeskuksissa ja rakennetuilla alueilla poikkeaa hyvin paljon normaalissa metsämaastossa tai avoimella käytävästä taistelusta. Selkeimpänä erona ovat rakennukset ja kaupunki-infrastruktuuri joka puuttuu lähes täysin normaalista maastosta. Talot ja rakennukset rajoittavat monia sodankäynnin osa-alueita. Tiiviisti rakennetuilla alueilla rakennukset heikentävät epäsuoran tulen vaikutusta maan tasolla, sillä tykistön ammuksiset räjähtävät osuessaan talojen yläkerroksiin. Rakenteet rajoittavat myös suora-ammunta-aseiden kantamaa sekä näkyvyyttä joka puolestaan vaikeuttaa johtamistoimintaa sekä kokonaisuuden hallitsemista. Vankkarakenteiset kivitalot voivat häiritä myös radioliikennettä. Koska kaupungit ja asutuskeskukset ovat perusluonteeltaan sokkeloisia ja tarjoavat rajattomasti suojaa ja piilopaikkoja puolustajalle, taistelua joudutaan käymään talo talolta ja huone kerrallaan puhdistuen. (Asutuskeskustaisteluopas 2004.13-16)

Taisteluita joudutaan asutuskeskuksissa käymään myös useissa eri tasoissa. Maanpinnan tason lisäksi asutuskeskuksen ulottuvuudet voidaan jakaa karkeasti maanalaiseen tasoon joka muodostuu rakennusten kellareista, viemäreistä ja tunneleista, rakennusten ylempiin tasoihin sekä asutuskeskuksen ilmatilaan. Taisteluita joudutaan käymään eri tasoilla ja tasojen välillä, ylhäältä alas tai päinvastoin. (FM 90-10. 1-3)

Lyhyet näköetäisyydet aiheuttavat sen että vihollisen kohtaamisetäisyydet jäävät tavallista taisteluympäristöä huomattavasti lyhyemmiksi. Sotateknisen arvion ja ennusteen toisessa osassa (2004. 265) esitetään tilasto, jonka mukaan 80% kaikista viholliskohtaamisista asutuskeskuksissa tapahtuivat alle 30:n metrin etäisyydellä. Yhdysvaltain asevoimien kenttäoppaassa (FM 3-06.11) puolestaan todetaan että 90% kaikista kohtaamisista tapahtuu alle 50 metrin etäisyydellä ja vain 5% yli 100 metrin etäisyydellä. Lyhyt kohtaamis ja havaitsemisetäisyys aiheuttaa sen, että taistelutilanteet alkavat yllättäen, ovat erittäin intensiivisiä ja päättyvät nopeasti aiheuttaen ankaria tappioita. Näköesteiden ja katveiden takia taistelutilanteet ovat usein taistelijoiden välisiä kaksintaisteluita joissa nopeimmin reagoinut selviää voittajana. Nopeat ja väkivaltaiset lähitaistelutilanteet tekevätkin asutuskeskustaistelusta henkisesti ja fyysisesti erittäin rasittavaa ja vaativaa. (Utbildningsanvisning för strid i bebyggelse 02-03 2002, 7.) Räjähtävistä tilanteista selviytyminen edellyttää taistelijalta automaatiotasolla olevaa aseenkäsittelyä ja nopeita reaktioita uhkiin. Tunnistettu vihollinen on neutraloitava hätiköimättä ja epäröimättä ennen kuin hän ehtii toimia.

Tilanteen sekavuutta lisäävät rakennusten sisätiloissa vallitseva pimeys, tulipaloista nouseva savu sekä sortumien aiheuttama rakennuspöly.

Edellä luetelluista syistä johtuen asutuskeskustaisteluun ja asutuskeskusten valtaamiseen käytetään yleensä tavallista jalkaväkeä paremmin koulutettuja ja varustettuja joukkoja jotka ovat yleensä myös ammattisotilaita. Hyökkääjä pyrkii myös käyttämään mahdollisimman tehokkaasti teknologista ylivoimaa pimeänäkölaitteiden, viestivälineiden ja suojarusteiden saralla.

4.1 Haasteet ampumakoulutuksen kannalta

Asutuskeskus muodostaa edellä kuvailtuista syistä erittäin vaikean toimintaympäristön jota varten joukot on erikoiskoulutettava lähes jokaisella taistelukoulutuksen osa-alueella liikkumisesta alkaen. Erityinen painopiste on ampuma- ja aseenkäsittelykoulutuksessa. Tämä on ymmärrettävää, sillä asutuskeskustaistelussa käsiaseilla on huomattavasti merkittävämpi rooli tappioiden tuottamisessa kuin vaikkapa peitteisessä metsämaastossa käytävässä taistelussa.

Asutuskeskusympäristö asettaakin sotilaan aseenkäsittely- ja ampumataidolle lukuisia haasteita joita erikoistuneella koulutuksella pyritään voittamaan.

Koska asutuskeskuksia ei mitä välttämättä kyetä tai ehditä evakuoimaan ennen sotatoimien alkua, on taistelualueella mitä todennäköisimmin siviileitä. Niinpä onkin ensiarvoisen tärkeää että ennen ampumapäätöstä mahdollinen maali tunnistetaan. Tunnistaminen on olennaista myös sen takia että sekavassa tilanteessa on mahdollista että omia joukkoja ilmaantuu yllättävästä suunnasta. Jotta kohdetta vastaan voidaan toimia, on siis nähtävä varmuudella kantaako kohde asetta ja siinäkin tapauksessa tunnistettava kuuluuko se omiin joukkoihin. Ampumapäätöksen tekoa vaikeuttaa vielä mahdollisuus että erikoisjoukkoihin kuuluva vihollinen ei käytä sotilaspukea.

Harjoittelulla on siten pyrittävä nopeuttamaan taistelijan kykyä tunnistaa uhka ja päättää ampua tai toisaalta olla ampumatta. (FM 90-10-1. 1-8)

Kun ampumapäätös on tehty, on laukauksen oltava nopea ja tarkka, kohdistuen alueelle joka lamauttaa uhan välittömästi. Tällaisia alueita ovat ihmiskehossa rintalastan ja kasvojen alue. Jos vihollista ei kyetä lamauttamaan välittömästi, on todennäköistä että tämä kykenee kuolettavastikin haavoittuneena tuottamaan tappioita omille joukoille ampumalla esimerkiksi sarjatulta omien joukkojen summittaiseen suuntaan. Toinen, yhtä painava syy rintalastan ja erityisesti kasvojen alueelle ampumiseen on vihollisen todennäköinen ballistinen suojarustus joka suojaa vatsan, rinnan ja otsan alueet jopa täysimittaisilta kiväärin luodeilta. Näin ollen erityisesti kasvot ovat ainoa suojaamaton ruumiinosa joka takuuvarmasti lamauttaa taistelijan.

Harjoittelussa olisi siis korostettava tarkkoja laukauksia erityisesti pään ja rinnan alueelle ja maalilaitteissa kyseiset kohteet on oltava näkyvissä. (FM 90-10. 1-8)

Kun ensimmäinen laukaus on ammuttu, ei ammuntaa tule lopettaa, vaan tulittamista on jatkettava kunnes uhka on varmuudella neutraloitu. Näin toimimalla estetään esimerkiksi tilanteet joissa harjaantumaton taistelija tietää osuneensa viholliseen ja jää uteliaana odottamaan tämän kaatumista. Toinen epätoivottu tilanne on että ballistisella suojaruudulla varustettu vihollinen taintuu rintaan osuneesta laukauksesta mutta virkoo myöhemmin toimintakykyisenä selustaan jääneenä. Nopeat, toistuvat laukaukset edellyttävät ampujalta hyvää rekylinhallintaa ja maalin seuraamista. Ampumarjoittelussa tämä edellyttää reagoivia maaleja jotka kaatuvat tai tippuvat vain kuolettavasta osumasta. (FM 90-10. 1-8)

Keskeisimpänä haasteena ampumakoulutuksessa Marshallin ja Grossmanin tutkimusten valossa vaikuttaa kuitenkin olevan opettaa tappamispäätöksen tekeminen tilanteessa jossa taistelija kohtaa lähietäisyydellä ikäisensä ja näköisensä vihollisen yksin, ilman johtajien tai ryhmän tukea ja painetta. Tilanteessa joka ei suinkaan ole asutuskeskustaistelussa harvinainen.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja ongelmat

Toisen ihmisen tappaminen on useimmille ihmisille huomattavan vastenmielinen ja pelottava ajatus. Kuten edellä on raportoitu, jopa niin absurdissa ja vihamieleisessä ympäristössä kuin sota ja taistelu, lukemattomat sotilaat ovat vaistojaan takia pidättäytyneet vahingoittamasta tai tappamasta vihollisiaan vaikka se olisi koitunutkin heidän omaksi tuhokseen. Tämän ilmiön kumoamiseksi on lukuisten maiden asevoimissa jo vuosikymmeniä sovellettu koulutusmenetelmiä joilla sotilaat uudelleen koulutetaan siten, että biologisten ja sosiaalisten vaistojen noudattamisen sijasta sotilaat toimivat taistelussa tehokkaasti ja tappavasti. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, valmentako Kaartin Jääkärirykmentissä varusmiehille annettava lähiampumakoulutus heitä kohtaamaan ja tuhoamaan oikeita inhimillisiä vihollisia asutuskeskuksen muodostamassa taistelu-ympäristössä. Tutkimuksessa halutaan käytännössä siis selvittää, millaisilla koulutusmenetelmillä ja oppimisympäristöillä varusmiehille opetetaan

ampumista lyhyille ampumaetäisyyksille ja vertailla niitä Dave Grossmanin esittämään malliin koulutusmenetelmistä joilla on saavutettu hyviä tuloksia sotilaiden kouluttamisessa toimintakyvyn tällä osa-alueella. Tavoitteena on että tutkimuksen johtopäätösten perusteella voidaan lähiampumakoulutuksen menetelmiä ja oppimisympäristöä kehittää yhä paremmin taistelukentän vaatimukset huomioon ottavaksi ja niihin valmentavaksi. Koska Dave Grossmanin esittämä koulutuksen malli on rakenteeltaan kolmiosainen, jakautuvat myös tutkimuksen alaongelmat kolmeen kategoriaan:

1) Onko lähiampumakoulutuksen fyysinen oppimisympäristö realistinen

- Kokevatko koulutettavat maalitoiminnan ihmistä muistuttavaksi?

2) Arkipäiväistetäänkö koulutuksen yhteydessä ajatusta tappamisesta?

- Puhutaanko koulutuksessa tappamisesta?

3) Epäinhimillistetäänkö koulutuksessa vihollista?

- Minkälaisia nimityksiä kouluttajat / johtajat käyttävät toiminnan kohteista?

Tutkimuksessa on lisäksi haluttu kerätä tietoja varusmiesten asenteista ja ajatuksista taistelussa tappamisesta ja omasta toimintakyvystään. Kouluttajien haastatteluissa on selvitetty heidän käsityksiään edellä mainittujen osa-alueiden merkityksestä taistelu- ja ampumakoulutuksessa.

5.2 Tutkimuksen laadulliset lähtökohdat

Koulutus- tai opetustapahtuma on moniulotteinen ja erityisesti ihmisten vuorovaikutukseen perustuva ilmiö jossa pyritään saavuttamaan suhteellisen pysyviä, tavoiteltuja muutoksia oppilaiden tietoihin, taitoihin, arvoihin ja asenteisiin. (Lehtinen 1996. 14) Opetustapahtuman yksityiskohdista on mahdollista saada määrällistä tietoa jonka perusteella voidaan vetää johtopäätöksiä juuri kyseisestä yksityiskohdasta, mutta tällöin jää yleensä saavuttamatta kokonaisvaltainen ymmärrys siitä kuinka tutkitut yksityiskohdat vaikuttavat kokonaisuuteen. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään Kaartin Jääkäriyrykmentissä toteutettavien lähiammuntojen opetuksellista vaikuttavuutta yksilön kognitiiviseen ja alikognitiiviseen toimintakykyyn. Pyrkimyksenä on siis saavuttaa tyydyttävä kokonaiskuva opetustapahtumista jotta niitä voidaan verrata tutkimuksessa edellä esiteltyyn teoreettiseen malliin.

Kokonaiskuvan saamiseksi tutkimus on otteeltaan laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava ilmiö muodostaa kokonaisuuden jonka pilkkominen ei vastaisi todellisuutta. Tutkittava ilmiö tulisi kuitenkin nähdä todellisuuden ilmentymänä josta johtolankojen avulla muodostetaan kuva. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on saada tutkittavasta ilmiöstä laaja käsitys ja ymmärtää ilmiötä sen kontekstista käsin. (Kvale 1996. 112) Tutkimusmetodikseni valitsin opetuksen tutkimuksessa viimeaikoina yleistyneen etnografian jossa aineistoa kerätään tutkimuskohteesta lukuisilla eri menetelmillä kuten osallistuvalla havainnoinnilla, haastatteluilla ja analysoimalla erilaisia kirjallisia aineistoja.

Tieteenfilosofiselta taustaltaan etnografia on hyvin kirjava ja se yhdistetään usein lähinnä fenomenologis-eksistentiaaliseen suuntaukseen. Etnografinen tutkimus on kehittynyt vuoropuhelussa humanististen tieteiden kuten historian tutkimuksen, antropologian, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden kanssa. (LeCompte 1993. 2) Kasvatustieteiden saralla etnografian nousu alkoi 1960- ja 70-lukujen taitteessa jolloin se muodostui vastaliikkeeksi vallalla oleville teoreettisille ja metodologisille lähestymistavoille, jotka suosivat monien mielestä yksipuolisesti psykometriikkaa, survey-tekniikoita ja systemaattista havainnointia. Uusina opetuksen tutkimuksen näkökulmina alkoivat korostua symbolinen interaktionismi, fenomenologia sekä sosiaalinen ja kulttuurinen antropologia. (Ahonen, Saari, Syrjälä & Syrjäläinen 1994. 73-76)

Etnografiassa pääasiallinen tutkimusinstrumentti on tutkija itse. (LeCompte 1993. 92) Osallistuva havainnointi on yleisin aineiston keruumenetelmä, johon usein yhdistetään haastattelu. Lisäksi aineistoa voidaan täydentää tutkimalla erilaisia kohteeseen liittyviä asiakirjoja ja dokumentteja kuten harjoitussuunnitelmia, koulutussuunnitelmia oppaita tai vaikkapa kohteen itse tuottamia kirjoitelmia. Osallistuva havainnointi voidaan jakaa seuraaviin tyyppeihin: täydellinen havainnoija, havainnoija osallistujana, osallistuja havainnoijana tai täydellinen osallistuja. (Ahonen ym. 1994. 84) Tässä tutkimuksessa olen noudattanut näistä toiseksi mainittua, havainnoivan osallistujan roolia, jossa olen julkistanut tutkimukseni tarkoituksen tutkittaville siten mahdollistaen laajan aineiston keräämisen sekä välttämällä rooliini kohdistuvat mahdolliset epäluulot.

Havainnoinnista kerättyä aineistoa olen täydentänyt koulutettavien sekä kouluttajien haastatteluilla. Etnografiaan soveltuvat haastattelutyypit ovat avoin, strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Kaikki tyypit korostavat, että tiedonantaja voi koko ajan tulkita,

havainnollistaa, selventää ja vahvistaa todeksi antamia tietoja. Käytännön haastattelutilanteissa pyritään saamaan mahdollisimman selkeä kuva ilmiöstä haastateltavan näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000). Tässä tutkimuksessa toteutetut haastattelut ovat kaikki olleet tyypiltään strukturoituja.

Tärkein aineistonkeruumenetelmä etnografisessa tutkimuksessa on kuitenkin kenttätyöskentely, josta tutkija tekee kenttämuistiinpanoja myöhempiä analyysiä varten. Kentällä oleminen voi tarkoittaa tutkijan täydellistä elämistä tutkimuskohteen parissa tai vain osittaista ajanviettoa tutkittavassa kohteessa. (LeCompte 1993. 94-95) Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olivat vain yksittäiset, kestoltaan yleensä noin 4-5-tuntiset koulutustapahtumat, joten täydellinen osallistuminen varusmiesten koulutukseen ei ollut tarpeellista. Tutkimuksessa pääsin osallistumaan kuuteen tällaiseen koulutustapahtumaan syksyllä 2005.

5.3 Tutkimuksen ja tutkijan taustasitoumukset

Tutkimus ei koskaan ala tyhjästä, vaan se perustuu lukuisiin oletuksiin joista ei aina olla kaikin osin tietoisia. Näitä oletuksia nimitetään taustasitoumuksiksi ja perusolettamuksiksi jotka jakaantuvat karkeasti jaotellen ontologisiin ja tieto-opillisiin sitoumuksiin. (Hirsjärvi, Remes, Liikanen & Sajavaara 1992. 15). Ontologisella sitoumuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä millaiseksi tutkimuskohde perusolettamukseltaan mielletään. Pääasiallisena tutkimuskohteena tässä tutkimuksessa ovat lähiammumakoulutustapahtumat joiden koen olevan luonteeltaan kouluttajajohtoisia ihmisten vuorovaikutustilanteita. Ilmiöön osallistuvat ihmiset näen aktiivisina ja koulutettavalle aiheelle avoimina ja itsensä kehityshaluisina. Koulutustilaisuudessa sekä kouluttaja että koulutettavat toimivat sosiaalisessa järjestelmässä jossa heidän suorituksiaan ja toimintaansa ohjaa sosiaalinen paine onnistua.

Epistemologisella eli tieto-opillisella sitoumuksella tarkoitetaan tutkijan oletusta siitä mitä voidaan tietää ja mitä voidaan saada selville. (Niiniluoto, 1997, 37) Realistisen tietoteorian mukaisesti oletan että tiedon kohde on olemassa subjektista huolimatta, uskoen siis että totuus on olemassa. Täydellistä ja muuttumatonta totuutta on muuttuvasta inhimillisestä ilmiöstä mahdotonta saavuttaa, mutta siitä on kuitenkin saatavissa hyvin perusteltua, totuutta riittävällä tarkkuudella ilmentävää tietoa.

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan rooli aineiston kerääjänä ja tulkitsijana on instrumentaalisen ratkaisevassa asemassa. Kuten kaikessa tutkimuksessa, on etnografiassakin tutkimustulosten luotettavuuden kannalta erinomaisen tärkeää että instrumentti on kalibroitu oikein. Koska on väistämätöntä että tutkijan oma persoonallisuus, arvot ja historia suuntaavat tutkimuksen kulkua, on tutkimuksen luotettavuuden kannalta olennaista että tutkija on tietoinen omista taustasitoumuksistaan, ihmis-, todellisuus-, ja tieto käsityksistään, sekä tuo ne avoimesti ilmi. (Ahonen ym.1994. 78)

Tutkimusaiheen ja kohteen lähestymistapaani vaikuttanee voimakkaimmin naturalistinen maailmankuvani joka metafyyssisenä väitteenä esittää että luonto on sellaisenaan kaiken käsittävä, eikä sen ulko- tai yläpuolella ole mitään. Ihminen on näin ollen erottamaton osa luontoa ja hän on samojen luonnontieteellisten ilmiöiden alainen kuin muukin eläinkunta. (Peuhu 1997) Tutkimusaiheen valintaani ovat epäilemättä vaikuttaneet kamppailulajitaustani sekä toiminta-ampumaharrastukseni joiden mahdollisesti aiheuttamat ennakkokäsitykset minun on tutkijana tiedostettava.

Objektiivisuuspyrkimystäni tutkimuskohteen suhteen eivät onnekseni rasita aiempi varusmiespalvelus tai työsuhde Kaartin Jääkärirykmentissä, vaan kosketukseni kyseiseen joukko-osastoon rajoittuvat muutamaankurssiin sekä asiointiin joukko-osaston varusvarastolla. Kaartin jääkärirykmentti ei myöskään tule lähitulevaisuudessa olemaan palveluspaikkani, joten en koe painetta lieventää johtopäätöksiä tulevia työtovereitani miellyttääkseni.

5.4 Tutkimuksen kohde

Tutkimuksen fyysisenä toteutuskohteena oleva Kaartin Jääkärirykmentti on Helsingin ja pääkaupunkiseudun jalkaväkijoukko-osasto joka on pääosiltaan sijoitettu Santahaminan saarelle Helsingin kupeeseen. Kaartin Jääkärirykmentti on erikoistunut puolustusvoimien henkilökunnan ja varusmiesten asutuskeskustaistelukoulutukseen, päätehtävänänsä tuottaa sodan ajan joukkoja pääkaupungin puolustamiseen. Rykmentti vastaa myös kaikkien pääkaupunkiseudun joukkojen huollosta. (Jalkaväen vuosikirja XXIV, 2003. 265)

Kaartin Jääkärirykmentti on perustettu 1.7.1996 jolloin entiset itsenäiset joukko-osastot Kaartin Pataljoona ja Uudenmaan Jääkäripataljoona yhdistettiin. Vuonna 1998 rykmenttiin liitettiin entinen Suomenlinnan Rannikkorykmentin huoltokeskus ja Helsingin Vartiosto. Edelleen vuonna

2002 toiminta kasvoi kun rykmenttiin siirrettiin kaikki varastotoiminta Helsingin Sotilasläänin Esikunnalta ja Maanpuolustuskorkeakoululta. (Jalkaväen vuosikirja XXIV, 2003. 266).

Rykmenttiin kuuluu kaksi pataljoonaa joissa molemmissa tuotetaan sodan ajan joukkoja samojen periaatteiden mukaisesti. Suurimpana erona on että Kaartin Pataljoona kouluttaa 362 ja 270 vuorokautta palvelevia varusmiehiä kun taas Uudenmaan Jääkäripataljoonassa miehistön palvelusaika on pääsääntöisesti 180 vuorokautta. Molemmat pataljoonat tuottavat puolivuositain yhden, noin 230 taistelijan vahvuisen ”sotakomppanian”. Uudenmaan Jääkäripataljoonassa miehistön pääosat koulutetaan 1. Jääkärikomppaniassa kun taas Kaartin Pataljoonassa koulutusvastuuta vuorottelevat sotilaspoliisien yhdeksänkuukautisesta koulutusajasta johtuen Sotilaspoliisikomppania ja 2. Jääkärikomppania. Uudenmaan Jääkäripataljoonan kouluttaman komppanian tukevat osat kuten tulitukiryhmät, tulenjohtajat ja sinkomiehet koulutetaan Kranaatinheitin- ja Panssarintorjuntakomppaniassa. Komppanioiden organisaatioon kuuluvat pioneerit koulutetaan Porin prikaatissa. Joukkueiden johtajat koulutetaan reserviupseerikoulussa Haminassa ja alijohtajat Rykmentin komentajan alaisuuteen kuuluvassa Aliupseerikoulussa. (Uudenmaan Jääkäripataljoonan toiminta vuonna 2005, 1-3.) (Kaartin Pataljoonan toiminta vuonna 2005, 1–3.)

Reserviin tuotettavat komppaniamat ovat sotilaspoliisi-, torjunta- tai kaupunkijääkärikomppanioita. Keskeistä on että kyseiset yksiköt toimisivat sodan aikana pääkaupunkiseudun ja Helsingin alueella puolustaen sitä laajamittaiselta hyökkäykseltä tai ennaltaehkäisten ja torjuen strategisia iskuja alueen keskeisiin kohteisiin. Kaikkien kaartinjääkäreiden koulutuksen tavoitteena on kyky taistella asutuskeskuksessa riippumatta erikoiskoulutuksen lajista. (Puolustusvoimat. Kaartin Jääkärirykmentti, 27.9.2005.) Vastassaan komppanioilla olisi mitä todennäköisimmin hyvin koulutettuja ja varustettuja erikoisjoukkoja jotka ovat erikoistuneet juuri asutuskeskustaisteluun.

Tutkimuksessa tarkastellaan molempien pataljoonien joukkotuotettaville ”sotakomppanioille” toteutettua lähiampumakoulutusta. Tutkimuskohteen valintaan on vaikuttanut useakin eri syy. Ensimmäinen ja todennäköisesti tärkein on Kaartin Jääkärirykmentin läheinen sijainti suhteessa Maanpuolustuskorkeakouluun ja tutkijan opintojen aikaiseen asuinpaikkaan. Lyhyt välimatka mahdollisti haastatteluiden ja ammuntojen havainnoinnin joustavan toteuttamisen sekä nopean reagoimisen yllättäviin teknisiin haasteisiin. Toisena lähes yhtä merkittävänä syynä oli rykmentin tuottamien joukkojen sodanaikainen asutuskeskus toimintaympäristö jossa korostuvat yksittäisen taistelijan itsenäinen toimintakyky ja taistelijan taidot. Tutkimus olisi voitu toteuttaa samalla

näkökulmalla myös muissa joukko-osastoissa, mutta koska taistelukoulutuksen tutkittavat ulottuvuudet korostuvat erityisesti asutuskeskustaistelun lähitaistelutilanteissa, on Kaartin Jääkäriyrykmentti Utin Jääkäriyrykmentin ohella kaikkein otollisin tutkimuskohde.

Tutkimuksessa haastatellut varusmiehet valittiin satunnaisesti joukkueista ja haastattelut toteutettiin ammuntojen aikana kun varusmies odotti omaa ampumavuoroaan. Varusmiesten haastatteluja kertyi yhteensä 24 jakautuen siten että 12 oli astunut palvelukseen 1/05 saapumiserässä ja loput 12 olivat nuorempaa 2/05 saapumiserää. Vanhempi saapumiserä oli ehtinyt siis palvella noin 8 kuukautta ja nuorempi 3,5 kuukautta ennen haastatteluiden toteuttamista. Haastatelluista varusmiehistä 12 palveli 1. Jääkärikomppaniassa ja 12 Sotilaspoliisikomppaniassa. Kaikki haastateltavat olivat miehiä. Haastattelut kestivät lyhimmillään 5 minuuttia ja pisimmillään 10 minuuttia ja ne toteutettiin muusta ampuvasta joukosta erillään, ammunnanjohtajan ajoneuvossa. Haastatellut kokivat aiheen mielenkiintoiseksi ja askarruttavaksi.

Varusmiesten lisäksi tutkimusta varten haastateltiin kolmea kouluttajaa kummastakin perusyksiköstä. Haastateltavat valittiin komppanioiden varapäälliköiden kanssa siten että haastatteluiden perusteella saadaan paras mahdollinen kuva siitä kuinka varusmiehille lähiammuntoja vedetään juuri tutkimuksen tekohetkellä. Haastateltavat olivat siten pääasiassa joukkueiden kouluttajia. Haastattelut kestivät lyhimmillään 10 minuuttia ja pisimmillään 20 minuuttia ja ne toteutettiin komppanioissa kouluttajien työhuoneissa. Haastatellut kokivat tutkimuksen aiheen erittäin mielenkiintoiseksi ja omaan työhönsä olennaisesti liittyväksi.

5.5 Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi

Jo yksittäinen koulutustapahtuma on monimutkainen ja moniulotteinen sosiaalinen tapahtuma jonka jokainen koulutustapahtumaan osallistuva yksilö kokee omalla persoonallisella tavallaan. Tutkittaessa kokonaista puolen vuoden syklissä tapahtuvaa koulutustapahtumien sarjaa, kuten tässä tutkimuksessa, on aihe sangen laaja. Kattavin ja syvällisin käsitys koulutustapahtumien toteutuksesta, sisällöstä ja niiden vaikuttavuudesta voidaan saavuttaa aineistotriangulaatiolla joka muodostuu haastatteluista, kirjallisista lähteistä ja osallistuvasta havainnoinnista koostuvasta aineistoista.

5.5.1 Haastatteluaineisto

Haastattelut toteutettiin kahden strukturoidun haastattelupohjan avulla (LIITE 1 ja 2) joista ensimmäinen on suunnattu varusmiehille ja toinen kouluttajille. Strukturoitu haastattelupohja sisältää valmiita kysymyksiä jotka haastattelija esittää aina samassa järjestyksessä haastateltavalle. Strukturoidun haastattelun käyttö oli perusteltua siksi että haastateltava joukko oli suurehko mutta varsin yhtenäinen, haastattelulla haluttiin vastauksia varsin spesifeihin kysymyksiin ja haastattelut tuli toteuttaa suhteellisen lyhyessä ajassa. Haastattelujen tarkoitus oli selvittää mitä haastateltava ajattelee tietyistä aiheista (Patton 1990). Ei siis tarkistaa mitä haastateltava aiheesta tietää. Tämän tutkimuksen varusmiehille pidetyillä haastatteluilla oli tavoitteena selvittää kuinka realistisiksi he kokivat ammunnoissa käytetyt maalilaitteet, millä tavalla tappamista käsitellään osana heidän koulutustaan ja käytetäänkö lähiammunkoulutuksessa epäinhimillisiä nimityksiä toiminnan kohteista.

Kouluttajille pidettyjen haastattelujen keskeisenä tarkoituksena oli varmentaa että havainnoinnilla saadut tulokset ovat yleistettävissä. Haastatteluilla haluttiin toisaalta myös selvittää kouluttajien käsityksiä maalitoiminnan realistisuuden, tappamisen esilletuomisen ja kielenkäytön merkityksestä. Kouluttajahaastatteluissa kysymykset jätettiin muotoilultaan varusmieshaastatteluja avoimemmiksi, siten ettei kysymykseen ollut mahdollista vastata vain muutamalla sanalla.

Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja molemmilla haastattelupohjilla toteutettiin Gall'n, Gall'n ja Borg'n (2003, 60) tärkeäksi luonnehtima koehaastattelu kahdella henkilöllä jotka olisivat voineet kuulua varsinaiseen kohdejoukkoon mutta joiden osuutta ei tutkimukseen liitetä. Koehaastattelujen jälkeen käytyjen keskustelujen pohjalta kysymyspohjia muokattiin, poistaen niistä epäolennaisia kysymyksiä ja tarkentaen joitakin sanamuotoja.

Tutkittavien anonymiteetti, tutkimuksen luottamuksellisuus ja tarkoitus tulee turvata ja selvittää tutkittaville varhaisessa vaiheessa (Eskola & Suoranta 1998, 56) Haastattelun aluksi haastateltaville kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, yleisistä haastattelun käytännteistä ja haastattelijaa sitovista periaatteista. Haastateltavat osallistuivat vapaaehtoisesti tutkimukseen ja tutkija vakuutti sekä nauhoitetun videomateriaalin että litteroidun haastattelumateriaalin tulevan ainoastaan tutkijan omaan käyttöön. Haastateltaville varusmiehille ilmoitettiin että lopullisessa tutkimusraportissa haastattelunäytteiden tunnisteina tullaan käyttämään vain yksikön nimeä ja haastateltavan saapumiserää. Kouluttajien haastattelunäytteiden yksilöintiin ilmoitettiin

käytettävän vain haastateltavan perusyksikköä. Näin ollen haastateltavien henkilöllisyyttä ei voitane jäljittää. Koska haastattelun aihe on jokseenkin epätavanomainen, kiinnitettiin kysymysten sanamuotoihin ja järjestykseen erityistä huomiota jotta haastateltaville ei syntyisi oletusta siitä mitä haastattelija haluaisi vastauksina kuulla.

Varusmiehille toteutettu haastattelu eteni muutaman taustatietokysymyksen jälkeen suoraan tutkimuksen kannalta keskeisiin kysymyksiin maalitoiminnan realistisuudesta, kouluttajien kielenkäytöstä sekä tappamisen esiin tuomisesta koulutuksessa. Näiden, tutkimusongelmiin vastauksia hakevien kysymysten jälkeen haluttiin selvittää varusmiesten kokemuksia koulutuksen vaikuttavuudesta heidän asenteisiinsa. Seuraavaksi haluttiin selvittää oliko haastateltavilla henkilökohtaisia kokemuksia elämän riistämisestä esimerkiksi metsästyksen merkeissä ja jos oli, minkälaisia tuntemuksia haastateltavat olivat kokeneet ennen ja jälkeen tappamiskokemuksen. Kysely päätettiin haastateltavan omaan arvioon kyvystään ja valmiudestaan tappa ihminen lähitaistelutilanteessa.

Kouluttajille toteutetussa haastattelussa selvitettiin taustatietoina haastateltavan virkaikää Puolustusvoimissa ja Kaartissa sekä kokemusta lähiammuntojen johtajana. Taustatietojen jälkeen edettiin haastattelussa selvittämään haastateltavan näkemyksiä liittyen tutkimuksen alaongelmiin. Kysymykset koskivat kouluttajan ammunnoissaan suosimia maalilaitteita, realistisen maalitoiminnan koulutuksellista merkitystä, maalilaitteista käytettyjä nimityksiä sekä tappamisen esilletuomista koulutuksessa. Haastattelu päätettiin kouluttajan arvioon koulutettaviensa kyvystä tappa vihollisia lähitaistelutilanteessa.

Haastattelun jälkeen useimmat tutkittavat varusmiehet kertoivat haastattelun olleen ajatuksia herättävä ja epätavanomainen. Samanlaista palautetta antoivat haastatellut kouluttajat jotka pitivät aihetta myös mielenkiintoisena ja tärkeänä. Usea haastateltu kouluttaja kertoi haastattelun kysymysten sekä tutkimuksen teoriapohjan herättäneen pohtimaan tarkemmin omia vakiintuneita käytänteitä sekä lähiammunnoissa sekä muussa taistelukoulutuksessa. Tutkijan oma kokemus haastatteluista oli positiivinen.

Videoidut ja äänitetyt varusmiesten haastattelut litteroitiin lähes sanatarkasti jättäen tekstistä pois vain äännähdykset ja tauot. Aineistoon paneuduttiin aluksi huolellisesti lukien ja analysointi aloitettiin teemoittelemalla vastaukset kysymyksittäin. Useimmista teemoista puolestaan nousi kaksi tai useampaa selkeää kategoriaa joihin aineistoa voitiin edelleen lajitella. Vertailemalla

yksilöiden vastauksia tai kokonaisia aineistoryhmiä taustamuuttujiin tai muihin aineistoryhmiin voitiin havaita syy-yhteyksiä jotka kehittyivät edelleen johtopäätöksiksi.

5.5.2 Havainnointiaineisto

Etnografiassa tärkein tutkimusinstrumentti on tutkija itse ja osallistuva havainnointi on yleisin aineistonkeruu menetelmä; Niin myös tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen aikana tutkija osallistui yhteensä kuuteen lähiammumakoulutustapahtumaan jotka olivat kestoltaan keskimäärin 4 tuntia. Yhteensä havainnointiaikaa kertyi syksyn 2005 aikana siis noin 24 tuntia. Koulutustapahtumista aineistoa kertyi vajaat 6 tuntia videomateriaalia sekä tutkijan tekemiä muistiinpanoja.

Osallistuvalla havainnoinnilla pyrittiin selvittämään: 1) minkälaisilla yleisjärjestelyillä lähiammuntoja Kaartin Jääkärirykmentissä toteutetaan, 2) minkälaisia maalilaitteita ammunnoissa yleisesti käytetään ja 3) käyttävätkö kouluttajat / ammunnan johtajat ilmaisussaan viittauksia tappamiseen tai maalien inhimillisyyteen? Vaikka havainnoinnin tavoitteet olivat selkeät, pyrki tutkija myös säilyttämään valppautensa myös odottamattomien ilmiöiden varalta.

Koska tutkijalla oli jo alkuvaiheessa suhteellisen selkeä kuva havainnoimalla tutkittavasta toiminnasta sekä siinä selvitettävästä ongelmasta, voitiin etukäteen määritellä ne asiat joita systemaattisesti havainnoidaan. Ammuntojen yleisjärjestelyistä ja maalilaitteista laadittiin nopeahko luonnos muistiinpanoihin ja kouluttajan kielellisestä ilmaisusta sekä toiminnasta laadittiin etukäteen havainnointirunko (Liite 3) johon merkittiin tutkimuksen kannalta merkittävien tapahtumien lukumäärä kussakin koulutustapahtumassa. Havainnointirunkojen täydentämiseksi tutkija teki tutkimuksen kannalta olennaisiksi kokemistaan havainnoista muistiinpanoja.

Havainnointiaineiston analyysin aloitin purkamalla videoimani lähiammunnat kirjalliseen muotoon kuvailen ammunnan opetustarkoitukset, yleisjärjestelyt, ammunnessa käytetyt maalilaitteet sekä havainnot ammunnanjohtajan toiminnasta. Seuraavaksi vertailin kirjoittamaani tarinaa päivän aikana kertyneisiin kenttämuistiinpanoihin ja täydensin tarinaa niiden pohjalta. Tämän jälkeen analysoin koulutustapahtumasta kirjoitettua tarinaa kunkin kolmen tutkimusongelman kannalta. Havainnoinnista näin kerätty aineisto analysoitiin yhdessä haastattelu- ja kirjallisen aineiston kanssa mahdollisten ristiriitojen ja yhteneväisyyksien löytämiseksi.

5.5.3 Kirjallinen aineisto

Tutkimuksen kirjallisena aineistona on käytetty lähiammumarjoitussuunnitelmia joita tutkittavissa komppanioissa työskentelevät kouluttajat ovat luovuttaneet tutkijan käyttöön. Kirjallisella aineistolla on tutkimuksessa täydennetty havainnoinnilla ja haastatteluilla saatua kuvaa Kaartin Jääkärirykmentissä toteutettavista lähiammunnoista sekä niiden järjestelyistä.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksessa haluttiin selvittää valmentavatko Kaartin Jääkärirykmentissä varusmiehille toteutettavat lähiammunnat taistelukentän psykologisiin haasteisiin. Tutkimuksessa on tähän mennessä kartoitettu taisteluun ja tappamiseen liittyviä psykologisia haasteita sekä taistelukenttänä toimivan asutuskeskuksen erikoispiirteitä. Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa eri aineistonkeruumenetelmillä saatua tietoa tutkimuskohteesta. Ensimmäisenä käsitellään sekä kirjallisesta materiaalista että havaintojen perusteella saatuja tietoja ammuntojen fyysisestä oppimisympäristöstä eli yleisjärjestelyistä, opetustarkoituksista ja kulusta. Toisena tarkastellaan haastatteluiden tulosten perusteella varusmiesten käsityksiä ja asenteita lähiammuntoihin ja tappamiseen liittyen. Kolmantena esitellään kouluttajien ajatuksia lähiammuntojen koulutustarkoituksesta.

6.1 Lähiammunnat

Lähiammuntoja, eli alle kahdenkymmenenviiden metrin etäisyydellä toteutettavia, sovellettuja kouluammuntoja toteutetaan Kaartin Jääkärirykmentissä pääasiassa juuri tätä tarkoitusta varten rakennetulla lähiammumaradalla. Lähiammumarata on hiekkatöyräaseen kaivettu noin 50m x 50 m kokoinen tasainen, sorapäällysteinen kenttä jota ympäröivät molemmilla puolilla noin 7 metriä korkeat hiekkavallit. Lähiammunnoista ei ole olemassa virallista ampumaohjelmistoa kuten tavallisista koulu- tai taisteluammunnoista, vaan ammuntojen toteutus ja yksityiskohdat riippuvat paljon ammuntojen johtajasta ja tämän luovuudesta. Varomääräysten kannalta ammunnat sijoittuvat koulu- ja taisteluammuntojen välille. Ammunnoista ei tarvitse laatia PvKoulOs PAK D 1.4 mukaista ampumakäskyä vaan rykmentin komentajan hyväksymä harjoitus suunnitelma on

riittävä. Harjoitussuunnitelmassa esitellään opetustarkoitus, harjoituksen kulku, välineistö ja ajankäyttö.

Vaikka lähiammuntojen yleisjärjestelyt ja toteutus vaihtelevatkin yksityiskohdiltaan ammunnan johtajista riippuen, on lähiammunnoissa selkeästi olemassa opetustarkoituksellisia teemoja jotka määrittävät minkälaisia maalilaitteita tai lavasteita ammunnoissa käytetään. Lähiammunnat voidaan jakaa muutamaa karkeaan luokkaan opetustavoitteiden mukaan. Koulutuksen alkuvaiheessa P-kaudella pyritään kehittämään ampujien tarkkuutta ja nopeutta yksinkertaisilla ja varsin massamaisesti toteutettavilla ”perusammunnoilla”. Koulutuksen edetessä ampujien aseenkäsittelytaitoa pyritään kehittämään ”aseenkäsittelyammunnoilla”. Lisää ase käsittelyn perustaitoja kehitetään ”liikeammunnoissa”. Ase käsittelyn perusteiden ollessa hallinnassa, ryhdytään opittua soveltamaan todellisuutta paremmin mallintavissa ”asutuskeskusammunnoissa”. Sotilaspoliiseille ammutetaan lisäksi heidän tehtävänsä harjaannuttavia ”aseenvaihtoammuntoja” sekä ”voimankäyttöammuntoja”. Tutkija osallistui havainnointijaksolla kaikkiin lueteltuihin amuntoihin paitsi sotilaspoliisien voimankäyttöammuntoihin.

6.1.1 Perusammunnat

Perusammuntojen tarkoitus on kehittää koulutettavien ampujien asehallintaa, tarkkuutta ja lopulta myös nopeutta. Perusammunnat aloitetaan jo peruskoulutuskaudella ja niiden yhteydessä opetetaan turvalliseen aseenkäsittelyyn liittyviä peruseikkoja kuten symmetrinen ampumaseto³, sormivarmistus⁴ sekä laser-sääntö⁵. Tämän tyyppisiä amuntoja ammutaan usein myös ennen soveltavampia amuntoja kuten esimerkiksi myöhemmin esiteltävät asutuskeskusammunnat. Perusammunnat voidaan jakaa lisäksi alaluokkiin, joita ovat tarkkuusammunta, maalinvaihto- ja maalinvalinta-ammunta ja asennonvaihto ammunnat.

³ Ampumaseto joka perustuu ihmisen luontaisiin stressireaktioihin. Jalat ovat lähes samalla tasalla, noin hartioiden leveydellä, hieman polvista koukistettuna. Ylävartalo on kumarassa eteenpäin, kyynärpäät ovat kiinni kyljissä käsien vetäessä asetta kohti solislua. Pää on pystysuorassa, hieman eteenpäin nojaten.

⁴ Liipaisinsormi pidetään poissa aseenn liipaisimelta, aseenn rungon myötäisesti kunnes ase on suunnattu ammuttavaan kohteeseen ja ampumapäätös on tehty. Näin toimien välttyään esimerkiksi säikähdyksestä johtuvilta vahingonlaukauksilta.

⁵ Kuvitellaan että aseenn piipusta lähtee jatkuvasti laser-säde joka ei saa koskettaa mitään mitä emme halua ampua, etenkin toisia ihmisiä.

Tarkkuusammunnassa on nimen mukaisesti kysymys tarkkuuden kehittamisestä. Ammunnassa ampujat ovat rivissä noin 7 – 30 metrin etäisyydellä maaleista. Ammunnanjohtajan komennolla ammutaan yksi tai useampia laukauksia tauluun. Maalitauluna käytetään useimmiten joko A4 tai A5 kokoista paperiarkkia tai ampumahiihtotaulua joihin ampuja pyrkii aikaansaamaan mahdollisimman pienen iskemien kasan. Opetuksen painopiste on selkeästi tarkkuudessa, ja sen myötä kehitetään myös tähtäämisen ja laukauksen nopeutta. Taistelutilanteeseen suhteutettuna ajatuksena on saavuttaa kyky osua vain pieneltä osin näkyvään maaliin tai pieneen ampumaukkoon.

Maalinvaihto- ja maalivalinta-ammunnoissa on tarkoituksena kehittää ampujan kykyä tehdä ampumapäätös ja yhdistää ajatus behavioristiseen ärsyke-reaktio yhdistelmään. Kuten tarkkuusammunnoissa, ampujat ovat jälleen rivissä noin 7 – 30 metrin etäisyydellä tauluista jotka tässä ammunnassa ovat merkitty esimerkiksi eri väreillä tai luvuilla. Maalitauluina voidaan käyttää samanlaisia paperiarkkeja tai ampumahiihtotauluja kuin tarkkuusammunnassakin. Ampujat ampuvat yhden tai useampia laukauksia ammunnan johtajan komennossaan määrittämään tauluun tai tauluihin. Jos vaihtoehtoina ovat esimerkiksi numeroidut taulut yhdestä viiteen, ja ammunnan johtaja komentaa: ”kolme - yksi!”, ampujat ampuvat ensin tuplalaukauksen tauluun numero 3 ja heti sen jälkeen tauluun numero 1. Ammunnalla on tarkoitus kehittää ampujan kykyä valita maalinsa tilanteessa jossa vierekkäin ovat esimerkiksi vihollinen ja siviili ja tehdä ampumapäätös.

Asennonvaihtoammunnoissa opetustarkoituksena on kehittää ampujan koordinaatiota ja aseenhallinta kykyä erilaisissa ampuma-asennoissa joita asutuskeskustaistelu usein edellyttää. Ampujat ovat jälleen rivissä noin 7 – 30 metrin etäisyydellä maaleista jotka voivat olla samanlaisia kuin edellä kuvatuissa ammunnoissa. Ammunnanjohtaja määrittää ennen ammunnan alkua kuinka monta laukausta ja mistä asennosta ammutaan esimerkiksi pillin vihellyksestä tai muusta komennosta. Tavallinen kulku on esimerkiksi kaksi laukausta pystystä, kaksi laukausta polvelta ja lopuksi kaksi makuulta. Järjestys voidaan toteuttaa myös toisinpäin.

6.1.2 Aseenkäsittelyammunnat

Asutuskeskustaistelun koetaan yleisesti vaativan tavallista metsätaistelua parempaa ja vaistomaisempaa aseenkäsittelytaitoa koska asutuskeskustaistelussa patruunakulutus on huomattavasti suurempaa, lippaanvaihdot ovat yleisempiä ja taistelija saattaa joutua tilanteeseen

jossa hän ei kykene suojautumaan tehokkaasti lippaan vaihtoa tai häiriönpoistoa varten. Taistelijaan kohdistuu myös huomattavasti kovempi taistelustressi jolloin liikesarjojen ylioppiminen on oleellista. Aseenkäsittely ammuntojen keskeisessä roolissa on toistoharjoittelu jolla pyritään varusmiehille opettamaan nopea ja vaistomainen taktinen lippaanvaihto sekä aseeseen tulleen häiriön tunnistaminen ja poisto. Molempia toimintoja voidaan harjoitella yksittäissuorituksina tai taistelijaparin yhteistoimintana joissa korostuu taistelijaparien välinen viestintä.

Yksinkertaisimmillaan lippaanvaihtoammunta voi olla kulultaan lähes samanlainen kuin edellä esitellyt perusammunnat. Ampuva joukko on rivissä noin 7-10 metriä maaleista jotka voivat olla joko perusammuntojen yhteydessä esiteltyjä paperiarkkeja, ampumahihtotauluja tai sotilaspoliisi-tilauja. Kolmeen lippaaseen on lipastettu esimerkiksi 2 – 4 patruunaa kuhunkin. Taistelijat ampuvat ammunnanjohtajan komennoilla tauluihin kunnes huomaavat patruunoiden loppuneen lippaasta, jonka jälkeen tekevät lippaanvaihdon⁶. Ammuntaan voi liittyä tulitoimintaa eri asennoista tai lavasteita joita käytetään lippaanvaihdon suojana. Taktista lippaan vaihtoa voidaan harjoitella siten että ampujille käsketään seurata patruunakulutustaan ammunnan aikana ja vaihtaa lipas ennen patruunoiden loppumista eli patruunan ollessa pesässä. Taktisuutta voidaan korostaa sillä että taistelijan on ammuttava lippaanvaihdon aikana.

Häiriönpoistoammunta on luonteeltaan hyvin samantyyppinen kuin lippaanvaihtoammunta sillä amunnassa suoritettavat toiminnot ovat lähes identtiset. Ammunnan tarkoituksena on opettaa taistelija poistamaan aseeseensa tullut yksinkertainen häiriö kuten laukeamaton patruuna tai vino- tai kaksoissyöttö⁷. Ammunta voidaan toteuttaa perusammuntamaisesti tai siten että ammunta suoritetaan vain muutamalta ampumapaikalta kouluttajan valvoessa aseenkäsittelyä. Häiriö voidaan kuvata sanallisesti tai toteuttaa realistisesti lipastamalla patruunoiden joukkoon hylsyjä tai latausharjoituspatruunoita. Amunnassa taistelija ampuu kuten normaalisti kunnes aseeseen tulee joko oikea tai kouluttajan kuvaama häiriö. Häiriön poistamisessa menetellään samalla

⁶ Taistelija laskeutuu polviasentoon mieluiten suojan taakse, irrottaa lippaan tukikädellään ja kiinnittää tilalle uuden ja lataa aseensa vasemmalle ja pyyhkäisten viritystappia taaksepäin kämmensyrjällään. Aseen ollessa valmis, taistelija ilmoittaa ”valmis” ja jatkaa ammuntaa. ”Taktiseksi” lippaanvaihdon tekisi se että lipas vaihdetaan sopivalla hetkellä ennen kuin patruunat loppuvat.

⁷ Patruuna ei ole siirtynyt lippaan suusta patruunapesään vaan on jumittunut aseeseen ja lukon väliin. Kaksoissyötössä lippaan suusta on irronnut yhtä aikaa kaksi patruunaa jotka lukko on työntänyt rinnakkain patruunapesään.

tavalla kuin poistettaessa lipasta, sillä erotuksella että ennen uuden lippaan kiinnittämistä toteutetaan kaksi tai useampia latausliikkeitä.

6.1.3 Liikeammunnat

Liikeammuntojen tarkoituksena on opettaa taistelijoita käyttämään asettaan myös liikkeessaan. Asutuskeskustaistelussa tämä on tärkeä taito, sillä kyetäkseen etenemään ja täyttääkseen tehtävänsä, taistelijan on suojattava liikettään omalla tulellaan. Liikkeestä ampumista varten on kehitetty erityinen symmetrisestä ampuma-asennosta johdettu kävelytyyli: ”duck-walk”. Duck-walkin tai ankka-kävelyn ideana on rullaavilla, lyhyillä askelilla mahdollistaa suhteellisen vakaa ampuma-asento ja laukausten osumatarkkuus myös edetessä. Myös liikeammunnat toteutetaan yleensä perusammunnoille tyypillisesti, eli ryhmän suuruisin osastoin, ampujien ollessa rivissä. Maalitauluina voidaan käyttää mitä tahansa edellä mainituista maalilaitteista. Ammunta aloitetaan yleensä noin 30 metrin etäisyydeltä josta lähestytään maaleja hidasta kävelyvauhtia aina noin viiteen metriin. Tästä saatetaan vielä perääntyä takaisin aloitustasalle. Tavoitteena on pitää yllä tasainen liike ilman että ampujat pysähtyvät paikalleen laukausta varten. Tätä tavoitetta voidaan korostaa siten että jokaisen ampujan takana on tämän taistelijapari joka pakottaa ampujan etenemään tasaisesti työntämällä tätä jatkuvasti eteenpäin. Ammunnanjohtaja komentaa esimerkiksi pillin vihellyksellä laukaisuhetket.

6.1.4 Asutuskeskusammunnat

Asutuskeskusammunnat ovat muissa lähiammunnoissa hankittujen taitojen soveltamista käytäntöä simuloiviin tilanteisiin. Järjestelyiltään asutuskeskusammunnat ovat lähellä practical-tai sovellettujen reserviläisammuntojen järjestelyitä rekvisiittoineen ja lavasteineen. Ammuntojen tarkoituksena on yhdistää eri ammunnoissa hankittu tarkkuus, nopeus ja aseenkäsittelytaito varsinaiseen taistelutekniikkaan ympäristössä joka mahdollisuuksien mukaan rakennetaan vastaamaan todellisuudenkaltaisia tilanteita. Ennen asutuskeskusammuntoja varsinaista taistelutekniikkaa on harjoiteltu jo perusteellisesti paukkupatruunoilla ja simulaattoreilla. Näiden ammuntojen tavoitteena lieneekin parantaa taistelijoiden itseluottamusta aseenkäsittelyynsä ja erityisesti vähentää taistelijoiden kokemaa jännitystä kovilla patruunoilla toteutettavaa toimintaa kohtaan.

Hyökättäessä rakennetulla alueella, rakennukset on vallattava huone huoneelta jotta voidaan varmistua siitä, ettei hyökkäyksen selustaan jää vihollisjoukkoja. Huoneisiin on yleensä rynnäköitävä oviaukkojen läpi, ja niinpä sisään menot ja huoneiden vyöryttäminen ovatkin yksi olennaisin asutuskeskusammunnoissa harjoitettava teema. Tätä tarkoitusta varten ammuntoihin rakennetaan laudasta ja mustasta muovista seinä jossa on oviaukko. Maalitoimintana käytetään mitä tahansa edellä kuvailtuja maalilaitteita kouluttajasta riippuen. Yleensä maalit ovat noin 10 – 15 metrin etäisyydellä lavasteesta. Samanlaisilla lavasteilla voidaan harjoitella myös kulmataistelua eli kulman haltuun ottoa joko nopealla menetelmällä tai siivuttamalla⁸.

6.1.5 Aseenvaihtoammunnat

Sotilaspoliisit kantavat pääaseenaan toimivan rynnäkkökiväärin lisäksi yleensä pistoolia ja pampua. Aseenvaihtoammunnoissa harjoitellaan sujuvaa siirtymistä eri aseiden käytön välillä. Voimankäytön säännöksiä mukaillen tämä voi tarkoittaa pampusta siirtymistä pistooliin ja siitä edelleen rynnäkkökivääriin. Yhtälailta voidaan harjoitella siirtymistä rynnäkkökivääristä pistooliin siksi että pääaseeseen on tullut häiriö tai patruunat ovat loppuneet. Ampujat ovat rivissä yleensä noin 10 – 15 metrin etäisyydellä maalitoiminnasta jona voidaan käyttää kaikkia edellä lueteltuja maalilaitteita, mutta sotilaspoliisi-taulu lienee yleisimmin tarkoitukseen käytetty maalikuvio.

6.1.6 Lähiampumataitotesti

Ensimmäisessä jääkärikomppaniassa on koulutuskäytössä komppanian kouluttajien yhteistyössä kehittämä lähiampumataitotesti jonka tarkoitus on mitata varusmiesten ampumataitoa koulutuksen vaiheissa. Testin lavasteina toimivat maaleista 25 metrin etäisyydellä oleva sermi, 15 metrin etäisyydellä oleva matala hiekkasäkki seinä jossa kaksi ampuma-aukkoa ja 10 metrin etäisyydellä olevat kaksi tynnyriä. Testin kulku on seuraava: Testi alkaa pillin vihellyksestä ampujan seistessä sermin keskikohdalla ase ladattuna ja varmistettuna. Sermin tasalta ammutaan tuplalaukaus sermin kummaltakin laidalta. Tämän jälkeen ampuja syöksyy ase varmistettuna hiekkasäkkiseinän taakse ja ampuu tuplalaukaukset kummastakin ampuma-aukosta. Tämän

⁸ Nopealla menetelmällä taistelija asettuu kulman reunalle josta nopealla liikkeellä kääntää aseensa kulman taakse, jättäytyen kehollaan kuitenkin kulman tarjoamaan suojaan. Siivuttamalla taistelija jättäytyy noin 1 – 1,5 metrin päähän kulmasta ja ryhtyy kiertämään kulmaa muutama aste kerrallaan siten että osoittaa aseellaan kulman takaa paljastuvaan maastoon.

jälkeen ampuja etenee tynnyreiden taakse jossa ampuu tuplalaaukukset polvelta tynnyreiden molemmilta puolilta. Maalilaitteina on kaksi sotilaspoliisi-taulua. Yhteensä ammutaan siis 12 laukausta, ja maksimi pistemäärä on siten 60. Ammunnassa ei varsinaisesti oteta aikaa, mutta ammunnanjohtaja määrää joko pisteiden menetyksiä tai puuttuu muuten toimintaan jos ampuja käyttää liikaa aikaa laukauksiin. Ammunta toteutetaan yleensä kahdella rinnakkaisella radalla, siten että kaksi ampujaa ampuu yhtä aikaa mutta ammunnan johtaja tahdittaa etenemistä tasoittain pillillä. Ampumataitotestin sisältö vaihtelee perusyksiköittäin eikä rykmentin sisällä ole vakioitua testiä.

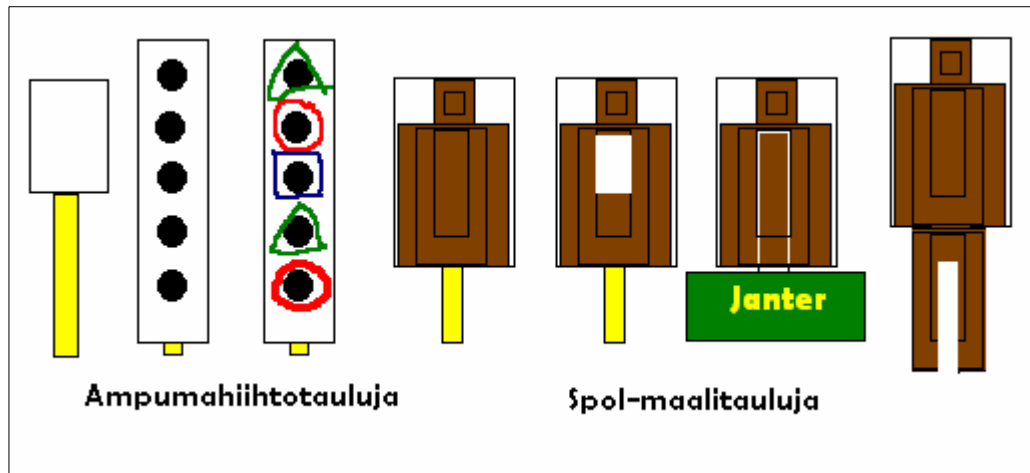
6.1.7 Voimankäyttöammunnat

Sotilaspoliisit harjoittelevat näissä ammunnoissa tehtäviensä mukaista toimintaa. Ammuntojen tyypillinen kulku voi olla seuraava. Sotilaspoliisi partio tai ryhmä ajaa ampumapaikalle saatuaan ”hälytyksen” ja havaitsee alueella yhden tai useamman kohdehenkilön jota saattaa esittää styroksista tai vanerista tehty maalilaitte. Sotilaspoliisien tehtävänä on selvittää tilanne voimankäytönsääntöjä noudattaen, ensin käskyttämällä, uhkaamalla käyttää voimaa ja lopulta kun maalilaitteen kuvataan uhkaavan sotilaspoliiseja aseella, ampumalla maalilaitetta raajaan. Tämän tyyppiset ammunnat ovat useimmiten erilaisiin kokeisiin tai leireihin liittyviä eikä ammuntoja suoriteta massamaisesti kuten muita lähiammuntoja.

6.2 Maalitoiminta

Varomääräykset mahdollistaisivat lähiammunnoissa käytettävän varsin monimuotoisia maalitauluja, mutta ajan puute, ammutettavien joukkojen lukumäärä ja kouluttajien viitseliäisyys rajoittavat käytetyt maalilaitteet yleensä yksinkertaisiin perusratkaisuihin. Yksinkertaisin käytetty maalitaulu on lautaan kiinni nidottu A4 tai A5 kokoa oleva valkoinen tulostuspapieriarkki. Koska valkoisesta paperista ampuja näkee noin 20 metrin etäisyydelle ampumiensa luotien iskemät, ei erillistä tauluilla käyntiä tarvita. Paperi on myös edullista, ja muutaman sarjan jälkeen edellisen voidaan tilalle nitoa uusi ehjä arkki säästäten aikaa taulujen paikkaamisessa. Toinen, ehkä yleisempikin ratkaisu on kartongista valmistettu ampumahiihtotaulu jossa on viisi läpimitaltaan noin 15 cm suuruista ”pilkkää” jotka kouluttajat usein merkitsevät väreillä, kirjaimilla tai kuvioilla. Kolmas lähiammunnoissa yleisesti käytetty maalitaulu on niin sanottu sotilaspoliisitaulu joka muodostuu kahdesta neliöstä joista pienempi on isomman päällä

muodostaen etäisesti ihmistä muistuttavat ääriiviivat (Kuva 4). Tauluun on merkitty pistealueet siten että sisimmästä neliöstä saa viisi pistettä, seuraavasta kolme ja uloimmasta yhden pisteen.

Kuva 4. Lähiammunnoissa käytettyä maalitoimintaa.

Lähiammunnoissa tauluun merkitään usein valkoisella A5 kokoisella paperilapulla ihmisvartalon ”keskimassa” eli lähinnä rintalastaa ympäröivä alue. Valkoisen lapun tarkoitus on kouluttajien mukaan toisaalta tarkoitus helpottaa tähtäämistä halutulle alueelle ja toisaalta helpottaa iskemien havaitsemista ilman että tauluilla olisi tarpeellista käydä. Harvoin käytetty, mutta muutamien kouluttajien erittäin käyttökelpoiseksi kehuma ratkaisu on Janter-maalilaite jonka pelti on leikattu siten että keskelle on jätetty vain noin 15 cm leveä kaistale. Tähän kaistaleeseen kiinnitetään kartonkinen Spol-maalitaulu siten, että peltikaistale on taulun pystyakselilla eli ”5-alueella” (Kuva 4). Näin saadaan aikaan osumaan reagoiva maalitaulu joka kaatuu vain osumasta massan keskipisteeseen.

6.3 Varusmiesten haastattelun tulokset

Varusmiesten haastatteluilla oli kaksi keskeistä tarkoitusta. Haastatteluiden tärkein merkitys oli varmentaa kirjallisista lähteistä ja koulutustapahtumia havainnoimalla saadun tiedon yleistettävyyttä ja validius. Henkilökohtaisilla haastatteluilla haluttiin lisäksi syventää ymmärrystä millaiseksi varusmiehet kokevat lähiammumarjoittelun ja kuinka he suhtautuvat tappamiseen osana omaa tulevaa tehtäväänsä. Haastattelujen vastaukset on käsitelty tässä tutkimuksen alaongelmien mukaan järjestettynä. Kysymysten järjestyksellä ja asetelulla pyrittiin erityisesti välttämään tilannetta jossa haastateltava arvaa mitä haastattelulla halutaan selvittää, ja vastaa

kysymyksiin niin kuin arvelee haastattelijan toivovan. Haastattelurunko on nähtävissä liitteessä 1.

6.3.1 Ehdollistaminen

Haastattelun kysymyksellä ”mitä mielestänne harjoittelette lähiammunnoissa?” oli tarkoitus selvittää kuinka kiinteästi varusmiehet yhdistävät ampumarjoittelun todelliseen taistelutilanteeseen jossa maalina on todellinen ihminen. Toisin sanoen haluttiin tietää mieltävätkö varusmiehet harjoittelevansa ampumista lähietäisyyksillä vain ampumataidon takia, vai kokevatko he harjoitusten myös simuloivan varsinaista tappamista kuten Grossmanin esittämässä mallissa. Vastaukset jakaantuivat kolmeen varsin selkeään teemaan. Tasan kolmannes (8) varusmiehistä mielsi harjoitusten tarkoituksena olevan kehittää heidän mekaanista aseenkäsittelytaitoaan kuten lippaanvaihtoja tai häiriönpoistoja kuten haastateltavat numero 17 ja 18 toteavat:

Tässähän on nyt harjoiteltu lippaan vaihtoa ja häiriönpoistoa ja tämmösiä mahdollisii tilanteita jos tulee joku tällöinen äkillinen tilanne jos pitää toimii... harjotellaan et saadaan rutiinit toimii.

No just sitä että tää tulee rutiiniks, et jos tulee vaikka häiriö aseeseen niin ei mee sormi suuhun.

Aseenkäsittelyä koettiin harjoiteltavan myös palvelusturvallisuuden varmistamiseksi, kuten haastateltava numero 13 arvelee:

No nopeempaa aseenkäsittelyä ja turvallisia suorituksia oikeita tilanteita varten

Aseenkäsittelytaitoa vastauksissaan korostaneet varusmiehet eivät ainakaan sanallisesti yhdistäneet kyseisiä taitoja varsinaiseen taistelutoimintaan, vihollisen tuhoamiseen tai tappamiseen.

Haastateltujen varusmiesten enemmistö (11) koki lähiammuntojen tärkeimmäksi koulutustarkoitukseksi varsinaisen ampumataidon kehittämisen nopeiden ja tarkkojen laukausten saralla. Myöskään tämän teeman vastauksissa haastateltavat eivät tuoneet esiin koulutustavoitteen

suhdetta sodanaikaiseen tehtävään tai taisteluun. Vähäsanaiset vastaukset tiivistyivät niinkin ytimekkäästi kuin haastateltavilla numero 2 tai 22:

Tarkkuutta... emmä sitä sen paremmin määrittele

Nopeutta ja tarkkuutta.

Viisi haastateltua osasi vastauksissaan liittää lähiammunnat valmistautumiseksi sodanajan tehtäviin ja osaksi muuta taistelukoulutusta. Haastatellut mielsivät lähiammunnoissa harjoiteltavan ennen kaikkea vihollisen tuhoamista asutuskeskustaisteluun tai rakennusten vyöryttämiseen liittyen kuten haastateltava numero 19:

Ihan perus asutuskeskustaistelua... siellä noi etäisyydet ei oo niin kauheen pitkiä ainakaan sotilaspoliiseilla ku meillä on noita talonvaltausjuttuja.

Myös haastateltava numero 15 toteaa näkemyksensä lähiampumarjoittelun tarkoituksesta varsin yksiselitteisesti:

No lähietäisyydeltä ihmisten tuhoamista.

Koska haastattelut toteutettiin ampumarjoitusten aikana, on mahdollista että kyseisen harjoituksen teema tai ammunnanjohtajan ammunnan alussa ilmoittama opetustarkoitus on ohjannut haastateltavien vastauksia. Kuitenkin vaikuttaa siltä että samassa harjoituksessa haastateltujen varusmiesten vastauksissa on varsin tasainen hajonta eri teemoihin.

Oppimisympäristö on parhaimmillaan silloin, kun se vastaa mahdollisimman hyvin aitoa toimintaympäristöä mihin taistelijoita ja joukkoja koulutetaan. (Kalliomaa 2002, 72-77.) Myös Grossman on vahvasti samaa mieltä Kalliomaan kanssa esittäessään että tappamaan kouluttamisen tärkein osa-alue on tappamisen simulointi käyttämällä mahdollisimman todenmukaisia maaleja (1996. 252-254). Koska ”kauneus” on tunnetusti ”katsojan silmissä”, on maalitaulujen realistisuuskin varsin subjektiivinen käsite joka riippuu yksilön mielikuvituksen kyvystä mieltää jokin kuvio ihmisen kaltaiseksi. Kysymyksellä ”muistuttavatko maalitaulut mielestänne ihmistä?” haluttiin hieman suuremmin selvittää kuinka realistiseksi koulutettavat kokevat lähiammuntojen oppimisympäristön erityisesti maalitoiminnan osalta. Kysymyksellä

viitataan Sotilaspoliisi-maalitauluihin (Kuva 4) jotka olivat yleisimmin käytetyt maalitaulut lähiammunnoissa joihin tutkija osallistui.

Haastateltujen vastaukset jakoutuivat käytännöllisesti katsoen kolmeen ryhmään. Reilu kolmannes (9) oli selkeästi sitä mieltä, ettei spol-taulu muistuta käytännössä lainkaan ihmistä. Yhtä moni (9) haastatelluista puolestaan koki että maalitaulun hahmosta on selkeästi tunnistettavissa ihminen.

Noo, kylhän ne ihan tarpeeks hyvin et ei niiden tota enempää tarvii muistuttaakkaan...

Ääripäiden väliin jäi kuusi haastateltavaa jotka kokivat maalitaulut hyvin etäisesti ihmistä muistuttaviksi kuten haastateltava numero 1:

No jos erittäin paljon käyttää mielikuvitusta!

Jos vastauksia tulkitaan ankaran kaksijakoisesti, voidaan siis todeta että spol-taulut muistuttavat varusmiesten enemmistön mielestä ihmistä vähintään hyvin etäisesti. Onko pelkkä silhuetin suurpiirteinen samankaltaisuus riittävän tehokas ärsyke toiminnan ehdollistamiseen? Haastateltavalla numero 14, on asiaan varsin selkeä mielipide:

Ei ne nyt oikeesti, onhan niissä vähän sitä profilia mut eipä niistä oikeen tuu mitään tappamisen makua.

Koska tutkija pääsi osallistumaan vain pieneen osaan haastateltavien koulutukseen kuuluvista lähiammunnoista, eikä siten pysty omien havaintojensa perusteella muodostamaan täydellistä kuvaa lähiammunnoissa käytettävistä maalilaitteista, kysyttiin haastateltavilta myös: ”onko aiemmissa ammunnoissa käytetty enemmän ihmisen kaltaisia maaleja?”. 1. Jääkärikomppaniassa palveleville kaartinjääkäreille spol-taulu tai janter-maalilaitteen pelti oli realistisuuden huippu, kun taas jotkin Sotilaspoliisikomppaniassa palvelevat kaartinjääkärit olivat sotilaspoliisitoimintaan liittyvissä ammunnoissa kohdanneet jopa vanerista ja vaahtomuovista tehtyjä, maastopukuun puettuja ihmishahmoja.

6.3.2 Epäherkistäminen

Vaikka se onkin prosessin tärkein osa, pelkkä ehdollistaminen ei välttämättä vielä tuota toivottua tulosta. Ehdollistamisen tuloksia voidaan tukea puhumalla koulutuksessa avoimesti tai jopa painokkaasti vihollisen tappamisesta. Näin menettelemällä tappaminen käsitteenä arkipäiväistyy koulutettavan mielessä, ja tämä epäherkistyy ajatukseen vihollisen tappamisesta. Toisin sanoen, tappaminen ei enää tietoisella tasolla vaikuta niin pelottavalta tai järkyttävältä koska se on koulutuksen tuloksena saatu vaikuttamaan normaalilta toiminnalta.

Haastattelun kysymyksellä ”Onko koulutukseenne aikana tuotu esiin tappaminen osana sodan ajan tehtäväänne?” haluttiin selvittää varusmiehiltä, kuinka painokkaasti tätä osa-aluetta toteutetaan kaartinjäkäkäreiden koulutuksessa osana ampuma- ja taistelukoulutusta. Selkeän enemmistön (14) mielestä tappamista ei ole käsitelty osana koulutusta ainakaan kovin painokkain sanamuodoin. Aihetta on käsitelty lähinnä ase- ja ampumakoulutukseen liittyen kuten haastateltava numero 4 toteaa:

Melko harvoin ... no tota... joskus on ollu semmosii ohjeita mihin kannattaa ampua et jos halua tappaa...

Samanlaisen havainnon on tehnyt haastateltava numero 2:

No ei oikeestaan hirveen usein, muutaman kerran, lähinnä noihin aseisiin liittyen et ne ei oo mitään leikkikaluja vaan et ne on tehty tappamiseen.

Kysymys herätti joissain haastateltavissa syvällisiäkin ajatuksia sodan todellisuudesta ja kuinka varusmieskoulutus heitä siihen valmentaa. Haastateltavalla numero 10 oli aiheeseen myös kehitysehdotus:

Ei loppujen lopuks hirveen usein. ammutaan vaan maalitauluja joihin tulee siistei reikiä et ei sitä silleen ajattele. Ehkä ois hyvä jos laittais jonkun ruhon ja se ammuttais ihan silpuks siin varmaan oppis enemmän tappamisesta kuin koko tän yheksän kuukauden aikana muuten ja siitä mitä se oikeesti on...

Varusmiesten mukaan tappamisesta käytetään koulutuksessa yleensä synonyymiä ’tuhota’, joka käsitteellisesti pehmentää teon merkitystä antaessaan ymmärtää että teon kohde ei ole elävä ja

siten samalla epäinhimillistää vihollisen. Tämän kaltaisen havainnon teki muun muassa haastateltava numero 21.

Ei ole oikeestaan tuotu... välillä sanotaan että tehtävänä on tuhota vihollinen mutta tappamisesta ei ole puhuttu yhtään mitään.

Yhdeksän haastateltavaa koki että asiaa oli käsitelty siihenastisen koulutuksensa aikana joko hieman kauttarantain tai suoraan. Osa haastateltavista kuten numero 11 kokee että asia tulee selväksi jo koulutuksen tehtävistä:

Ei sitä periaatteessa näillä sanoilla sanota mut kyl se selväks tulee. Tänäinkin ku oltiin tuol Hakuninmaalla ni oli semmonen tilanne et siel oli vihollinen kellä oli aseet ja ne piti tappa.

Muutamille haastatelluille kuten numerolle 19 oli muistutettu että tappaminen on välttämätöntä taistelussa oman selviytymisen kannalta:

No on se aina välillä muistutettu et jos ei oo tarpeeks nopee laukasu niin se joka on tähtäimessä ehtii ampuu ekaks.

Tappamisen painotuksessa ei haastattelutulosten perusteella esiinny merkittäviä eroja yksiköiden välillä.

6.3.3 Epäinhimillistäminen

Verbaalisen epäinhimillistämisen ellei jopa demonisoinnin tarkoituksena on maalata vihollisesta niin epämiellyttävä ja iljettävä kuva, ettei koulutettava enää koe vihollisia ihmisiksi vaan joksikin alemmiksi olennoiksi jotka ansaitsevatkin tulla tapetuksi. Epäinhimillistämällä pyritään siis keinotekoisesti kasvattamaan kulttuurillista, sosiaalista ja moraalista etäisyyttä viholliseen jottei koulutettava samaistuisi viholliseen taistelutilanteessa. (Grossmann D. 1996.) Selvittääkseni käytetäänkö tutkimuksen perusyksiköissä epäinhimillistämisen keinoja, esitettiin varusmiehille haastattelussa kysymys: ”Käyttävätkö kouluttajanne vihollisesta alentavia nimityksiä liittyen taistelu- tai ampumakoulutukseen?”

Haastatellut olivat käytännössä yksimielisiä siitä, ettei koulutuksessa esiinny ainakaan järjestelmällistä epäinhimillistämistä. 19 haastateltua vastasi kysymykseen varsin yksiselitteisen kielteisesti kuten haastateltava numero 2:

Ei oikeestaan ne puhuu ihan vihollisina tai maaleina.”

Jos kouluttajat satunnaisesti käyttävätkin maalitauluista tai toiminnan kohteista muita nimityksiä kuin maalitaulu tai vihollinen, eivät ne yleensä ole alentavia vaan kuten haastateltava numero 5 vastasi:

Ei oikeestaan. ehkä joskus kansallisuuteen viittaavia.

Ylipäätään vaikuttaa siltä, että mahdollisia nimityksiä käytetään pikemminkin humoristisessa tarkoituksessa ja kielenkäytön elävöittämiseksi ja tällöin yleensä varusmiesjohtajien toimesta kuten haastateltava numero 14 myöntää:

Ei itse asiassa kouluttajat ei käytä.. et puhutaan ihan maalitauluista ja janttereista... ite yleensä käytän sanaa kirgiisi.

Haastateltava numero 18 tuo ilmi myös täysin päinvastaisen esimerkin, jonka tarkoituksena lienee välttää vihollisen aliarviointia:

Itseasiassa yritetään päähän saada et sillä puolella on ihminen niin kuin mekin ettei se tyhmä ole.

On ymmärrettävää että vallitsevassa syvässä rauhan tilassa tarkoituksellista epäinhimillistämistä eikä demonisointia harrasteta varsinkaan kun selkeää vihollista ei ole edes nähtävissä. Kyseinen menettely vaikuttaisi varmasti vieraalta sekä kouluttajista että koulutettavista tämänhetkisessä yhteiskunnan moniarvoisessa ja suhteellisen monikulttuurisessa viitekehyksessä. Mahdollisen kriisin kehittyessä on kuitenkin odotettavissa että yhteiskunnassa vallitseva jännitys heijastuu myös koulutuksessa käytettävään retoriikkaan. Sekä kouluttajien että koulutettavien ilmaisu kovenee ja todennäköistä vihollista epäinhimillistävät ilmaisut nousevat osaksi koulutuksen arkipäivää ilman erityistä suunnitelmallisuuttakin. (LeShan 2002. 35-37)

6.3.4 Asenne ja koulutuksen vaikutus

Syventääksemme ymmärrystä lähiampumakoulutuksen ja koko varusmiespalveluksen vaikuttavuudesta psyykkiseen toimintakykyyn, haastattelussa haluttiin selvittää myös varusmiesten asennetta ja ajatuksia ihmisen tappamisesta sodassa. Aihealueen ensimmäisellä kysymyksellä, ”Millä tavalla suhtaudutte tappamiseen osana omaa sodan ajan tehtävääne?”, pyrittiin saamaan haastateltavat selvittämään hieman laajemmin omaa eettistä näkemystään tappamisen oikeutuksesta sodassa tai kriisitilanteessa.

Vastaukset jakaantuivat neljään selkeään kategoriaan toisen ihmisen tappamisen oikeuttavan syyn perusteella. Kolme haastateltavaa perusteli tappamisen oikeutusta vastakkainasettelutilanteessa itsepuolustuksella ja omalla henkilökohtaisella selviytymisellä kuten haastateltava numero 15:

Eihän sitä koskaan mielellään ihmistä ammu. Jos siin on oma henki kyseessä niin kyllä mä ennemmin sitä liipasinta painan ku kuulan otsaan otan.

Toinen selkeä peruste oli puolustautumisen oikeutus suuremmissa mittakaavassa jossa tappaminen liitetään suuremman velvollisuuden epämieluisaksi osaksi. Maanpuolustusvelvollisuuden koki tappamisen tärkeimmäksi oikeutukseksi viisi haastateltavaa. Tämän kategorian vastauksissa korostui erityisesti yksilön velvollisuus puolustussodankäyntiin ja siihen liittyvän tappamisen todellisuus kuten haastateltava numero 21:n vastauksesta kuvastuu:

No ... sanotaan tälleen ettei siitä mitenkään ylpeä voi olla mutta kun ajattelee että tää on kuitenkin maanpuolustamista ni jos joku vihollinen sitten uhkaa omaa kotimaata niin tarvittaviin puolustustoimiin oon valmis.

Haastateltava numero 8:n vastauksessa ilmenee myös näkemys että tappamisen ja puolustautumisen oikeutus rajoittuu pääasiassa kotimaan rajojen sisäpuolelle:

No emmä oikein tiedä... se on niin kakspiippuinen juttu et se riippuu ihan mistä näkökannalta asiaa katotaan. Jos tänne joku hyökkäis niin kai se sit olis ihan hyväksyttävää mut johonki maailmanvalloitukseen lähteminen...

Kolmannen kategorian vastaukset, jotka muodostavat selkeän enemmistön (10 vastausta), perustelevat tappamisen oikeutusta sodan yleisellä luonteella. Äärimmäisistä olosuhteista johtuen varsinaista eettistä tai moraalista oikeutusta ei tappamiseen siis enää tarvita kuten haastateltavien numero 19 ja 24 vastauksista ilmenee:

No siis se on luonnollinen osa sitä mut emmä pidä tappamista oikeutettuna.

No sodassa kuolee ihmisiä... ei sille mitään voi.

Osasta vastauksia ilmeni viitteitä myös pyrkimyksestä epäinhimillistä vihollinen ja siten välttää ajatusta tappamisesta, kuten esimerkiksi haastateltava numero 3:n toteamuksesta selviää:

No, vihollisen tuhoaminen... en niinku suhtaudu siihen tappamisena, ei pidä liikaa mieltii sitä niinku tappamisena.

Haastateltava numero 5 pyrki samaan tapaan torjumaan ajatuksen tappamisesta jo käsitteellisellä tasolla:

Sanaa ' tappaminen' vältän kaikin mahdollisin keinoin

Neljä haastateltavaa ei esittänyt minkäänlaista oikeutusta tappamiseen ja osittain epäili myös omaa kykyään tappaa taistelutilanteessa.

Kysyttäessä varusmiespalveluksen vaikutusta asenteeseen tappamista kohtaan, enemmistö haastatelluista varusmiehistä (17) koki, ettei varusmiespalvelus ollut muuttanut heidän asennettaan juuri millään tavalla. Kuuden varusmiehen mielestä kuitenkin heidän asenteessaan on tapahtunut joitain muutoksia jotka saattavat helpottaa taistelutilanteessa tappamista. Haastateltava numero 4 arvelee palveluksessa tapahtuneen epäinhimillistämisen vaikuttaneen hänen ajatusmaailmaansa:

No onhan se vähän muuttunu... sillä tavalla ehkä et ois helpompikin tappaa kun sen käsittää vihollisena eikä ihmisenä.

Muutamille koulutus on kuitenkin herättänyt ennen kaikkea ajatuksia sodan kauhuista ja tappamisen järjestelmällisyydestä kuten haastateltavalle numero 10:

On se muuttunu kun on nähny kaikkii näitä leluja millä sitä tappamista suoritetaan ja miten kekseliäitä ne vehkeet on. On se muuttunu. Se on muuttunu sillä et osaa nähdä miten harkittua ja todella suunniteltua se on.

Puolet haastateltavista oli aloittanut palveluksensa saapumiserässä I/05 ja puolet saapumiserässä II/05. Vastauksia verrattiin haastateltujen palvelusaikaan. Kesällä palvelukseen astuneista hieman alle 3 kuukautta palvelleista kaksi ilmoitti asenteessaan tapahtuneen muutoksia kun puolestaan pian kotiutuvasta 8,5 kuukautta palvelleista kolme ilmoitti asenteensa kokeneen pieniä muutoksia. Haastateltavien palvelusajalla ei vaikuta olevan ainakaan merkittävää korrelaatiota palvelusajan pituuteen. Perusyksiköllä puolestaan vaikuttaa näiden tulosten valossa olevan vaikutusta sillä kaikki haastateltavat jotka arvioivat asenteessaan tapahtuneen muutoksia palvelivat Kaartin Pataljoonan Sotilaspoliisikomppaniassa.

Haastattelun lopuksi varusmiehiä pyydettiin arvioimaan kykenisivätkö he epäröimättä tappamaan lähietäisyydellä olevan ihmisen jos sitä heiltä vaadittaisiin. Kysymyksellä ei ole varsinaista relevanssia varusmiesten todelliseen toimintakykyyn tai lähiammukoulutuksen vaikuttavuuteen mutta tutkimuksen kannalta on mielenkiintoista millaiseksi varusmiehet arvioivat omat valmiutensa.

Yksitoista haastateltua uskoi vakaasti pystyvänsä tappamaan ihmisen lähietäisyydeltä. Yhtä moni haastatelluista varusmiehistä ei ollut lainkaan yhtä varma ja osa heistä asetti tilanteelle ehtoja kuten haastatellut numero 20 ja 8:

No jos se hengen vaatis ni kyl ni jos se ois pakko ni se ois vaan pakko tehdä niin jos oma henki ois lähellä.

Tottakai tietyissä olosuhteissa mut kyl siin jotain täytyy olla pohjalla et ei nyt ihan tosta vaan et tapa toi tyyppi...

Muuan haastateltu varusmies (numero 21) ryhtyi arvioimaan omia valmiuksiaan jopa yllättävän tarkasti ja tuki mahdollisesti tietämättään Grossmannin esittämää teoriaa etäisyyden vaikutuksesta tappamisen helppouteen:

Aivan lähietäisyydeltä saatan epäröidä jonkin verran mutta pidemmältä etäisyydeltä luokkaa 75 metriä uskon pystyväni suoriutumaan epäröimättä.

Haastattelussa kysyttiin myös onko haastateltava harrastanut metsästystä tai onko hän jossain muussa yhteydessä tarkoituksellisesti tappanut mitään nisäkstä teini-ään aikana tai sen jälkeen. Kyseessä oli taustakysymys jonka tarkoituksena oli selvittää vaikuttaako kokemus eläimen tappamisesta asenteisiin myös ihmisen tappamisesta. Kukaan haastateltavista ei ollut harrastanut metsästystä tai tappanut mitään hyönteisiä tai kaloja merkittävämpää.

6.4 Kouluttajien haastattelun tulokset

Tutkimuksessa haastateltiin myös kouluttajia jotka suunnittelevat ja johtavat lähiammumarjoituksia tutkimuksen kohteena olevissa perusyksiköissä. Haastattelurunko on tutkimuksen liitteessä numero 2. Haastattelujen tarkoituksena oli varmentaa havainnointi- ja kirjallisesta aineistosta saatujen tulosten paikkansapitävyyttä sekä kartoittaa kouluttajien käsityksiä lähiammuntojen keskeisistä piirteistä.

Haastateltavia oli yhteensä kuusi joista puolet sotilaspoliisikomppaniasta ja puolet ensimmäisestä jääkärikomppaniasta. Haastateltavista neljä oli upseereita, yksi opistoupseeri ja yksi määräaikainen reservinupseeri. Virkaiältään nuorin haastateltava oli palvellet Kaartin Jääkärirykmentissä viisi kuukautta ja vanhin runsaat kolme vuotta. Lähiammuntoja haastateltavat olivat johtaneet puolivuositain keskimäärin viisi kertaa.

Lähiammunnoista ei tutkimuksen teko hetkellä ollut olemassa virallista ampumaohjelmistoa, vaan perusteet lähiammuntojen suunnittelusta ja johtamisesta pääasiassa periytyvät kokeneemmilta kouluttajilta nuoremmille.

Pääosin aina vanhemmilta ja kokeneemmilta kouluttajilta ja sen mukaan mitä kokemus on karttunu nii sitten on tietyllä tavalla soveltanu niitä oppeja ja kehittäny sen mukaan mitä on ite parhaaks nähny. - Yliluutnantti, 1.JK

Esimerkkejä hyvistä ammunnoista on saatu myös sotakoulusta ja henkilökunnan asutuskeskustaistelukursseilta.

Saapumiserän johtajalta, sitte muilta kouluttajilta, sit mitä oon käyny noita kurkseja... kadettikoulussa... siellä on ammuttu lähiammuntoja. no siinä ne perusteet on... henkilökunnan jatkokoulutuksessa ja työkavereilta.

-Yliluutnantti, SpolK

Myös siviilimaailman asiantuntemusta on hyödynnetty omien koulutustapahtumien kehittämiseen.

Perusteet on tullu vanhemmilta kouluttajilta Kaartin Jääkärirykmentistä tärkeimpänä Yliluutnantti N.N., joka veti henkilökunnan ake kurssilla hyvät ammunnat, sekä sitten soveltamalla mitä oon luku ja saanu vinkkiä tyypeiltä jotka on harrastanu practicalia ja opastanu siitä... Sekä sen niminen kirja kuin ”käsiase ammattikäytössä” sun muita vastaavii kirjoja. -Yliluutnantti, SpolK

Kysyttäessä kouluttajilta lähiammuntojen tärkeintä opetustarkoitusta ovat vastaukset molemmissa yksiköissä yksimielisiä ja samansuuntaisia kuin varusmiehillä. Lähiammuntojen tärkein koulutuksellinen tarkoitus on tarkkuuden, nopeuden ja aseenkäsittelytaidon kolmiyhtenäisyys.

Ensimmäisenä osumatarkkuus lähietäisyydeltä pikatilanteiss..., eli ammutaan nopeutta ja yllättäviin tilanteisiin valmistavaa ammuntaa ja aseenkäsittelytaito ihan yleisesti eli saadaan tietyt perusvalmiudet. Kaveri liikkuu ja sillä on tietyt perusvalmiudet olemassa ja se reagoi nopeammin ärsykkeeseen jota vastaan pitää reagoida aseella. -Yliluutnantti, SpolK

Lähiammunnat kehittää ensisijaisesti aseenkäsittelyä ja sitten kykyä ampua sillä aseella. Eli tuhoaa vihollisen lähietäisyydeltä. -Yliluutnantti, SpolK

Ampumarjoittelun ylintä tarkoitusta pidetään todennäköisesti joko niin itsestään selvänä asiana, ettei sitä muisteta mainita, tai sitten aihetta pidetään poliittisesti sikäli epäkorrektina ja arkana ettei sitä haluta mainita.

Kouluttajien mielipiteet maalitoiminnan ja maalitaulujen realistisuuden merkityksestä jakautuivat selkeästi yksiköittäin. Grossman pitää realistisia ja ihmisenkaltaisia maalitauluja selkeästi tärkeimpänä yksittäisenä kouluttamisen työkaluna opettaessa sotilaita tappamaan sillä vain siten voidaan tarjota koulutettavalle oikeankaltainen ärsyke johon reagoida. Sotilaspoliisikomppanian kouluttajat olivat selkeästi Grossmanin kanssa samaa mieltä. Tähän lienee vaikuttanut eräs komppanian kouluttaja, joka on perehtynyt Grossmanin teorioihin ja levittänyt tietoa aiheesta muiden kouluttajien keskuuteen.

Jos opetetaan ampumaan ihmistä niin maalin pitäis olla ihmisen näköinen ja lisäksi kans mitä opetetaan opetetaanko ampumaan rkl:lla tappava osuma keskimassaan vai voimankäyttö ammunnessa ampumaan raajaan jolloin sen raajan täytyy olla olemassa siinä maalissa ja mikäli maali on ihmisen muotoinen niin alkuun pääseminen on vaikeempaa mutta jätkät reagoi sen jälkeen huomattavasti paremmin kun siinä on ihmisen muotoinen maali. -Yliluutnantti, SpolK

No sillä saavutetaan se että kun se mies näkee jotain siinä edessä niin se ei odota että sieltä nousee jantteri tai O3 tai O2 maalitaulu vaan että sieltä tulee vihollinen tai siviili joka näyttää joltain muulta kuin maalitaululta. Sitä pitäis ampua silloin ja että se reagoi siihen osumaan jotenkin että sitä ei voi ampua 14 laukausta ilman että se kohde tekee mitään. Jossain oli tehty maaleja missä oli kuuskakkosen (maastopuku) sisällä ilmapalloja ja se oli hyvin totuuden mukainen, et kun ampu sitä maalia ja ne ilmapallot meni rikki niin se maali rupes huojumaan mikä oli todenmukaista. Ihmistäkin kun ampuu niin todennäköisyys että se tippuu ensimmäisellä laukauksella on pieni, jollonka siitä saadaan todenmukaista.

-Yliluutnantti, SpolK

Aidon kaltaisella maalilla on jo sotilaspoliisien erikoiskoulutuksenkin kannalta korostunut merkitys.

On sillä tärkeä merkitys... jos alottaa vaikka sillä ampumahiihtotaululla niin pystyy kehittämään sitä tarkkuutta. Sitten taas kun on spol-taulu jossa on se ihmishahmo ja yhdistää sen tarkkuuteen että ammutaan sama kasa keskimassaan. Samalla lailla ne oppii sitten ampumaan vihollista oikeeseen kohtaan ja kun se on realistisen

kokoinen niin saa sen tarkkuuden. On sillä melko iso merkitys. Voimankäyttöammunnoissa meil on ollu sitten kokoimishahmoja jotka on tehty jostain styroksin tyyppisestä materiaalista missä jos esimerkiksi harjotellaan ampumaan jalkaan niin siinä pitää olla kans se jalka. -Yliluutnantti, SpolK

1. Jääkärikompaniassa haastatellut kouluttajat eivät nähneet maalitaulujen muodolla olevan yhtä suurta merkitystä kokonaisuuden kannalta. Tärkeämmäksi nähtiin osumatarkkuuden kehittäminen pieniä maalitauluja käyttämällä.

Ei niillä nyt mun mielestä oo mitään väliä... ite tykkään käyttää noit ampumahiihtotauluja mis on mahdollisimman pienet osuma-alueet että miehet oppii oikeesti tähtäämään ja saa tähdättyä tarkkoja laukauksia. Ei sillä mun mielestä oo väliä onko ne spol-tiluuluja vai ampumahiihtotauluja. -Luutnantti, 1.JK.

Realistinen maalitoiminta nähtiin toisaalta kuitenkin mahdollisuudeksi harjoitella tähtäämään eri ruumiinosiin ja löytämään vartalosta tappavia osumapisteitä.

No ehkä se korostuu lähiammunnoissa et voidaan hakea eri tähtäyspisteitä... jos maali on ihmisenmuotoinen. tai onko se sitten tavallinen maalitaulu... voidaan muuttaa tähtäyspisteitä ettei aina ammuta maalin keskelle... tai sitten jos se maali muistuttaa kovin paljon ihmishahmoa niin siinä sitten samalla tulee ainakin jonkinlainen ajatus siitä miten sen ihmisen vois eliminoida ampumalla... mihin kohtaan ihmistä vois ampua. -Yliluutnantti, 1. JK

... jos mietitään että halutaan kuvata erikoisjoukkoja niin heillä on yleensä parempia varusteita jolloin pitää tietysti pystyy kuvaamaan se onko liivi päällä et joudutaan ampumaan enemmänkin käsiin tai jalkoihin vai onko sit normaali vihollinen jolla on normaali taisteluvyö päällä. kyllähän sillä saadaan tietysti paljon aikaan taas se että miesten pitää miettiä jos keskivartalo on peitetty niin pitää hakea niitä vaihtoehtoisia osuma-alueita. -Yliluutnantti, 1.JK

Molempien perusyksiköiden kouluttajat käyttävät lähiammuntojen maalitauluina pääasiassa pahvisia ampumahiihtotauluja sekä Spol-maalitaulua johon saatetaan kiinnittää A5 kokoinen

paperiarkki (Kuva 4). Eräs haastateltu yliluutnantti sotilaspoliisikomppaniasta kertoi myös innovatiivisesta Janter-maalilaitteen sovelluksesta:

Perusammunnoissa ampumahiihtotaulu, sen jälkeen spol-taulu missä on keskimassa merkitty a5 kokoisella paperilapulla jos haetaan osumaa niihin... jos ammutaan voimankäyttöammuntaa niin 2 spol-taulua päällekkäin siten että toiseen on leikattu jalat ja oon käyttänyt myös routalevystä (styrox) leikattuja ihmisen muotisia tauluja... sekä tota leikattuja janterpeltejä joissa keskellä on vain tän (näyttää käsillä noin 15cm) levynen kaistale ja siihen spol-taulu päälle siten et se kaatuu vain keskimassaosumasta... ehdottomasti käyttökelpoisin.

Normaaleissa lähiammumarjoituksissa valmisteluihin käytettävissä oleva aika, ja henkilöstöresurssit määräävät käytännössä ammuntojen maalitoiminnan. Ammuttaessa useita joukkueita päivässä, on maalitaulut pystyttävä vaihtamaan tai korjaamaan nopeasti ammuntojen välillä.

...Yleensä näin varusmieskoulutuksessa aika asettaa aika paljon rajoituksia että hirveen massiivisia maalikuvioita varsinkaan lähiammuntoihin oo aikaa järjestää...

-Yliluutnantti, 1. JK

Kouluttajien haastatteluvastaukset vahvistivat myös havainnoimalla saatuja tietoja lähiammunnoissa käytetyistä maalilaitteista.

Me ollaan käytetty tota a5 ja a4 kokosia paperilappua ja ne on kiinnitetty pahvitauluun ja ammutaan eri etäisyyksiltä ja tarkoitus on saada vaan valkoiselle osumia. valkoinen sen takia että kun ammutaan lähietäisyydeltä niin se mies näkee mihin ne osumat menee sen ei tarvii mennä välttämättä tauluillekaan välillä kun ammutaan 5-15 metriin niin ne osumat näkee mihin ne osuu ja tarkoitus on vaan ampuu kasa. jos ammutaan a4 tai a5 niin saavutetaan kuitenkin se et pystytään ampumaan keskimassaan tai päähän.

Haastatellut kouluttajat pidättäytyvät käyttämästä puheessaan mitään vihollista alentavia ilmaisuja tai muita epäinhimillistäviä viittauksia. Jos ammunnoissa käytetään jotakin

poikkeuksellisen realistisen näköistä maalilaitetta, saatetaan sille tosin antaa jokin varsin neutraali lempinimi.

Ei oo sellaisia alentavia nimityksiä ollu. taisteluammunnoissa ja just kun kuvasin tässä meil oli kehitetty semmonen voimankäyttönukke ni mä en nyt muista mikskä se nimettiin mutta se oli kyl ihan normaali suomenkielinen nimi.tyyliin risto tai tällanen mut kun se oli niin ihmishahmoksi maskeerattu ja tehty niin nimettiin että tiedettiin mistä puhuttiin. Ihan normaaliammunnoiss ei niitä nimitellä.

-Yliluutnantti, SpolK

Kouluttajilta kysyttiin myös heidän mielipidettään siitä, onko varusmiehille tarpeellista muistuttaa että koulutuksessa heitä opetetaan tappamaan, ja mitä sillä saavutettaisiin? Kaikki kouluttajat olivat samaa mieltä siitä että asia tulee kyllä varsin selväksi ampumakoulutuksen muusta sisällöstä mutta mielipide-eroja ilmeni siitä kuinka selväsanaisesti aiheesta olisi tarpeen puhua varusmiehille.

On. Koska sitähan me tehdään. Voidaanhan me leikkiä täällä päivät pitkät ja mitä sitten, sitten kun niiden pitäis oikeasti tehdä jotain? Siis kaikessa toiminnassa pitäis kouluttaa aggressiivisuutta niin kuin lähitaistelussakin. Siinä ne oikeesti menee ja lyö sitä miestä. Samalla tavalla pitäis kouluttaa kaikessa muussakin taistelukoulutuksessa että ne oikeesti tietäis mitä siitä seuraa ja että niille tuli sellainen... en mä tiedä voiko amunnassa kehittää sellasta aggressiotilaa mutta... sehän on sellainen aggressiotilanne... sen takia meillä on nämä ampumaasennot ja tälläset että pyritään tekemään helpoiks ja opettamaan refleksin omaisiksi koska kun on se tilanne niin se mies luultavasti pelkää enemmän kuin koskaan sitä ensimmäistä laukausta. ja se tulee toivottavasti refleksinä... nyt mua ammutaan, vaihdin alas ja ampuu sitä vihollista... sitä jälkeensä se voi ruveta kelaa että mitä tässä tapahtui. mun mielestä pitää saada ainakin tuoda esille sitä että kun tapellaan niin tapellaan. Maalitoiminta on mitä on ja se pitäis yrittää saada mahdollisimman todenmukaiseksi. Siinä vaiheessa ne tietäis että nyt on tosi kyseessä ja et ne tietäis mitä me ollaan oikeesti täällä tekemässä. Se on sen yksittäisen miehen tehtävä: tuhoaa vihollisen tulialueelleen.

-Yliluutnantti, SpolK

Kyllähän sitä tietysti tulee aina sanottua mut onko sitä tarpeen korostaa... sitä en tiedä. kyllä ite tulee joskus sanottua että jos puhutaan just erikoisjoukoista niin pitää pystyä ampumaan niitä tappavia laukauksia niinku pääosumia tai vastaavaa. En mä tiedä onko se niin tarpeellista muistuttaa että teitä koulutetaan tappamaan. Se nyt on lähinnä ampuminenkin itsepuolustukseen, ja siihen että saadaan neutralisoitua uhka, niin sehän ei vaadi että tapetaan vaan ammutaan vaikka käsi millä ammutaan. Kai sillä sitten jonkinnäkönen ajatusmaailma tonne päähän ehkä saatais että jos tilanne tulee, niin sitten tietää että on ainakin jollakin tavalla opetettu näin kun tekee niin saa eliminoitua uhkan ennen kuin hän eliminoi minut tai taistelijaoverinsa.

-Luutnantti, 1.JK

Sotilaspoliisikomppanian kouluttajilla vaikutti vastausten valossa olevan hieman aggressiivisempi katsontakanta aiheeseen kuin 1. Jääkärikomppanian kollegoillaan. Tähän lienee syynä jälleen Grossmanin tuotantoon perehtynyt, sotilaspoliisikomppaniassa työskentelevä upseeri, joka on levittänyt tietouttaan myös työyhteisössä.

On. kyl se pitää niille kertoo että mitä nyt ollaan tekemässä... Opetetaan ampumaan ihmistä. Täytyy niille tulla se ymmärrys että ne ymmärtää minkä takia ne harjoittelee aseiden käyttämistä. Ei se oo silleen että ammutaan vaan taulua ja ne oppii ampumaan muttei ymmärrä mikä siellä loppupeleissä on vastassa et siellä on se vihollinen joka omaalla aseella tuhotaan. Ja myös se että jos ne ei saa sitä tuhottua niin sittenhän ne tuhoutuu itse. Kyl se pitää mun mielestä kertoa.

-Yliluutnantti, SpolK

Joo, kyllä. sen nyt voi ymmärtää monella tapaa... ei nyt tietenkään välttämättä kouluteta mitään tappajia ... mutta onhan se selvä että muistuttaa että kun ampumassa ollaan ja kun oikeasti ammutaan niin siinä ihminen aina kuolee. Nois lähiammunnoissa varmaan korostuu se että se kumpi ehtii ensimmäisenä ampumaan jää yleensä pystyyn ja se ehkä muistuttaa siitä tappamisesta. Ei ehkä nyt niin suoraan tuu esille että muistutetaan että ”te ootte tappajia” tai ”teidän tarkoitus on tappaa”... emmä ainakaan ite silleen muistuta. Ehkä se tulee eri tavalla esiin... Mulle tulee aina mieleen se oma selviytyminen. Eli se nyt on taistelutilanteessa valitettavaa että vihollinen ampuu takasin ja jos ei sitä vihollista saa pois pelistä niin hyvin pian ite ollaan sit ulkona.

-Yliluutnantti, 1. JK

Kouluttajien haastattelu päätettiin samaan teemaan kuin varusmiehillekin toteutettu kysely: ”Uskotteko että kouluttamanne varusmiehet kykenevät tappamaan vihollisen lähitaistelussa?” Haastatellut olivat yksimielisiä siitä että lähiammukoulutuksella luodaan lähinnä mekaaniset perusteet aseenkäsittelylle ja ampumiselle, mutta varsinainen kyky tappaa riippuu lopulta täysin taistelijoiden yksilöllisistä valmiuksista.

Noh, toivon mukaan kykenee. Ainakin pyritään siihen että se ois automaatio tasolla mutta en kyllä varmaks voi mennä sanomaan että kaikki pystyy näin tekemään mutta ainakin joitakin henkilöitä on jotka siihen pystyis epäröimättä. Tietysti jos kyseessä on oma henki niin ajatusmaailma on se että ainakin itse siihen pystyis.

-Luutnantti, 1. JK

Tottakai yksilöissä on eroja. Osasta näkee nois ammunnoissa et niillä menee kaikki huomio siihen aseenkäsittelyyn alussa ja jos joku ampuisi kohti eikä pysty sanoo mitä se tekee. Sanotaan että kaikille luodaan perusteet ja sit se on yksilöstä kiinni ja suurin osa noista äijistä pystyy ampumaan vihollista kohti ja tuhoamaan sen jos saa mahdollisuuden. sitä taas meidän äijille oon sanonu että se vihollinen on todennäköisesti koulutettu erikoismies ja pitää olla todella valpas ja hereillä että pääsee edes käyttämään asetta ja havaitsee sen vihollisen koska se vihollinen on parempi aseksittelijä. kyl mä väittäisin että jos ne edes havaitsee sen vihollisen ja tulee tulitaistelu niin kyllä ne pystyy vastaamaan tuleen ja jos se on sitten realistinen tilanne et mies miestä vastaan niin sitten se on ihan yksilöstä kiinni.

-Yliluutnantti, SpolK

Koulutettavat osallistuivat tutkimukseen mielenkiinnolla ja pitivät haastattelun kysymyksiä asiallisina ja ajatuksia herättävinä. Useimpien haastateltujen kouluttajien mielestä tutkimuksen aihe on tärkeä ja tutkimisen arvoinen. Useat esittivät tutkimusongelman kuultuaan jo omia ennustuksiaan tutkimuksen tuloksista.

7 TARKASTELU

7.1 Lähiammuntojen vaikutus psyykkiseen toimintakykyyn

Tutkimuksen tavoitteena oli etnografisen tapaustutkimuksen keinoin selvittää, valmentako Kaartin Jääkärirykmentissä annettava lähiammunkoulutus varusmiehiä tappamaan vihollisia sodanajan taisteluympäristössään. Käytännössä haluttiin siis selvittää, millaisilla koulutusmenetelmillä ja oppimisympäristöillä varusmiehille opetetaan ampumista lyhyille ampumaetäisyyksille ja vertailla niitä Dave Grossmannin esittämään koulutusmalliin joilla viimeaikaista sotakokemusta omaavat valtiot ovat saavuttaneet hyviä tuloksia. Tavoitteena oli että tuloksista tehtävien johtopäätösten perusteella voidaan lähiammunkoulutusmenetelmiä ja oppimisympäristöä kehittää paremmin taistelukentän ilmiöihin valmentavaksi. Tutkimuksen alaongelmat jakautuivat Grossmannin esittämän mallin mukaisesti kolmeen kysymykseen: 1) mallintaako ampumarjoitusten fyysinen oppimisympäristö ja maalitoiminta riittävän realistisesti todellisuutta, 2) epäherkistetäänkö koulutettavia ajatukseen tappamisesta ja 3) epäinhimillistetäänkö mahdollista vihollista koulutusretoriikassa?

Kalliomaan mukaan (2002. 73) oppimisympäristö on parhaimmillaan silloin kun se jäljittelee tarkasti todellista tilannetta johon koulutuksella pyritään valmentamaan. Grossmanin (1996) mielestä tärkein tappamiseen valmentava harjoitusmuoto on sen harjoittaminen mahdollisimman realistiseen maalitauluun. Tässä tutkimuksessa aineistoa maalitoiminnan realistisuudesta kerättiin havainnoimalla ampumarjoituksia sekä haastatteleamalla aiheesta koulutettavia ja kouluttajia. Tulosten perusteella voidaan päätellä että ampumarjoituksissa realistisin käytettävä maalitaulu on sotilaspoliisimaalitaulu muutamia poikkeuksellisia koulutushaarakohtaisia ammuntoja lukuun ottamatta. Koulutettavien enemmistön mielestä kyseiset maalitaulut muistuttavat ihmistä vain etäisesti tai ei lainkaan. Myöskään tutkijan mielestä taulut eivät alle kahdenkymmenenviiden metrin etäisyydellä muistuta riittävästi ihmishahmoa palvelukseen parhaimmalla tavalla Grossmanin tarkoittamaa ehdollistamisprosessia.

Kyseisten taulujen suosio johtuu useasta osatekijästä joista merkittävin on aika. Ammuttaessa useita joukkueita päivässä maalitoiminnan tärkein ominaisuus maalitoiminnalle on niiden nopeakäyttöisyys ja vaihdettavuus. Suuria laukausmääriä ammuttaessa taulut kuluvat nopeasti

käyttökelvottomiksi ja niiden paikkaaminen vie aikaa. Tästä johtuen maalilaitteina on käytettävä edullisia, valmiita ratkaisuja joiden valmistelu ei vie aikaa. Maalilaitteiden valintaan vaikuttaa myös ammunnanjohtajien käsitys maalitaulujen merkityksestä. Käsitys realistisen maalitoiminnan merkityksestä vaihteli yksiköittäin. Sotilaspoliisikompaniassa kouluttajat kokivat realistisen maalitoiminnan tärkeäksi osaksi ampumakoulutusta ja olivat pahoillaan siitä, ettei tarjolla ole spol-tilauja todenmukaisempia maalitauluja. 1. Jääkärikompaniassa maalitoiminnan realistisuudella ei puolestaan koettu olevan kovin suurta merkitystä. Tärkeämmäksi koettiin taulujen riittävä pieni koko ampujien tarkkuuden kehittämiseksi. Myös varomääräysten ja maanpuolustusaluekohtaisten määräysten soveltaminen kouluammuntojen ja taisteluammuntojen välimaastoon jääviin lähiammuntoihin herättää hämmennystä. Kouluttajien keskuudessa vallitsee käsitys että varomääräyksillä kielletään ihmistä muistuttavien maalien käyttö, vaikka tosiasiasa mitään tämän tyyppistä ohjetta ei ole olemassa. Pääesikunnan koulutusosaston Pysyväsasiakirjan D 2.1 liite 5 toteaa alle 25 metrin etäisyydelle tapahtuvissa ammunnoissa käytettävistä maalilaitteista:

”Ammunnassa jossa joukko tai ampuja liikkuu ammunnan aikana, maalien tulee olla selkeitä ja osuman ilmaisevia, esimerkiksi ilmapalloja, kaatuvia tauluja tai vastaavia. Maalitalle ei saa jäädä maaleja joita takana etenevät ampujat voivat luulla tuhoamattomiksi maaleiksi... Ilmapallo on kiinnitettävä maalitauluun, maalinaruun tai ilmapallo on sijoitettava kiinnitettyyn pussiin. Irrallista ilmapalloa ei saa käyttää maalina, eikä irrallista ilmapalloa saa ampua.”

Asetuksella on todennäköisesti pyritty välttämään onnettomuuksia taisteluammunnoissa, joissa ampuvia joukkoja saattaa edetä useissa eri tasoissa ja erehdykset voivat olla hengenvaarallisia sekä ampujille että ammunnan toimihenkilöille. Lähiammunnat muistuttavat järjestelyiltään kuitenkin enemmän kouluammuntoja joissa ampujat ovat pääasiassa rivissä taulujen edessä eikä vastaavankaltaisia virheitä voi sattua.

Grossmanin mallissa toinen tappamisen opettamisen menetelmä on epäherkistäminen joka tarkoittaa tappamisen eräänlaista ”arkipäiväistämistä” puheessa ja koulutuksessa. Runsaalla tappamista käsittelevällä kielenkäytöllä pyritään vähentämään asian tietoista vastustusta ja totutetaan koulutettavat ajatukseen tappamisesta. Kyse on siis eräänlaisesta ”aivopesusta”. (Grossman 1996) Tämän tutkimuksen mukaan epäherkistämistä ei tapahdu tutkimuskohteina olleissa perusyksiköissä ainakaan järjestelmällisesti. Enemmistö haastatelluista varusmiehistä ei

muistanut että koulutuksessa olisi juurikaan puhuttu tai keskusteltu tappamisesta osana heidän sodan-ajan tehtäväänsä. Vähemmistönkin vastauksissa tappamisesta oli mainittu vain satunnaisesti tai ohimennen. Mahdollisesti johtuen juuri siitä ettei aihetta ole selväsanaisesti koulutuksessa käsitelty, ei haastateltujen varusmiesten asenne tappamiseen ollut juurikaan muuttunut palveluksen aikana. Enemmistö koki tappamisen oikeutetuksi joko maanpuolustuksen nimissä tai sodan yleisen luonteen takia eikä asenteelliselle muutokselle ollut tässä suhteessa juurikaan tarvetta. Vähemmistö koki tappamisen oikeutetuksi vain konkreettisessa itsepuolustustilanteessa tai ei oikeutetuksi lainkaan. Varusmiesten käsitys tappamisen oikeutuksesta ei kuitenkaan kerro mitään siitä kuinka vieraana he pitävät ajatusta itsestään tappajina taistelussa.

Haastateltujen kouluttajien kesken vallitsee kuitenkin yksimielisyys siitä että varusmiehille pitäisi tehdä selväksi että heitä koulutetaan tappamaan. Eroja syntyy vain asian ilmaisutapojen vivahteeroissa ja käsityksissä siitä mitä hyötyä sillä saadaan aikaan. Järjestelmällisen ja painokkaan epäherkistämisen puuttuminen on ymmärrettävää kun kyseessä on yleiseen asevelvollisuuteen perustuva organisaatio jossa varusmiesten palvelusaika on verrattain lyhyt.

Termi 'tappaminen' on koulutuksessa useimmiten korvattu sanalla 'tuhoaminen', joka viittaa Grossmannin mallin kolmanteen kulmakiveen, epäinhimillistämiseen. Epäinhimillistämisen tarkoituksena on riistää viholliselta ihmisarvo ja siten tehdä tämän tappamisesta psyykkisesti helpompaa. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi kutsumalla ihmisiä vihollisiksi tai näiden tappamista tuhoamiseksi joka viittaa pikemminkin jonkin elottoman esineen rikkomiseen. Tämä onkin haastateltujen perusteella käytännössä ainoa epäinhimillistämisen muoto, jota koulutuksessa toteutetaan. Maalitoimintaa tai vihollista ei juurikaan nimitellä alentavilla termeillä tai siihen ei liitetä mitään etnisyyteen tai kansallisuuteen viittaavaa kouluttajien toimesta. Varusmiesjohtajat saattavat toisinaan käyttää maalitoiminnasta kansallisuuteen viittaavia käsitteitä, mutta pääasiassa huumorimielessä. Rärkeämmän epäinhimillistämisen puuttuminen koulutuskulttuurista on ymmärrettävää sillä tämänhetkisessä turvallisuuspoliittisessa ympäristössä ei ole havaittavissa selkeää vihollista jota vastaan antipatiaa pyrittäisiin kehittämään.

Kokonaisuutta tarkasteltaessa on ilmeistä, että Kaartin Jääkärirykmentin lähiammukoulutuksessa Grossmannin kolmiosaisen mallin piirteet jäävät toteutumatta monilta osin. Voimallisen epäherkistämisen ja epäinhimillistämisen puuttuminen koulutuksen retoriikasta on vallitsevassa poliittisessä ja yhteiskunnallisessa tilanteessa ymmärrettävää ja suotavaa. Näiden

osa-alueiden puuttuessa olisi kuitenkin tarpeellista, että edes realistisen maalitoiminnan avulla joukkoja kyettäisiin henkisesti valmentamaan asutuskeskustaisteluun. Muuten voidaan olettaa, että jouduttaessa testaamaan joukkojen suorituskykyä aidoissa olosuhteissa, tappiot tulevat olemaan odotettua suuremmat.

Lähiampumakoulutuksen keskeisenä kehitystarpeena näkisinkin maalitoiminnan todenmukaisuuden kehittämisen joko liittämällä olemassa oleviin spol-tauluihin inhimillisiä piirteitä kuten naaman tai mielummin hankkimalla kokonaan uusia ihmistä enemmän muistuttavia maalitauluja joissa kuvatuilla kohteilla on selkeästi myös ase. Tutkimuksessa seuratuissa lähiammunnoissa ei myöskään pyritty mallintamaan pelosta johtuvan akuutin stressireaktion oireita kuten pulssin nousua, lihasvapinaa tai hienomotoriikan heikkenemistä. Kyseisiä ilmiöitä voidaan jäljitellä vaikkapa juuri ennen ammuntaa toteutettavalla intensiivisellä ja lyhytkestoisella liikuntasuoritteella. On todennäköistä että stressinsietokykyä harjoitellaan muussa yhteydessä. Myös erityisesti palveluksen loppupuolella ammuttavien asutuskeskusammuntojen henkistä suorituspainetta voitaisiin lisätä ajanotolla ja pisterajoilla sekä muodollisilla huonosta suoriutumisesta aiheutuvilla sanktioilla. Yhtenä keskeisenä kehityskohteenä näkisin taistelukentällä vallitsevien psykologisten ilmiöiden teoreettisen kouluttamisen henkilökunnalle jo peruskoulutukseen liittyen.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksissa luotettavuutta määritellään yleisesti reliabiliteetin ja validiteetin käsitteillä. Validiteetti tarkoittaa sitä, kuinka tarkasti tutkimuksessa esitetyt johtopäätökset vastaavat todellisuutta. Tämä puolestaan jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin, joista sisäinen validiteetti merkitsee tutkimuksen teorian, käsitteiden ja menetelmien tasapainoista suhdetta. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa taasen tutkijan tekemien johtopäätösten ja aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Tutkimusta pidetään ulkoisesti validina, kun se kuvaa tutkimuskohteen täsmälleen sellaisena kuin se todellisuudessa on. (Eskola & Suoranta 1998. 214.)

Tutkimuksessa on pyritty suunnitteluvaiheesta lähtien kiinnittämään huomiota tutkimuksen luotettavuustekijöihin tutkimusmenetelmävalinnoista johtuen. Ennen tutkimusongelmien tarkentumista tai teoriaosuuden kirjoittamista tutustuin kattavasti tutkimusaiheittani koskevaan kirjallisuuteen. Tämä auttoi muodostamaan käsityksen tutkimuksen tulevasta sisällöstä sekä rajaamaan tutkimuksen aihepiiriä. Sen lisäksi että tarkka tutustuminen aihepiiriin nosti esiin

selkeitä alaongelmia, auttoi se parantamaan. tutkimuksen kannalta olennaisten luotettavuustekijöitä kuten sisäistä validiteettia joka Eskolan ja Suorannan (1998. 214) mukaan osoittaakin tieteellisen ja teoreettisen otteen hallintaa. Validiteettia pyrin parantamaan myös sisällyttämällä tutkimusraporttiin suoria lainauksia sekä kuvauksia ampumakoulutus tapahtumista jolloin jokainen lukija voi arvioida johtopäätösten todenmukaisuutta tai luoda omiaan.

Tutkimuksen reliabiliteetti on parhaiten varmistettavissa tarkan tutkimusprosessin kuvailun avulla. (Syrjälä & Numminen 1988) Raportoinnissa tämä on pyritty huomioimaan kuvailemalla mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessin etenemistä, menetelmällisiä valintoja sekä ampumakoulutustapahtumien sisältöjä.

Syksyllä 2005 osallistuin lähiampuharjoituksiin osallistuvana havainnoitsijana yhteensä kuutena päivänä jonka aikana pystyin mielestäni havainnoimaan sekä kouluttajien että varusmiesten toimintaa olematta häiritsevä tekijä. Uskon myös pystyneeni luomaan ampumakoulutustapahtumissa haastattelemiini varusmiehiin riittävän luottamuksellisen suhteen saadakseni rehellisiä vastauksia. On kuitenkin pidettävä mielessä, että tutkijan läsnäolo osallistuvana havainnoitsijana saattaa vaikuttaa erityisesti ammunnanjohtajan käytökseen tai kielenkäyttöön. Osallistuvan havainnoitsijan roolissa osallistun tutkimuksen tekoon koko persoonallani ja epäilemättä oma arvomaailmani ja ennakkokäsitykseni ovat voineet vaikuttaa tulkintoihini tutkimuskohteesta. Tutkijan omien taustasitoumusten tunnistaminen ja avoin raportointi onkin laadullisessa tutkimuksessa eräs olennainen seikka validiteetin varmistamiseksi.

Verrattain lyhyen havainnointi jakson aiheuttaman luotettavuusriskin kompensoimiseksi käytettiin tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi triangulaatiota. Triangulaatio tarkoittaa useamman kuin yhden menetelmän käyttöä aineiston keruussa. Näin menettelemällä voidaan lisätä tapaustutkimuksen validiutta koska erilaiset aineiston hankintatavat kompensoivat toistensa heikkouksia ja vahvuuksia. (Patton 2002. 306-307.) Aineistotriangulaation mukaisesti käytin tutkimuksessa erilaisia aineistoja joita minulla oli käytettävissä muun muassa havainnointilomakkeista, video-aineistosta, haastatteluista sekä harjoitussuunnitelmista. Laajan aineiston avulla yhdestä aineistosta tehtyjä johtopäätösten validius voitiin varmistaa toisesta aineistoryhmästä.

Tutkimuksen lopullista validiteettia arvioitaessa on pidettävä mielessä että tutkimuksen kohde on inhimillinen ja yksikään koulutustapahtuma ei toistu täsmälleen samanlaisena. Uskon

tutkimuksen antavan lukijalle kohtuullisen hyvin todellisuutta vastaavan kuvan lähiammumarjoitusten pääpiirteistä ja opetusympäristöstä mutta sitä ei tule ymmärtää muuttumattomana faktana. Tutkimustuloksista tehtyihin johtopäätöksiin tulee myös suhtautua suuntaa antavina pikemminkin kuin totuutena. Ainoa keino saada todella varmaa tietoa Kaartin Jääkärirykmentin kouluttamien sotilaiden psyykkisestä toimintakyvystä, on testata sitä käytännössä ja oikeissa tilanteissa.

7.3 Tutkimustulosten merkitys ja jatkotutkimushaasteet

Tutkimus on tuottanut uutta tietoa Kaartin Jääkärirykmentissä toteutettavien lähiammuntojen vaikuttavuudesta koulutettavien psyykkiseen toimintakykyyn. Mikäli voidaan uskoa että tutkimuksessa vertailupohjana käytetty malli vastaa kohtuullisesti totuutta, vaikuttaa siltä että rykmentissä toteutettu ampumakoulutus ei valmenna koulutettavia parhaalla mahdollisella tavalla heidän tulevaan sodan ajan toimintaympäristöönsä. Tulosten perusteella keskeisin kehitystarve vaikuttaisi olevan maalitoiminnan realismin saralla. Ammunnoissa tällä hetkellä yleisimmin käytettävät maalitaulut eivät riittävällä tarkkuudella muistuta ihmistä alentaakseen koulutettavien psyykkistä kynnystä tappa vihollinen. Kouluttajilla ei myöskään ole käytettävissään realistisempia maalitauluja joiden käyttö olisi nykyisillä aika- ja henkilöstöresursseilla mielekästä. Muun muassa tämän kaltaisten johtopäätösten ansiosta uskon että tutkimuksella pystytään täyttämään yksi tutkimukselle annetuista tavoitteista; tukemaan lähiammukoulutuksen kehittämistä Kaartin Jääkärirykmentissä sekä muissa puolustusvoimien joukko-osastoissa. Tutkimuksessa havaittiin myös että kouluttajien tietoisuudessa taistelukentällä vallitsevista psykologisista ilmiöistä on suuria eroja. Toivon että tutkimuksen teoreettista osuutta voidaan tarkoituksenmukaisempaan muotoon muokattuna hyödyntämään myös henkilökunnan ja jopa varusmiesten koulutuksessa.

Tutkimuksen laajaan teoreettiseen pohjaan sekä varsinaiseen empiiriseen aineistoon perehtyminen herätti tutkijassa useita kysymyksiä ja jatkotutkimushaasteita.

1. Tutkimuksen teoreettinen osuus perustuu prikaatikenraali Marshallin sekä useiden muiden sotahistorioitsijoiden havainnoille siitä että ihmiset ja sotilaat ovat perimmiltään haluttomia tappamaan toisiaan taistelussa, ja siksi vain harva tosiasiaa suostuu ja pystyy toimimaan taistelussa tehokkaasti luonnostaan. Mielestäni on selvittämisen arvoista, ovatko samat piirteet ja ilmiöt vallinneet myös suomalaisten sotilaiden keskuudessa talvi- ja jatkosodissa.

2. Varusmiehille tehdyssä haastattelussa selvitettiin muiden asioiden ohella palveluksen aiheuttamaa tai sen aikana tapahtunutta muutosta asenteessa tappamiseen. Koska kysymys oli tutkimuksen kannalta vain ymmärrystä lisäävä ja otos sangen pieni, ei kovin pitäviä johtopäätöksiä voida tehdä tämän tutkimuksen tulosten perusteella. Koen aiheen silti mielenkiintoiseksi ja selvittämisen arvoiseksi.
3. Tutkimuksessa ilmeni että Kaartin Jääkärirykmentissä koulutetaan rynnäkkökiväärin käyttöä eri tavalla puolustusvoimissa yleensä. Esimerkiksi varmistimen käyttö ja lippaan vaihdot toteutetaan poikkeuksellisesti tukikädellä. Mielestäni on tarpeellista selvittää tämän menetelmän edut ja haitat sekä mahdollisuus yleistää käytäntö myös muualla puolustusvoimissa.
4. Kouluttajille toteutetussa haastattelussa ilmeni, että henkilökunnan välillä on suuriakin eroja käsityksissä ja tietotasossa taistelukentän psykologisiin ilmiöihin liittyen. Mielestäni olisi fenomenologisesti mielenkiintoista selvittää kouluttajien käsityksiä stressin, pelon ja väsymyksen vaikutuksista taistelijaan.

7.4 Pohdinta

Tarkastellessani tutkimukseni kulkua sen loppumetreillä, huomaan olevani sangen tyytyväinen lopputulokseen. Tutkimuksen toteutus on onnistunut alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ja kaikki haasteet kyettiin ratkaisemaan tinkimättä alkuperäisestä rajauksesta tai tutkimuskysymyksistä. Menetelmävalinnat osoittautuivat oikeiksi ja niillä saatiin onnistuneesti kerättyä tutkimuskysymyksille relevanttia dataa jonka analysoiminen puolestaan tuotti merkityksellisiä johtopäätöksiä. Tutkimuksen toteutus ei ole missään tutkimuksen vaiheessa tuntunut turhauttavalta, puhumattakaan turhalta. Tämän ovat varmistaneet sekä tutkijan oma, sekä tutkimuksen kohteena olleiden kouluttajien ja varusmiesten mielenkiinto tutkimuksen aiheeseen. Myös Kaartin Pataljoonan esikunta ilmaisi jo tutkimuksen alkuvaiheessa kiinnostuksena tutkimukseen ja sen tuloksiin. Tieto siitä että tutkimuksella saatetaan vaikuttaa tulevaisuudessa varusmiesten tai henkilökunnan koulutukseen on erityisesti kannustanut vaalimaan tutkimuksen eettisyyttä.

Tutkimuksen tärkein merkitys tutkijan itsensä kannalta on kuitenkin sen positiivinen vaikutus ammattitaitoon. Tutkimuksen teoreettiseen pohjaan perehtymisen ansiosta tunnen kehittyneeni huomattavasti ampumakoulutuksen suunnittelijana sekä ylipäättään sotilaana. Lähiammuntoihin osallistuvana havainnoijana sain paitsi harjoitella itse ammuntaa, myös loistavia esimerkkejä

hyvästä ammunnan johtamisesta. Näin ollen koen itseni onnekkaaksi siinä suhteessa että opinnäytetyöni lisäsi suoraan valmiuksiani ensimmäisiin työtehtäviini. Tiedän varmuudella käyttäväni oppimiani tutkimusmenetelmiä ammattitaitoni ja koulutustaitoni kehittämiseen myös tulevaisuudessa ja siksi päätänkin opinnäytetyöni kuuluisiin sanoihin: ”Tästä on hyvä jatkaa...”

LÄHTEET

- Aggressio sosiaalipsykologian näkökulmasta. 2006. Saatavilla www-muodossa<URL:
<http://wwwedu oulu.fi/sampo/96-97/kti/appro/skitsot/sosiaal2.htm>. 21.02.2006.
- Ahonen, Saari, Syrjälä & Syrjäläinen. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki:
Kirjayhtymä.
- Anderson, C. & Dill, K. 2000. Video games and aggressive thoughts, feelings and behavior in
laboratory and real life. APA. Saatavilla www-muodossa<URL:
<http://www.apa.org/releases/videogames.html>. 21.02.2006.
- Asutuskeskustaistelun opas II osa. 1985. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.
- Asutuskeskustaistelun opas 2004. Luonnos 3.8.2004 ennen lausuntokierrosta. Helsinki: Kaartin
Jääkärirykmentti.
- Chambers, J. V. 2003. Parameters. Syksy 2003. Saatavilla www-muodossa<URL:[http://carlisle-
www.army.mil/usawc/Parameters/03autumn/chambers.htm](http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/03autumn/chambers.htm). 21.02.2006.
- Cotman, C.W. & McCaugh, J.L. 1980. Behavioral neuroscience. London: Academic press.
- Dekalogi. Teoksessa Pyhä raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkolliskokouksen vuonna
1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Kirkon Sisälähetysseura. Pieksämäki:
Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.
- Diener, E.1979. Deindividuation: the absence of self-awareness and self-regulation in group
members. Teoksessa Gleitman, H. 1995. Psychology. New York: Norton & Co.
- Dyer, G. 1985. War. London: Guild Publishing
- Dawkins, R. 1976. The selfish gene. London: Oxford University press.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Festinger, L., Pepitone, A. & Newcombe, T. 1952. Some consequences of deindividuation in a group. *Journal of Abnormal and social psychology*. Teoksessa Gleitman, H. 1995. *Psychology*. New York: Norton & Co.
- . Teoksessa Gleitman
1995. *Psychology*. New York: Norton & Co.
- FM 3-06 Urban Operations 2003. USA: Headquarters, Department of the Army.
- FM 90-10-1 An infantryman's guide to combat in built-up areas. 1993. USA: Headquarters. Department of the Army.
- Gall, M.D., Gall, J.P. & Borg, W.R. 2003. *Educational research. An introduction*. 7. painos. Boston: Allyn and Bacon.
- Gleitman, H. 1995. *Psychology*. New York: Norton & Co.
- Gross, R. 2003. *Key studies in psychology*. London: Hodder & Sloughton.
- Grossman D. 1996. *On killing*. New York: Back Bay Books / Little, Brown & Co.
- Grossman, D. 2004. *On combat*. New York: PPCT Research publications..
- Grossman, D. 21.02.2006 Biography. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.com)<URL:
<http://www.killology.com/bio.htm> 21.02.2006.
- Halonen, P. 2002. *Oppiminen muuttuvassa koulutuskulttuurissa*. Teoksessa Anttila, J., Halonen, P., Kallioma, M. & Toiskallio, J. 2002. *Sotilspedagogiikkaa kouluttajille*. Vaasa: Ykköset-Offset Oy
- Hirsjärvi, S. Remes, P. Liikanen, P. Sajavaara, P. 1992. *Tutkimus ja sen raportointi*. Jyväskylä: Gummerus.

- Hirsjärvi, S & Helena, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.
Helsinki: Yliopistopaino,
- Holmes R. Acts of war. 1986. New York: The Free Press.
- Jalkaväen vuosikirja XXIV 2003. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Järvilehto, T. 1994. Ihminen ja ihmisen ympäristö. Oulu: Kirjapaino Kaleva.
- Kaartin Pataljoonan toiminta vuonna 2005. Suunnitelma 56/11/D/I. Helsinki: Kaartin Pataljoona.
- Kalliomaa, M. 2002. Sotilasorganisaation oppimisympäristöt. Teoksessa Anttila, J., Halonen,
P., Kalliomaa, M. & Toiskallio, J. 2002. Sotilspedagogiikkaa kouluttajille. Vaasa:
Ykköset-Offset Oy
- Kastenbaum, K & Aisenberg, R. 1976. The psychology of death. New York: Springer Publishing
Company.
- Konrad, L. 1970. On Aggression. 6. painos. Fakenham: Cox & Wyman Limited
- Kvale, S. Interviews. 1996. An introduction to qualitative research interviewing. Thousand
Oaks: Sage
- LeShan, L. 2002. The psychology of war. New York: Helios Press
- LeCompte, M.D. 1993. Teoksessa LeCompte, M.D. & Preissle, J. 1993. Ethnography and
qualitative design in educational research. 2. painos. London: Academic press.
- Marshall. S.L.A. 1947. Men against fire..
- MCWP 3-35.3 Military Operations on Urbanized terrain. 2002. USA. Headquarters. Department
of the
Navy.
- McIntyre, B.F. 1963. teoksessa Grossman, D. 1996. On killing. New York: Back Bay Books /

Little, Brown & Co.

Mielonen, E. 1968. Pelko ja pakokauhu. Helsinki: Kauppiaitten kirjapaino.

Musashi, M. 1993. Maa, vesi, tuli, tuuli ja tyhjiys. 2. painos. Suomentanut Lahdenperä S.
Helsinki: Otava.

Niiniluoto, I. 1997. Informaatio, tieto ja yhteiskunta: Filosofinen käsiteanalyysi. Helsinki: Edita.

Patton, M. Q. 1990. Qualitative research and evaluation methods. 2. painos. Newbury Park: Sage.

Peuhu, A. 1997. Naturalistinen manifesti. Filosofinen aikakauslehti 3/1997.

Saatavilla www-muodossa<URL:http://www.netn.fi/397/netn_397_peuh.html.
21.02.2006.

Pääsikunta. Koulutusosasto. 1997. Varusmieskoulutuksen yleisjärjestelyt. PAK A 01:05.01.01.
246/5.7/D/I/18.12.1997. Helsinki.

Pääsikunta. Sotatalousosasto. 2004. Sotatekninen arvio ja ennuste 2020 osa II. Helsinki: Edita
prima.

Stellman, J. M & Stellmann. S. 1988. Post traumatic stress disorders among American
Legionnaires in relation to combat experience: associated and contributing factors.
Environmental research 47 (2). 175-210.; teoksessa Grossman D. 1996. On killing.
New York: Back Bay Books / Little, Brown & Co.

Shalit, B. 1988. Psychology of conflict and combat. New York: Praeger Publishers.

Spiller R. J., 1988. S.L.A. Marshall and the Ratio of Fire. The RUSI Journal. Talvi 1988, 63-71.
Saatavilla www-muodossa<URL:
http://www.warchronicle.com/us/combat_historians_wwii/marshallfire.htm.
21.02.2006.

Utbildningsanvisning för strid i bebyggelse 02-03. 2002. Sverige: Försvarsmakten,

Markstridsskolan.

Uudenmaan Jääkäripataljoonan toiminta vuonna 2005. Käsky 45/1/D/I. Helsinki: Uudenmaan Jääkäripataljoona.

Psychology textbook of military medicine. 2005. Borden institute.

Saatavilla www-muodossa<URL:http://www.bordeninstitute.army.mil/WarPsych/default_index.htm>. 21.02.2006.

Zimbardo, P. G. 1969. The human choice: Individuation, reason and order versus, deindividuation, impulse and chaos. Teoksessa Gleitman, H. 1995. Psychology. New York: Norton & Co.

LIITTEET

LIITE 1

KYSYMYKSET:

1. MITÄ SAAPUMISERÄÄ OLETTE?
2. MONESKO KERTA TÄMÄ ON KUN AMMUTTE LÄHIAMMUNTOJA?
3. MITÄ MIELESTÄNNE HARJOITTELETTE NÄISSÄ AMMUNNOISSA?
4. MUISTUTTAVATKO MAALITAUULUT MIELESTÄNNE IHMISTÄ
5. ONKO AIKAISEMMISSA AMMUNNOISSA KÄYTETTY ENEMMÄN IHMISTÄ MUISTUTTAVIA MAALITAUULUJA? MILLAISIA?
6. ONKO KOULUTUKSENNE AIKANA TUOTU ESIIN TAPPAMINEN OSANA SA-TEHTÄVÄÄNNE?
7. KÄYTTÄVÄTKÖ KOULUTTAJANNE VIHOLLISESTA ALENTAVIA NIMITYKSIÄ LIITTYEN TST- TAI AMPUMAKOULUTUKSEEN?
8. MILLÄ TAVALLA SUHTAUDUTTE TAPPAMISEEN OSANA TULEVAA SA-TEHTÄVÄÄNNE?
9. MILLÄ TAVALLA SUHTAUTUMISENNE TAPPAMISEEN ON MUUTTUNUT PALVELUKSENNE AIKANA?
10. OLETTEKO TAPPANUT TARKOITUKSELLA MITÄÄN NISÄKÄSTÄ TAI VASTAAVAA ELÄINTÄ TEINI-IKÄNNE AIKANA TAI SEN JÄLKEEN?
11. USKOTTEKO PYSTYVÄNNE TAPPAMAAN IHMISEN TAISTELUTILANTEESSA JOS SITÄ TEILTÄ VAADITAAN?

LIITE 2**KYSYMYKSET:**

- 1. KUINKA KAUAN OLETTE PALVELLEET KAARTISSA? ENTÄ PUOLUSTUSVOIMISSA?**
- 2. KUINKA KAUAN/MONTA KERTAA OLETTE JOHTANEET JA SUUNNITELLEET LÄHIAMMUNTOJA**
- 3. MISTÄ OLETTE SAANEET PERUSTEITA JA OPPEJA LÄHIAMMUNTOJEN SUUNNITTELUUN JA TOTEUTTAMISEEN?**
- 4. MITÄ TAITOJA LÄHIAMMUNNOILLA MIELESTÄNNE PYRITÄÄN KEHITTÄMÄÄN?**
- 5. MIKÄ MERKITYS MAALILAITTEIDEN ULKOMUODOLLA ON AMMUNTOJEN KOKONAISUUDEN KANNALTA?**
- 6. MITÄ MIELESTÄNNE SAAVUTETAAN MAALILAITTEIDEN REALISTISUUDELLA?**
- 7. MILLAISIA MAALILAITTEITA YLEENSÄ KÄYTÄTTE JOHTAMISSANNE AMMUNNOISSA?**
- 8. MILLAISIA NIMITYKSIÄ TAI ILMAUKSIA KÄYTÄTTE AMMUNNOISSA MAALITOIMINNASTA?**
- 9. ONKO MIELESTÄNNE TARPEELLISTA MUISTUTTAA VARUSMIEHILLE ETTÄ HEITÄ KOULUTETAAN TAPPAMAAN?**
- 10. MITÄ SILLÄ MIELESTÄNNE SAAVUTETAAN?**
- 11. TUOTTEKO ITSE KYSEISTÄ ASIAA ESILLE KOULUTUKSESSA?**
- 12. USKOTTEKO ETTÄ KOULUTTAMANNE VARUSMIEHET KYKENEVÄT TAPPAMAAN VIHOLLISEN EPÄRÖIMÄTTÄ LÄHITAISTELUTILANTEESSA?**

LIITE 3**HAVAINNOINTIRUNKO****MAALITOIMINTA AMMUNNASSA:****EPÄINHIMILLISTÄMINEN****MILLÄ NIMILLÄ AMMUNNANJOHTAJA MAALITOIMINTAA NIMITETÄÄN?****Kansallisuuteen viittaava****Pilkkanimi****Haukkumanimi****Neutraali esineellistävä****Ylistävä****Muu****EPÄHERKISTÄMINEN****MITEN AMMUNNANJOHTAJA PUHUU TAPPAMISESTA / TUHOAMISESTA?****Hauskaa****Välttämätöntä****Vaikeaa****Oikeutettua****Väärin****Pahaa****Kiertoilmaisuin****Muu**